

Onsdagen den 8 november

Kl. 10.00

Onsdagen den
8 november 1972

---

*Allmänpolitisk
debatt*

§ 1 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts skrivelse och propositioner nr 107 till utrikesutskottet, nr 124 till civilutskottet och nr 126 till konstitutionsutskottet.

§ 2 Föredrogs och hänvisades motionerna nr 1746–1757 till inrikesutskottet och nr 1758 till skatteutskottet.

§ 3 Föredrogs, men bordlades åter skatteutskottets betänkanden nr 47 och 56–58 samt socialförsäkringsutskottets betänkande nr 35.

§ 4 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 212 och 213.

§ 5 Allmänpolitisk debatt

I samband med den allmänpolitiska debatten ämnade herr statsministern PALME besvara dels herr *Fälldins* (c), dels herr *Heléns* (fp), dels herr *Bohmans* (m) och dels herr *Hermanssons* (vpk) den 17 oktober framställda interpellationer, nr 136, 137, 138 och 139, om sysselsättningsfrämjande åtgärder.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Jag hade hoppats att få inleda höstens remissdebatt med att konstatera att en överenskommelse hade träffats i Vietnamkonflikten. Jag tror att alla i den svenska riksdagen och hela det svenska folket då skulle ha känt en oerhörd lättnad och en ökad tillförsikt inför framtiden.

Det har inte blivit så. Bombningarna, förstörelsen, den militära uppladdningen fortgår med i stort sett oförminskad styrka.

Förhandlingarna i Paris har pågått sedan 1968. Några avgörande framsteg har emellertid inte gjorts förrän under den allra senaste tiden. Vi har självfallet liksom andra följt dessa förhandlingar med intensivt intresse. På olika sätt har vi försökt skaffa oss informationer om parternas ståndpunkter.

Efter nordvietnamesiskt initiativ den 8 oktober inleddes en intensiv förhandlingsfas. Den uppgörelse som offentliggjordes av Hanoi och bekräftades av Förenta staterna innebar eftergifter från båda sidor. Nordvietnam förklarade sig berett att skriva under denna uppgörelse. Förenta staterna begärde uppskov.

Det avtal som föreligger kan äntligen skapa möjlighet till fred och

återuppbyggnad i Indokina. Vi hoppas att det nu avslutade presidentvalet inom kort kommer att följas av en definitiv uppgörelse.

Samtidigt har nu tydligen förhandlingarna om ett fördrag mellan de båda tyska staterna slutförts, och ett undertecknande kan väntas denna vecka. Det är det sista ledet i en lång förhandlingsfas. Vi skulle hälsa en uppgörelse med den allra största tillfredsställelse, som ett bidrag till freden i Europa.

Höstriksdagens viktiga roll kommer i år att ytterligare markeras. Vi kommer att ta ställning till frågor av central betydelse för landets framtid.

Denna höstrikstag kommer att ta ställning till vår förhandlingsuppgörelse med EEC, till en långsiktig planering av vår regionala utveckling och hushållningen med mark och vatten, till sysselsättningskapande åtgärder och en demokratisering av arbetslivet.

Höstriksdagens beslut kommer att bära långt in i framtiden. Jag skall ta upp några av dessa frågor.

Om några dagar framlägger regeringen förslag om godkännande av frihandelsavtalet med EEC. Därmed kommer Sveriges riksdag att fullborda arbetet på ett svenskt deltagande i en västeuropeisk stormarknad. Det har varit ett mål för vår handelspolitik under flera årtionden.

Redan har företagen och deras organisationer, liksom de fackliga organisationerna, inlett förberedelser för den nya situation för svenskt näringsliv som uppstår den 1 april 1973, då tullarna mellan EEC-länderna och vårt land börjar sänkas.

För tretton år sedan träffades EFTA-avtalet. Det medförde ett väldigt uppsving för handeln, inte minst mellan de nordiska länderna. Nu tar vi ett ännu större steg. Den nya marknaden omfattas av 300 miljoner människor. Det är en svår men icke desto mindre lockande uppgift för samhället, företagen och de anställdas organisationer att i än större skala ta till vara de utvecklingsmöjligheter som en ökad frihandel för med sig.

De nordiska länderna kommer att få olika former för anknytning till EEC. Orsakerna är främst olikheterna i våra länders säkerhetspolitik.

Men samhörigheten mellan de nordiska länderna består och utvecklas därför att vi respekterar varandra och lärt oss leva med de skillnader som finns. Vi har hela tiden understött varandras strävanden, utan att fördenskull rikta pekpinna mot varandra om vilken form för samarbetet vart och ett av länderna skulle eftersträva.

Vi är nu i färd med att utarbeta det handlingsprogram varom beslutades vid Nordiska rådets session i Helsingfors i februari. Det betyder nya konkreta samarbetsuppgifter framför allt på miljövårdens, regionalpolitikens och industripolitikens områden. Återigen vill jag slå fast att Sverige aktivt skall verka för ett utbyggt samarbete i Norden.

För Sveriges del har till största delen de uppställda målen för marknadsförhandlingarna uppnåtts. Vi får tullfri tillgång till den västeuropeiska stormarknaden för vår industriproduktion. Den tid som krävs för att uppnå fullständig frihandel är på några punkter enligt vår mening för lång. Vi har vissa problem framför oss när det gäller de s. k. ursprungsreglerna. Den s. k. utvecklingsklausulen ger möjlighet att bygga ut samarbetet på områden som är i båda parter intresse. Vi har anledning

att vara tillfredsställda med avtalet.

Vi har i stort uppnått våra handelspolitiska mål samtidigt som vi bevarat neutralitetspolitiken. Vi har under förberedelserna för förhandlingsarbetet givits goda tillfällen att för de europeiska länderna utveckla grunderna för den svenska utrikes- och säkerhetspolitiken. Det har varit av stort värde att hos alla europeiska länder ytterligare befästa förtroendet för det svenska folkets vilja att slå vakt om en obunden, alliansfri utrikespolitik.

Det folkliga stödet för ett fullföljande av vår alliansfria utrikespolitik är överväldigande. Huvudlinjen i regeringens handlande i marknadsfrågan har hela tiden fått stöd av stabila riksdagsmajoriteter. Detta starka stöd har för regeringen varit en god grund när det gällt de avvägningar som varit nödvändiga under förhandlingarnas gång. I flera europeiska länder har marknadsfrågorna vållat uppsplitande strider. Vi går nu in i samarbetet med EEC som en i stort sett enad nation. Det är en utomordentlig tillgång för landet.

Låt mig få uttrycka en förhoppning om att denna samling kommer att bestå under riksdagens behandling av marknadsfrågan. Ty nu skall vi samla krafterna och gå ut på den europeiska marknaden och i praktisk handling förverkliga den frihandel som är vår gemensamma strävan.

Även på ett annat område har internationellt samarbete satt sin prägel på 1972. Jag tänker på miljöfrågan. Förenta nationernas konferens om den mänskliga miljön i Stockholm gav besked om de oerhörda faror och risker som hotar mänskligheten. Men konferensen var också ett uttryck för den växande beslutsamheten att i internationell samverkan hejda rovdriften av energikällorna, förödelsen av naturresurserna, miljöförstörelsen, överbefolkningen och den orättvisa fördelningen av resurser och välbefinnande mellan jordens folk.

Vi lever i *en* värld. Vi har alla ett ansvar för varandra. Det var den insikt som präglade miljökonferensen. I höst skall Förenta nationernas generalförsamling ta ställning till miljökonferensens olika förslag. Vi kommer att aktivt fullfölja vår internationella insats på miljöområdet. Vi kommer också att fullfölja insatsen att värna de mänskliga rättigheterna i krig.

Men detta ansvar stannar inte vid det internationella konferensbordet. Inte heller vid undertecknandet av internationella regler och konventioner för skyddet av miljön. Vårt ansvar, kravet på ett konkret handlande börjar hos oss själva, i vårt eget land.

Uppbyggnaden av miljöpolitiken började redan på 1950-talet och fortsatte under 1960-talets första hälft, men den har framför allt skett under de senaste åren. Under de allra senaste åren har det skett en explosiv utveckling när det gäller kommunernas och industrins utbyggnad av miljövärdansläggningar, t. ex. reningsverk. Förklaringen är enkel. När vi en gång ser tillbaka på konjunkturnedgången under 1971 och 1972 kommer väl de flesta att minnas den utan större saknad. Men vi kommer också att minnas att när efterfrågan sviktade och investeringsutvecklingen gick trögt, då gick samhället in och utnyttjade det utrymme som uppstod för att målmedvetet satsa på en bättre miljö. Det kommer säkert att betraktas som mycket framsynt. Under dessa år har industrins och

Nr 111

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

kommunernas miljövårdsinvesteringar uppgått till närmare en och en halv miljard kronor. Mer än hälften därav är statens bidrag.

Det har givit jobb. Den samlade sysselsättningseffekten beräknas till inemot 3 miljoner dagsverken. Det har givit oss en bättre miljö. Vi har på många orter vunnit åtskilliga år i kampen mot miljöförstöringen i vårt land. Det finns inte något internationellt motstycke till denna satsning.

I en amerikansk undersökning, som jag läste i går, finns en översikt över olika industriländers miljövårdsansträngningar. Där konstateras att bland de undersökta länderna har Sverige klart gjort de mest effektiva insatserna mot miljöförstöringen. Det konstateras också att det utmärkande för Sverige är att här har samhället gått i spetsen för miljövårdsarbetet i samverkan med industrin, folkrörelserna och den allmänna opinionen för att skapa en bättre miljö.

Denna satsning visar att på detta för människornas trivsel och välfärd oerhört viktiga område kan en lågkonjunktur utnyttjas för ett konkret och målmedvetet framtidsbyggande. Vi har samlat krafterna för att skapa en bättre miljö för denna och kommande generationer. Men vi är inte nöjda. På miljövårdspolitikens område måste vi ständigt gå vidare framåt.

I sex år har förberedelserna för en landsomfattande planering för hushållningen med mark och vatten pågått. Vid denna riksdag skall vi ta det första steget mot dess förverkligande. Det betyder, i grunden, att vi ställer omsorgen om våra gemensamma naturresurser under demokratisk kontroll. Vi måste slå vakt kring de oersättliga värden som vi sammanfattar under begreppet yttre miljö.

Värnet av miljön hänger nära samman med den regionala utvecklingen. Det mest aktuella uttrycket för detta nära samband är att regeringens förslag till hushållningen med mark och vatten och våra förslag till regionala handlingsprogram är sammanförda i en enda proposition. Om vi skall klara uppgiften att solidariskt ta ansvar för miljön i landets olika delar, då måste vi också gemensamt ta ansvaret för varje regions utvecklingsmöjligheter. Det är en av grundtankarna bakom de förslag som för någon vecka sedan förelades riksdagen i propositionen 111.

Det är -- som jag tidigare sagt -- ett pionjärarbete. Det är ett oerhört omfattande utredningsarbete och en demokratisk process, som engagerat många människor, som föregått förslagen. Det nya är framför allt det samlade greppet på miljöpolitiken och regionalpolitiken, där man engagerar kommunerna, länen och de centrala organen i en planering för en jämnare fördelning av god miljö och goda försörjningsmöjligheter över landet.

Man skall akta sig för att allmänt fördöma industrisamhället. Industrialiseringen har öppnat möjligheter till en förbättring av ekonomisk standard och social välfärd, som tidigare generationer inte kunde drömma om. Industrialismen är en form av avancerat samarbete och arbetsfördelning, som fortfarande innehåller stora möjligheter.

Industrisamhället måste alltså utgöra den ekonomiska basen för vårt samhälle. Men en produktionsökning till priset av förslitning av människor och natur är icke en välständsökning. Detta innebär i och för sig inget angrepp på tillväxt och ekonomiska framsteg, utan det är helt enkelt ett konstaterande av att den industriella tillväxten måste styras av

sociala och mänskliga mål, förenas med social utjämning och ökad demokrati.

De kanske mest kritiserade inslagen i det moderna industrisamhället – förutom arbetslösheten – är miljöförstörelsen och koncentrationstendenserna. De orsakas av marknadskrafternas fria spel. Detta är en avgörande utgångspunkt när man tar ställning till hur människorna skall skyddas mot förstörd miljö och regional obalans – vare sig den för individen betyder trängsel eller utglesning.

Det krävs en stor kraftanstängning av samhället, av människorna i gemenskap, för att hejda och vända de tendenser till regional obalans och försämrade yttre miljö som marknadshushållningen för med sig.

Det har i de senare årens svenska debatt givits uttryck åt en del förvirrade föreställningar om dessa sammanhang. Man har t. ex. sagt att det är staten och kommunerna som bär skulden till koncentrationsproblemen.

Det skulle vara ödesdigert att falla offer för sådana föreställningar, ty det skulle splittra krafterna i kampen för bättre villkor åt människorna.

Arbetarrörelsen och flera andra folkrörelser uppstod som en protest mot det växande industrisamhällets sociala vådor och orättvisor. Socialdemokratin bekämpade inte produktionen; den drev igenom reformer som rörde undan några av detta samhälles allvarligaste brister – massarbetslöshet och massfattigdom. Den såg som sin uppgift att skydda människorna mot den tekniska utvecklingens sociala konsekvenser.

Så har vi, fackligt och politiskt, gått vidare.

Nu vill vi ta ett steg till. Vi vill att uppbyggnaden av starka regioner med goda sysselsättningsmöjligheter och en god miljö för människorna skall ske i en demokratiskt förankrad planering, där mänskliga behov får vara avgörande för hur en effektiv produktion skall kunna komma till stånd. Vi vill planera för sociala mål.

Men detta innebär ingen detaljreglering. Jag delar den mening som kommit till uttryck hos den överväldigande majoriteten av den politiska opinionen i landet att centerns s. k. riksplan – om den skulle tas på allvar, dvs. anses som trovärdig – skulle resultera i en centralstyrd detaljreglering av det svenska samhället som saknar motstycke i någon demokrati. Men nu kanske inte centerns riksplan är avsedd att betraktas som trovärdig. Det är lika illa det för centerns trovärdighet.

Regional- och miljöpolitiken är en politik för stad och land, gemensamt. Det har i debatten funnits försök att spela ut städernas och landsbygdens befolkning mot varandra. Men även detta vore ett ödesdigert misstag.

För arbetarrörelsen är det självklart att försöka hålla samman nationens olika delar. För att lyckas med den uppgiften krävs en övergripande solidaritet.

Den solidariteten gäller landsbygden – en solidaritet som speglas i jordbruksavtalet, i kommunalskatteutjämningen, i regionalpolitiken. Det är en solidaritet som ställer krav på tätorternas befolkning att medverka till en jämnare fördelning av standard och välfärd över hela landet.

Det bor människor i tätorterna också, många i stora tätorter. De kom dit en gång därför att landsbygden inte kunde försörja dem. De svalt, de

Nr 111

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

emigrerade eller de sökte sig till tätorterna för att få arbete.

Människorna i tätorterna upplever också en rad problem – buller, trångboddhet, dåliga arbetsplatser, trängsel och jäkt.

Det finns en tendens ibland i den politiska debatten att skildra tätorternas folk som förtappade och fördömda – och vi vet vilka som bedriver den trafiken. Men vi gör inte tätorterna bättre genom att ständigt upprepa att luften är renare och träden grönnare någon annanstans dit man borde flytta.

Människor bor i tätorter. De flesta kommer att fortsätta att bo där. Varje morgon måste de upp och i väg till sina arbetsplatser, till fabriker, kontoren, byggena och butikerna. Det är förutsättningen för välståndet. Om de inte gjorde det skulle det inte finnas mycket kvar att fördela. Och därför måste vi göra städerna och tätorterna bättre – skapa bättre bostadsmiljöer, röja upp i dåliga arbetsmiljöer, bygga bättre kommunikationer, skaffa lekplatser för barnen och utrymme för friluftsliv och rekreation.

Då skapar vi en miljö, en bättre miljö, för människorna.

Att så sker är i hela landets intresse, i alla medborgares intresse.

Vi skall inte ställa stad och land emot varandra utan gemensamt förbättra villkoren. Skall en nation kunna utvecklas krävs en övergripande solidaritet.

Låt mig övergå till ett annat solidaritetskrav.

För några år sedan var det en vanlig bedömning att det stora problemet i vår ekonomi skulle bli bristen på arbetskraft. Det kunde förefalla naturligt. Arbetsmarknadspolitiken, regionalpolitiken och den fortgående ekonomiska tillväxten hade lett till att andelen av befolkningen som hade arbete var högre i Sverige än i något annat land. Och det är fortfarande så. De internationella jämförelser som finns visar att sysselsättningsnivån, dvs. den andel av den vuxna befolkningen som har arbete, är ungefär fem procent högre i Sverige än i andra västeuropeiska länder. Arbetstidsförkortning, förlängd ungdomsutbildning, en väntad sänkning av pensionsåldern kunde göra det naturligt att vänta sig en mycket långsam ökning av tillgången på arbetskraft.

Situationen har snabbt förändrats. Antalet sysselsatta är större nu än 1970 – när dessa beräkningar gjordes. Men det är inte brist på arbetskraft vi lider av, det är brist på sysselsättningsstillfällen. Antalet människor som vill ha arbete har kraftigt ökat. Framför allt är det kvinnorna som i större utsträckning än någonsin går ut på arbetsmarknaden. Och det är ingen tillfällig förändring. Det är resultatet av ett samspel mellan ökad medvetenhet hos kvinnorna och fackliga och politiska åtgärder, som satts in för att stödja deras strävanden till jämställdhet.

Den solidariska lönepolitiken har framför allt kommit kvinnorna till del, därför att många kvinnor finns inom låglönebranscher och låglöneyrken.

Särbeskattningen har införts.

Utbildningen har reformerats, den vanliga skolan och vuxenutbildningen. Inom arbetsmarknadsutbildningen utgör kvinnorna numera inte mindre än 50 procent av deltagarna mot några få procent för tio år sedan.

Barntillsynen har byggts ut mycket kraftigt, även om den ännu är otillräcklig.

Bostäderna har förbättrats. Det har underlättat hemarbetet.

Många familjer — kanske mest bland de unga — har insett att hemarbetet självfallet måste delas rättvist.

Så har den solidariska välfärdspolitiken skapat nya möjligheter för kvinnorna.

De har velat utnyttja dem. På få år har flera hundra tusen kvinnor gått ut på arbetsmarknaden. Bland gifta kvinnor under 65 år är det numera ca 60 procent som förvärvsarbetar. Det är betydligt högre än i de länder vi brukar jämföra oss med. De allra flesta av dem som söker arbete har också fått det. Bara under de senaste månaderna t. ex., när 80 000 kvinnor har gått ut på arbetsmarknaden, har drygt 60 000 fått arbete. Men inte alla. Därför har vi de senaste åren haft bilden av kraftigt ökad sysselsättning för kvinnorna men samtidigt en högre arbetslöshet.

Det tar ofrånkomligen tid att möta de förväntningar och förhoppningar om arbete som snabbt väckts hos dagens kvinnor. Det vanliga mönstret förr var att kvinnorna under dåliga konjunkturer återgick till hemarbetet. Det mönstret har nu brutits. Kvinnorna är, som Bertil Olsson har uttryckt det, inte längre en arbetskraftsreserv att ta till. De är en arbetskraftsresurs.

Den här ökande förvärvsverksamheten hos kvinnorna uttrycker, enligt min mening, en långsiktig tendens.

Det senaste exemplet på detta har vi från lokaliseringen av Algots till Västerbotten.

En lördag i september offentliggjordes beslutet om tusen nya jobb i Skellefteå, Lycksele och Norsjö. På måndagen kl. 8, när arbetsförmedlingen öppnade, säger man att alla klaffarna i telefonväxeln föll. Sedan var växeln blockerad hela dagen. På två dagar hade 281 personer anmält sitt intresse. Den första veckan hade 453 människor anmält sig.

I augusti fanns 493 kvinnor registrerade som arbetslösa på förmedlingen i Skellefteå. I oktober var det 762.

Det finns de som tror att den nu registrerade ökningen av arbetslösheten i Skellefteåregionen skulle ha kommit som en överraskning för oss. Men vi har länge vetat att sysselsättningsgraden — inte minst bland kvinnorna — är lägre i Västerbotten än i en del andra län. Det var ju det som var skälet till att vi ville medverka till att Algots just lokaliserades till Västerbotten. Denna ökning av registreringen betyder bara att det har skapats förhoppningar och förväntningar där de tidigare inte fanns.

Vid en konferens som jag häromdagen hade på Harpsund om kvinnofrågorna var man enig om att grundvalen för kvinnans jämställdhet måste läggas på arbetsmarknaden. Därför kommer det nu och framöver att krävas betydande insatser för att öka kvinnornas sysselsättning.

Vid en lågkonjunktur är det framför allt de nytillträdande på arbetsmarknaden som får svårigheter. Det har vi kunnat iakttä tidigare.

För ungdomarna som efter utbildningen givit sig ut på arbetsmarknaden har situationen hårdnat betydligt. Ungdomsarbetslösheten är som all arbetslöshet av ondo. Men den är dessutom allvarlig därför att den kan leda till att unga människor, som just står i färd med att börja bygga sin framtid, kan mista framtidstron.

Det finns flera orsaker till att den registrerade ungdomsarbetslösheten

har ökat. Det är de som söker sig ut på arbetsmarknaden som råkar illa ut när företagen i en lågkonjunktur stramar åt rekryteringen, det är de sist anställda som drabbas av driftinskränkningar.

Ungdomarna har ofta en inriktning på serviceyrken, där åtstramningen varit särskilt påtaglig.

Under tidigare år har utbildningsexpansionen varje år sugit upp allt fler ungdomar. Men nu är grundskolan och gymnasieskolan nära färdigbyggda, och inskrivningen vid universitet och högskolor minskar.

Sysselsättningen för ungdomarna kräver därför speciella, kraftfulla insatser från samhällets sida. Jag kommer strax tillbaka till det.

Studerar man förhållandena bland de etablerade grupperna på arbetsmarknaden, t. ex. genom att avläsa situationen vid förbundens arbetslöshetskassor, finner man på åtskilliga områden en väl hävdad sysselsättning. Det är framför allt på byggsidan som vi upplever påtagliga problem, och det är alltså särskilt där man måste sätta in insatserna.

Tjänstemännen i det privata näringslivet har sedan länge varit medvetna om industrisamhällets hårda krav på rörlighet. Rationaliseringen tog redan på 1960-talet steget in från verkstadsgolvet till kontoret. Det blev problem för framför allt äldre tjänstemän. Bl. a. som en följd av denna nya utveckling byggdes a-kassorna upp i snabb takt av tjänstemännens fackliga organisationer. Situationen underlättades emellertid av den snabba tillväxten av den offentliga sektorn, som kunde suga upp framför allt en stor del av den nytillkommande tjänstemannaarbetskraft, som annars skulle ha kommit ut i det privata näringslivet och konkurrerat om sysselsättningstillfällena.

Den offentliga sektorns tillväxt har nu bromsats upp. Det är visserligen en delvis tillfällig inbromsning, som har samband med den aktuella skattesituationen i kommunerna, men den är i dagens läge ett faktum.

Häri genom slår nu rationaliseringen inom näringslivet med full kraft inte minst mot tjänstemännen. Risken för arbetslöshet drabbar därmed människor som tidigare säkerligen uppfattat sin ställning som ganska tryggad.

Denna korta redovisning av problemen ger klart belägg för nödvändigheten av energiska insatser både i dagens läge och i ett mera långsiktigt perspektiv för att värna sysselsättningen.

Att skjuta ungdomens problem åt sidan skulle betyda ett ödesdigert steg tillbaka, ett uppgivande av resultatet av årtiondens politiska och fackliga kamp.

Att ge upp ambitionen att ge t. ex. kvinnorna en likvärdig ställning i arbetslivet med hänsyn till dagens svårigheter skulle vara ett nederlag. Det skulle dessutom betyda sämre välfärd för individen och för samhället.

Att bortse från tjänstemännens problem – dramatiskt belysta för någon vecka sedan i flera stora industriföretag, framför allt Facit – skulle betyda många personliga tragedier.

Vi för en hård kamp för social utjämning. Inkomstskillnaderna i det svenska samhället är fortfarande betydande, trots skatte- och trygghetspolitiken. Vi vet i dag att en stor del av dessa skillnader beror på otillräcklig sysselsättning. Vi vet att de lägre inkomstskikten har ett starkt inslag av ungdom och kvinnor. En målmedveten satsning på

kvinnornas och ungdomens sysselsättning betyder inte bara ökad trygghet för 10 000-tals människor. Den betyder också ökad social rättvisa, ökad jämlikhet, snabbare framsteg.

De som nu känner oro skall inte känna det som om de blivit lämnade i sticket. De stora löntagargrupper, som just nu har en ganska god sysselsättning, vet vad arbetslöshet vill säga. De och deras organisationer har i årtionden fört kampen för full sysselsättning. De vet att solidariteten är ett nödvändigt villkor för tryggheten.

Människorna vet att de inte ensamma förmår rå på konjunkturen och strukturomvandlingen. De kan inte ensamma kämpa mot marknadskrafterna. I stället växer kraven på solidaritet och människorna vänder sig till varandra.

Samtliga partiledare har till mig ställt interpellationer som i stort sett gällt vilka åtgärder regeringen nu ämnar föreslå för att värna sysselsättningen. Ett skriftligt svar (se bilaga till detta protokoll) liksom regeringens i går framlagda proposition har utdelats till riksdagens ledamöter. Jag hänvisar härtill men vill därutöver göra följande kommentar.

Det torde inte råda något tvivel om att konjunkturen gradvis förbättrats. Men uppgången har gått långsammare än vad en i stort sett enig expertis både utomlands och här hemma förutspådde för ett halvår sedan.

Exporten har i stort sett utvecklats enligt förväntningarna. Expansionen ute i Europa har främst gällt bostadsbyggande, konsumtion och offentlig sektor, medan industriinvesteringarna visat en svag utveckling. Därför har exporten från verkstadsindustrin ännu inte tagit fart. För 1973 väntas en god utveckling av exporten.

Vår utrikeshandel har de senaste åren visat betydande överskott. Valutarenservan har kraftigt förstärkts. I tider av internationell valutaoro har detta varit en styrka för vårt land.

Industriinvesteringarna har under både 1971 och 1972 utvecklats relativt gynnsamt. I många länder har dessa investeringar stagnerat eller minskat under konjunkturnedgången. I vårt land har de under dessa två år ökat med inmot 9 procent. Det beror säkert till mycket stor del på de stimulansåtgärder som satts in från samhällets sida.

En svagare utveckling än beräknat har skett framför allt när det gäller byggnadsinvesteringar, lagerinvesteringar och privat konsumtion. Byggnadsinvesteringarna har dämpats framför allt när det gäller bostäder och den kommunala utbyggnaden.

Den privata konsumtionen ökade kraftigt under det första kvartalet i år. Den har därefter inte motsvarat förhandsbedömningarna, och det beror framför allt på att hushållens sparande legat kvar på en hög nivå – långt utöver det vanliga – även under 1972.

Nu kommer emellertid konsumtionen att inom kort få en väsentlig stimulans.

Skatteåterbäringarna i december 1972 blir ca 1 400 miljoner kronor högre än i fjol.

Vid årsskiftet sänks den direkta statliga skatten med mellan 2 och 2,5 miljarder kronor. Det är den skattesänkning som vi kämpade för att få genomförd här i våras.

Nr 111

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

Därtill kommer att kvarskatteinbetalningarna 1973 blir omkring 1 000 miljoner kronor lägre än 1972 och att skattetabellerna justeras. Tillsammans påverkar dessa åtgärder skatteinbetalningarna under 1973 i nedåt-gående riktning med drygt 4 000 miljoner kronor.

Dessutom bör man ju föra in i bilden att under senare år har kommunalskatterna stigit kraftigt – i stort sett varje år. Men i överensstämmelse med regeringens överenskommelse med kommunerna är det nu få kommuner som höjt skatten, och det betyder också att det blir mera över än annars för de privata hushållen.

Allt detta betyder att hushållen nästa år får betydligt mera pengar att röra sig med. Konjunkturinstitutet räknar med att hushållens disponibla inkomster skall stiga – alltså skatt och prisökningar frånräknade – med 4 procent under år 1973. Det vore en väsentlig standardförbättring.

Regeringen förklarade redan i våras att det var nödvändigt att hålla en hög beredskap för det fall att konjunkturuppgången skulle gå långsammare än man då räknade med. När arbetslöshetssiffrorna steg i augusti och september vidtog vi därför omedelbart en rad åtgärder för att hävda sysselsättningen och stimulera den ekonomiska aktiviteten. De har fullföljts med de förslag som i går förelades riksdagen.

Jag sade nyss att den privata konsumtionen får en sådan utomordentligt kraftig stimulans under de närmaste månaderna, så där har inga ytterligare åtgärder satts in. Däremot sätts en rad åtgärder in för att stimulera industrins utbyggnad. Det är på längre sikt av stor betydelse för vår ekonomiska styrka att industrin utbyggs. Dessutom är det konjunkturpolitiskt riktigt om näringslivet kan till våren 1973, då vi har utrymme i ekonomin, tidigarelägga en utbyggnad som annars skulle ske i ett läge med risk för överhettning av vår ekonomi. Därför finns det anledning att lägga in stimulansåtgärder just under första halvåret nästa år.

Investeringsfonderna frisläpps fram till utgången av juni 1973.

Ett tillfälligt avdrag på 10 procent för industrins byggnadsinvesteringar införs för byggnader som sätts i gång mellan 1 november 1972 och 30 juni 1973.

Det 20-procentiga skatteavdraget för företagens maskininvesteringar, som skulle ha utlöpt vid årsskiftet, höjs till 30 procent och förlängs till att gälla för beställningar gjorda t. o. m. den 30 juni 1973.

Kungl. Maj:ts rätt att medge tillfällig nedsättning av energiskatten förlängs att gälla även för 1973.

Ytterligare stödinsatser sätts in för industrins miljövårdsinvesteringar. Där fullföljer vi alltså det utomordentligt ambitiösa programmet för en bättre miljö.

ATP-avgiften bibehålls på oförändrad nivå, 10,5 procent, under 1973. Skälen härför är att vi i vår skall ta ställning till den långsiktiga utbyggnaden av ATP-avgiften samt till en rad sociala reformer, vilka delvis skall finansieras genom en arbetsgivaravgift. Då ser vi en samlad bild av det uttag vi skall ha under kommande år.

Vi förbereder särskilda åtgärder för att öka företagets möjligheter att i speciella fall lämna exportkredit. Det har varit ett starkt önskemål att vi också skall kunna delta i detta på något sätt, eftersom kreditkonkurrensen har varit så utpräglad i handeln under de senaste åren.

Vidare aviseras ett förslag om såväl ett utökat direktstöd som ett extra skatteavdrag för industrins forsknings- och utvecklingsarbete att föreläggas 1973 års vårriksdag. Vi har ju under den senaste tiden fått belägg för att det är riskabelt att släpa efter i utvecklingen av nya produkter, även om det i det fallet inte berodde på brist på pengar. Men det hindrar inte att vi har anledning – vilket också framkommit vid alla de diskussioner vi haft inom vårt parti – att särskilt stimulera forsknings- och utvecklingsarbete i det svenska samhället.

För att hjälpa de nytillträdande grupperna på arbetsmarknaden, framför allt ungdomar och kvinnor, sätts en rad olika åtgärder in.

Ett särskilt utbildningsstöd ges till företag som anställer och utbildar ungdomar och kvinnor; det är den s. k. 5-kronan. Det är en betydande förmån för de företag som använder sig av den. Jag hoppas att man kommer att utnyttja den förmånen. Då gör man också en konstruktiv insats i samhällsutvecklingen.

Arbetsmarknadsutbildningen byggs ut till en kapacitet av 60 000 elever.

Särskilda arbetsmarknadskurser med praktik för 18–19-åringar inrättas.

Arbetsförmedlingarna förstärks med 100 tjänster samt därutöver med särskild personal för att bistå arbetslös ungdom.

Praktikarbete inrättas inom den statliga sektorn, speciellt för ungdom. Där finns det säkert betydande möjligheter.

Ytterligare beredskapsarbeten i kommunerna skapas med speciell inriktning på ungdom.

I samarbete med kommunförbunden skall särskilda insatser göras för utbildning inom vårdyrkena.

Jag räknar med att det med detta blir fråga om en mycket väsentlig satsning för att stödja de nytillträdande gruppernas sysselsättning.

För kommunernas investeringar och framför allt på byggmarknaden sätts en serie olika åtgärder in. Kommunerna får även under vintern höjda statsbidrag till kommunala miljövärdinvesteringar. Återigen en miljöinsatsning.

Bidragen till de kommunala beredskapsarbeten som utgörs av investeringar höjs till 50 procent under vinterhalvåret. Kommunerna får ökat låneutrymme med 500 miljoner kronor i förhållande till tidigare år. Utbetalningarna av barnstugelån tidigareläggs. Statliga byggen för 300 miljoner kronor tidigareläggs, liksom vissa åtgärder för att förbättra arbetsmiljön på statliga arbetsplatser. Förbättringslån ges för att stimulera saneringen av äldre bostäder. Oprioriterat byggande frisläpps.

Jag har redovisat många av de åtgärder regeringen vidtagit under de allra senaste månaderna, sedan det blev klart att konjunkturuppgången inte skulle gå så snabbt som vi hade räknat med utan något långsammare. Redovisningen av åtgärderna är inte fullständig. Men totalt sett är det fråga om en mycket betydande satsning. Den är emellertid tveklöst berättigad för att hävda sysselsättningen, och vi räknar med att arbetslösheten successivt kommer att gå ner under det första halvåret 1973.

Vi kommer naturligtvis även fortsättningsvis att hålla en hög bered-

skap. Bl. a. kräver utvecklingen på det kommunala området ingående uppmärksamhet, och vi kommer att hålla löpande kontakt med kommunförbunden i dessa frågor.

Förslagen innebär att budgetunderskottet ökar kraftigt. Det är konjunkturpolitiskt motiverat och berättigat, men det finns en bestämd gräns för budgetunderskottets storlek. På en konferens nyligen framhöll jag att den viktigaste generella åtgärden just nu är att försöka undvika den hårda kreditåtstramning som vi var nödgade att tillgripa 1969–1970. Vi bör försöka att även i en uppåtgående konjunktur hålla en så långt möjligt lätt kreditmarknad.

Vi kan under 1973 räkna med en påtaglig expansion i det svenska folkhushållet. Vi måste se till att den inte leder till överhettning och obalans.

Det vi nu diskuterar och som jag behandlat i mitt interpellationssvar är främst bristen på arbete. Vi skall samtidigt ha klart för oss att det är många företag i landet som har svårt att rekrytera arbetskraft till de jobb de kan erbjuda. Det finns, framför allt hos ungdomen, en tveksamhet att gå in i den industriella produktionen.

Jag har flera gånger de senaste åren här i riksdagen framhållit, att den fortsatta förnyelsen av det svenska samhället måste grundas i arbetslivet. Arbetet kommer att behålla sin centrala ställning i människornas tillvaro. Där tillbringar man många av dygnets timmar. Förhållandena i arbetet färgar av sig på livet i övrigt. Om arbetet upplevs som meningslöst, hälsovådligt, otryggt påverkar detta oundvikligen familjeliv och fritid. Det ekonomiska utbyte och den sociala värdering som arbetet ger påverkar hela livssituationen.

Det är en mycket väsentlig uppgift att värna arbetets och inte minst det praktiska yrkesarbetets värde och värdighet. Annars blir det ingen förnyelse av det svenska samhället. Från denna utgångspunkt skall vi gripa oss an med en omdaning av arbetslivets villkor.

Denna förnyelse måste förverkligas genom ett samspel mellan en lagstiftning till stöd för löntagarnas trygghet och en fördjupad demokrati ute på arbetsplatserna. På hela detta fält pågår för närvarande ett omfattande lagstiftnings- och utredningsarbete. Vi förbereder en ny lag om arbetsmiljön, där skyddsombudens ställning skall förstärkas. Vi förbereder en ny lag om anställningstrygghet. Vi skall öka de anställdas inflytande och medbestämmanderätt inom den offentliga sektorn.

Vi skall bygga upp den industriella demokratin steg för steg nära de frågor som är viktiga och påtagliga i de enskildas vardag. Det pågår en omfattande översyn av lagstiftningen på arbetsrättsområdet.

Om några dagar lägger regeringen fram ett förslag som ger löntagarna rätt att vara med i företagets styrelser. Det blir det första steget till förverkligandet av det program för arbetslivets förnyelse som dragits upp av de stora löntagarorganisationernas kongresser och vid den socialdemokratiska partikongressen nyligen.

Jag har en gång förut sagt att detta innebär inledningen till den största decentraliseringsgiv som någonsin förekommit i det svenska samhället, nämligen att vanliga löntagare skall få mer att säga till om på sina arbetsplatser och i sin arbetsmiljö när det gäller deras anställningstrygghet

och deras villkor i arbetet. Målsättningen är ett ökat inflytande för löntagarna i det svenska samhället på demokratins och den solidariska sammanhållningens väg. Jag vill understryka: på demokratins väg. Under de senaste veckorna har den svenska fackföreningsrörelsen och löntagarna visat att det är de som är det fasta värnet för en demokratisk utveckling – å ena sidan mot revolutionära drömmar och frasmakeri och å andra sidan i beslutsamheten att förändra verkligheten på arbetsplatserna till löntagarnas förmån.

Höstriksdagen har ett omfattande arbetsprogram. Det innebär en uppfordran till en fördjupad solidaritet i det svenska samhället och till en samling av krafterna för att lösa stora gemensamma uppgifter.

Vi behöver solidariteten inte bara för att hjälpa eftersatta grupper utan också därför att vi alla befinner oss i en riskzon. Vem som helst av oss kan drabbas av ohälsa, yrkesskada, en trafikolycka, en företagsnedläggning. I samma ögonblick blir vi beroende av medmänniskors solidaritet. Därför skall vi visa solidaritet med varandra – både de som för ögonblicket upplever sig som framgångsrika och trygga och de som först nu känner otrygghet för sin framtid, sina försörjningsmöjligheter, sin hälsa.

Om jag genom samhället, genom min organisation, genom mina egna gärningar visar solidaritet i dag, kan jag en dag få uppleva den trygghet som andras solidaritet kan skänka mig.

Gemensamt mellan stad och land vill vi forma en välfärdspolitik för hela landet, eftersträva en rimlig fördelning av arbetstillfällen och samhällets tjänster och skydda vår miljö. Solidariskt vill vi sätta in vår gemensamma kraft på att värna sysselsättningen och förnya arbetslivets villkor.

Det är det genomgående temat i de förslag som regeringen förelagt årets höstriktdag. Det är min förhoppning att dessa förslag kommer att vinna bred uppslutning.

Herr FÄLLDIN (c):

Herr talman! Sedan riksdagen senast hade en allmänpolitisk debatt har Sverige varit värdland för FN:s första miljövärdskonferens. De konkreta resultat som uppnåddes kom inte till stånd utan svårigheter och en del åtgärder som borde ha kommit ut som resultat av konferensen var inte möjliga att få enighet om nu. Om värdet av denna konferens råder dock stor enighet. Årtiondens rovdrift med miljöresurserna har till slut åstadkommit ett uppvaknande. Om mänskligheten skall överleva under former som vi kan acceptera måste vi lära oss att hushålla med metaller, vatten, energi och med jordens produktionskraft. Vi måste komma fram till en återanvändning av varor till ny produktion – så nära naturens eget kretslopp som möjligt. Vår teknik och teknologi måste formas efter miljöpolitikens krav. Samhället skall anpassas efter människans behov och såväl psykiska som fysiska förutsättningar. Det var den grundläggande tanken för centerpartiet, då vi för ett decennium sedan tog upp miljöfrågorna.

I det fortsatta internationella miljövärdsarbetet är det väsentligt att ett samlat grepp om hela miljöproblematiken tas. Det är inte minst viktigt

Nr 111

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

att arbetsmiljöfrågorna ges en framträdande plats. Det är angeläget att en vid syn på miljövårdsarbetet får präglade de åtgärder som skall följa efter den konferens som hölls i Stockholm. Det gäller såväl här hemma som i det internationella arbetet.

Den största förstörelsen av den mänskliga miljön svarar de för som utövar krigshandlingar. Människoliv, livsmiljöer och natur förstörs systematiskt genom massförstörelsevapen. Som jag tidigare framhållit kan ingenting rättfärdiga att man använder sådana vapen mot oskyldiga människor och för förstörelse av produktionsmark och kulturlandskap såsom skett och trots allt tal om fred fortfarande sker i Vietnam.

Utrikespolitiska frågor kommer att debatteras här i kammaren senare bl. a. i samband med EEC-avtalet. Jag nöjer mig därför med att nu säga att utgångspunkten för ställningstagandet i EEC-frågan har för centerpartiet varit att den lösning som skall bli den svenska skall vara förenlig med vår neutralitetspolitik. Ett medlemskap i EEC kan inte förenas med neutralitetspolitiken. Vi kan under inga omständigheter vara med om att äventyra vårt lands neutrala och oberoende ställning. Vi måste ha ett så nära och omfattande samarbete med EEC som är möjligt att uppnå med bevarad neutralitetspolitik.

En konsekvent neutralitetspolitik är således den utrikespolitiska linje som vi anser som den bästa för att bevara och stärka det demokratiska styrelseskick som vi uppnått och för att värna de värden som vi anser väsentliga.

Under senare tid har grupper som på sitt program har att med utomparlamentariska medel omstörta samhället tilldragit sig en del uppmärksamhet. Det finns i och för sig ingen anledning att antaga att de är så särskilt många. Men även smärre sådana grupper kan tyvärr förorsaka betydande skador. Det viktigaste botemedlet för de demokratiska krafterna är givetvis att se till att förhållandena i landet är sådana att det inte finns någon jordmån för extremistverksamhet. Effektivt arbetande demokratiska folkrörelser – politiska, fackliga och på andra ideella grunder uppbyggda – är en förutsättning för att vårt demokratiska samhällsskick skall bevaras och stärkas.

Folkrörelsernas framväxt var en gång grunden till demokratins genombrott i Sverige. Det finns i sammanhanget särskild anledning poängtera det värde som en stark och skickligt ledd facklig rörelse har haft för förhållandena på den svenska arbetsmarknaden. En gemensam strävan för arbetsmarknadens parter har varit att man skall uppnå goda produktionsresultat. Fördelningen av dessa resultat fastställs efter förhandlingar och med tillgripande av kampmedel inför vars verkningar arbetsmarknadsparterna känt stort ansvar och stor respekt.

I det fortsatta arbetet för att förbättra tryggheten och arbetsmiljöerna kommer utvecklingen av företagsdemokratien att ha stor betydelse. Mycket återstår att göra på det området. En betydande medverkan från de anställda och avsevärt förbättrade möjligheter för dem att vara med och bestämma om utformningen av t. ex. arbetsmiljöerna måste komma. Vi kommer senare i höst att ha anledning att diskutera den fråga statsministern tog upp i samband med det aviserade förslaget om representation för de anställda i vissa företags styrelser.

Senare i höst kommer riksdagen att få tillfälle till en genomgripande diskussion om de regionalpolitiska problemen. Det beslut som skall fattas i det sammanhanget är ett av de viktigaste som har tagits i riksdagen på mycket lång tid. Genom att den regionalpolitiska målsättningen läggs fast styrs utvecklingen i landets olika delar för lång tid framöver.

Den grundläggande målsättningen för regionalpolitiken måste vara att nå likvärdiga förutsättningar för människornas livsmiljö i alla regioner. Det gäller sysselsättningsmöjligheter, service, kulturutbud och olika miljövärden, såväl yttre som inre. Det kan inte accepteras att något län får en negativ utveckling i dessa avseenden. En satsning på regionalpolitiken i syfte att nå ett decentraliserat samhälle är en förutsättning för att vi skall lyckas med jämlikhetsfrågorna.

I centerns riksplan anges handlingslinjer för ett decentraliserat samhälle. Den grundläggande målsättningen för samhällsplaneringen måste vara att inget län får en minskad folkmängd fram till 1980. För avfolkningslänen är det angeläget att söka nå en viss återhämtning av vad de förlorat under 1950- och 1960-talen.

När samhället, på det sätt centern förordar, gjort en ramfördelning av befolkningen på varje län, måste fördelningen av samhällsresurserna ske så, att basinvesteringarna i länen, i form av vägar, bostäder, skolor osv., dimensioneras i enlighet med de krav befolkningsmålsättningen ställer. Det är också viktigt att samhället, främst på trafikpolitikens område, gör insatser som reducerar effekterna av långa avstånd eller dålig kvalitet på vägar och järnvägar.

Ett rättvisekrav är att samhället utjämnar de kommunala merkostnader som följer i urbaniseringens spår genom en sned åldersfördelning och bristande serviceunderlag i glesbygdskommunerna.

Utöver dessa åtgärder måste samhället, på liknande sätt som för närvarande, vidta särskilda stimulansåtgärder i skogslänen för att eliminera det handikapp dessa har fått i och med den förda koncentrationspolitiken. Ett stort antal nya arbetstillfällen måste tillskapas under kommande år. Samhället måste aktivt engagera sig för att med åtgärder av detta slag styra de nya sysselsättningstillfällena till de områden där de ur regionalpolitisk synpunkt är angelägna.

Människorna i koncentrationsområdena upplever en annan sida av koncentrationspolitikens nackdelar. För att kunna skapa en dräglig livsmiljö för dessa människor är det viktigt att befolkningskoncentrationen dämpas. Därigenom skapas möjligheter att klara upp de miljöproblem som finns där. Samhället måste ha en direkt möjlighet att verka i den riktningen. Får jag fråga statsministern: Vem har sagt att tätorternas människor är förtappade eller fördömda, eller hur formuleringen var som statsministern använde? Vi vill ju genom de här åtgärderna förbättra förhållandena för dem som bor där och för dem som vill bo där, men tyvärr är situationen den, att den socialdemokratiska politiken har lett till så dåliga miljöförhållanden att många just av det skälet vill flytta ut. Det är sannerligen ingen dom över människorna som bor i sådana områden. Hela vår inriktning går ut på att dämpa tillväxttakten så att det blir möjligt att skapa dessa bättre miljöer.

Det finns i princip två möjligheter i det avseendet: dels ett system med

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

etableringstillstånd, dels ett system med investeringsavgifter i koncentrationsområdena. Den närmare utformningen av ett sådant förfarande utreds för närvarande av en statlig utredning.

Statsministern försökte i sitt tal göra gällande att våra förslag när det gäller regionalpolitiken inte skulle kunna genomföras under demokratiska former. När jag hörde det – i andra hand för några dagar sedan – trodde jag att det var en olycklig formulering. Men tyvärr är det alltså inte så; på fullt allvar slungar landets statsminister ut denna oerhörda beskyllning här i riksdagen mot ett parti som har hela sin uppbyggnad organiserad på de många människornas inflytande i det interna partiarbetet, mot ett partis förslag som är resultatet av en mycket omfattande diskussion och process inom partiet. Jag kan bara säga att jag uppfattar det som mycket allvarligt att landets statsminister tillåter sig beskyllningar av den här typen.

Men hur vore det om vi jämförde förslagen och undersökte vilket av förslagen – vår riksplan eller det förslag till regionalpolitik som regeringen nu lägger fram – som är bättre demokratiskt förankrat? I båda förslagen finns något gemensamt: vi har kallat det befolkningsramar, regeringen har kallat det planeringstal. Av vad man sagt i propositionen förstår jag att det för regeringen gäller att befolkningsramarna skall utgöra en grund för dimensioneringen och fördelningen av samhällsinsatser och resurser för de olika länen. Där är inställningen uppenbarligen densamma, och det tycker jag är bra.

Sen kommer skillnaden. Vi säger: Hur dessa resurser skall fördelas inom länen skall avgöras på länsnivå och helst i länsdemokratiska former. Regeringen säger: Centrala statsmakten måste få bestämma en bit till inom länen. Exempel på detta: Regeringen vill avgöra vilka orter i de olika länen som skall prioriteras och där tillväxten skall få ske. Mera konkret: Om vi tar exempelvis Västmanland har vi den uppfattningen att västmanlänningarna själva har lättare för att avgöra hur stor befolkningskoncentrationen till Västerås skall vara och hur mycket man skall försöka styra till andra regioner och områden inom Västmanlands län. Det är min absoluta övertygelse att västmanlänningarna är bättre rustade för detta än vi som sitter i våra bänkar här i riksdagen.

Då vill jag fråga: Vilken metod är mer demokratiskt förankrad, den att vi överlåter åt länsbefolkningen att ta ställning till detta eller den att vi sitter här i riksdagen och för varje län pekar ut de orter på vilka det skall satsas? Statsministern borde fundera över denna problematik innan han slungar ut beskyllningar av den natur han gjorde.

Statsministern säger också att en del är så förvirrade att de lägger skulden för koncentrationen på staten och kommunerna. Naturligtvis har näringslivets företrädare här sitt stora ansvar, men hur statsministern kan tänka sig bli trodd, när han försöker hävda att socialdemokratin skulle ha varit fullständigt maktlös och t. o. m. viljelös inför den utveckling som hittills skett förstår jag inte. Statsministern borde egentligen inte säga att man varit så viljelös att man inte haft något med denna utveckling att göra. Men går man tillbaka och ser efter hur det ser ut, blir bilden en annan än den statsministern försöker visa. Den här flyttningspolitiken gavs ju en ideologisk motivering i programboken Samordnad näringspoli-

tik, som har ansetts vara ett regeringsprogram. Där kunde man läsa att en större utspridning av företagsamheten skulle bli "en allvarlig belastning för våra strävanden till en snabb materiell standardhöjning". Lokaliseringspolitiken borde därför inriktas på "en koncentrerings av näringslivet till de expansiva områdena inom landet". Man menade att de relativt stora tätortsgrupperingarna erbjöd de största fördelarna ur lokaliseringssynpunkt. Och man kritiserade en lokaliseringpolitik som motarbetade en etablering och utvidgning i storstadsområdena. Stockholms-, Göteborgs- och Malmöregionerna var "synnerligen lämpliga som lokaliseringsort för många slag av industriell och annan verksamhet".

Sedan kunde vi ovanpå detta i den socialdemokratiska pressen läsa om "den glädjande folkvandringen".

Föreställningen att det med en aktiv lokaliseringpolitik skulle vara möjligt att stoppa folkomflyttningen – och att det skulle vara lyckligt om det vore möjligt – trodde man inte ett ögonblick på.

Nu är det möjligt att regeringen säger, att detta ändå inte var ett regeringsprogram. Då får jag i stället ta ett uttalande av finansministern 1964, som ger en god belysning av vad regeringen sysslade med. Herr Sträng sade den gången: Vi måste acceptera en vidare avfolkning av inlandet. Vi skall inte hindra den stora strömmen till de stora centra, men vi måste se till att det finns en rännil åt andra hållet.

Det skulle alltså vara lokaliseringspolitikens uppgift: att vara en rännil som rann motströms i den stora floden!

Transportförsörjningen är en av de väsentligaste förutsättningarna för utveckling. Hittills har trafikservicen försämrats påtagligt i stora delar av landet. De kollektiva trafiktjänsterna har tunnats ut eller försvunnit helt genom att järnvägar lagts ner och busslinjer dragits in. Samtidigt har vägnslagen till glesbygdslänen skurits ner.

Detta har tvingat människor att flytta. Alla människor måste ju ha möjlighet att resa. Den som inte har egen bil har inte så mycket att välja på när tåget eller bussen upphört att gå. Den negativa utvecklingen på trafikområdet motverkar dessutom företagsetableringar i berörda områden. Man kan inte räkna med att någon skall slå sig ner på en plats med undermåliga kommunikationer. Det sviktande trafikväsendet har kommit att bli ett led i koncentrationssträvandena – mer eller mindre medvetet. Om myndigheterna – som de åtminstone tidigare gjort – anser att bebyggelse och näringsliv skall föras samman till några få områden, ter det sig givetvis fördelaktigt att låta en utvecklingshämmande serviceförsämring äga rum i andra delar av landet.

Om hela landet skall få möjligheter att utvecklas måste kollektivtrafiken byggas ut och vägarna rustas upp. Järnvägsnedläggningarna måste upphöra och bussförbindelser upprättas. Också taxi måste utnyttjas för den allmänna trafikförsörjningen. Härigenom skall trafikpolitiken göras till ett instrument i regional- och lokaliseringspolitik. Den skall – tillsammans med andra åtgärder – syfta till att skapa en positiv bebyggelse- och befolkningsutveckling i alla delar av landet. Jag hoppas att den trafikpolitiska utredning som aviserats kommer att ge oss en del av det underlag som krävs för att detta trafikpolitiska syfte skall nås. Utredningen har bl. a. till uppgift att se över taxesättningen. I det

Nr 111

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

sammanhanget bör den överväga bl. a. frågan om maximitaxa.

Handläggningen av frågan om nya regler för bidrag till icke lönsam busstrafik utgör ett exempel på hur trafikpolitiken inte får skötas. Det har länge stått klart att grunderna för detta bidrag inte är tillfredsställande. Bidraget täcker inte tillnärmelsevis förlusterna och i många fall har kommunerna tvingats lämna bidrag för att trafiken skall bibehållas. 1968 skrev statsutskottet i ett av riksdagen sedermera godkänt utlåtande om en utredning som departementschefen sagt sig skola göra, att utskottet ville ”kraftigt understryka vikten av att utredningen bedrivs skyndsamt samt att av dess arbete föranledda förslag om möjligt läggs fram redan till nästa års riksdag” – alltså 1969. Detta framhölls för fyra år sedan. I höst har vi ingetts en förhoppning om att förslag kommer att föreläggas 1973 års riksdag.

Den ekonomiska stagnationen och den höga arbetslösheten är fortfarande det mest akuta politiska problemet. Den massiva arbetslösheten har nu dröjt sig kvar under ungefär ett och ett halvt år. Även i andra avseenden har den lågkonjunkturperiod, som vi nu upplever, varit den mest påfrestande under hela efterkrigstiden.

Det ser tyvärr också ut som om vi skulle få dras med sysselsättningsproblem länge än. Visserligen kan man här och var skönja tecken till en konjunkturförbättring. Den är i första hand märkbar på exportsidan. Den hemmagjorda lågkonjunkturen, som bl. a. kan härledas till nödvändiga uppbromsningar av den kommunala aktiviteten och till industrins tveksamhet att öka sina investeringar, tycks däremot komma att bestå.

Det är inte heller säkert att ens en mera påtaglig konjunkturuppgång är tillräcklig för att åstadkomma en varaktig förbättring av sysselsättningen. Det framstår nämligen mer och mer klart, att det arbetslöshetsproblem, som vi nu kämpar mot, inte bara är ett konjunkturfenomen utan framför allt ett strukturellt problem. De strukturella förändringarna är uppenbarligen av mycket större omfattning än vad t. ex. regeringen velat inse tidigare.

Inte minst de siffror, som publicerats om hur den totala arbetskraften utvecklats under senare år, talar sitt tydliga språk. Vilka siffror man än väljer ut visar de med all tydlighet att det kommer att bli mycket svårt redan att ersätta de arbetstillfällena som gått förlorade de senaste åren. Ännu värre kommer det att bli att därutöver öka antalet helt nya arbetstillfällena i samma takt som befolkningen växer och nya grupper söker sig ut på arbetsmarknaden. Statsministerns eget exempel från Skellefteå är ju närmast ett bevis på detta – den registrerade arbetslösheten rymmer inte alla som vill ha arbete. När människor upplever att möjligheten finns, då kommer de undersysselsatta och de arbetslösa fram i en helt annan utsträckning än eljest.

Hotet att strukturarbetslösheten i framtiden skall få ännu större omfattning än hittills är alltså påtagligt. Det kräver enligt min uppfattning, att vi verkligen ifrågasätter, om den hittillsvarande strukturpolitiken är den riktiga. Dagens åtgärder mot arbetslösheten måste givetvis utformas med syfte att reducera den akuta arbetslösheten bland ungdom, äldre, kvinnor och andra grupper. Men det framstår också som allt viktigare att åtgärderna inriktas så att de även bidrar till att lösa de långsiktiga problemen.

De olika partiernas inställning till sysselsättningspolitiken är vid det här laget väl känd. Regeringspartiet har konsekvent hållit sig till lösningar, som inneburit att man satsat på en utvidgad arbetsmarknads- politik och andra punktåtgärder. Det var en sådan lösning som man anvisade förra hösten, när man sent omsider upptäckte vart arbetslösheten var på väg. Den politiken blev inte särskilt framgångsrik. Samma metod prövades också under hela förra vintern – även då med föga framgång. Det är också huvudsakligen den typen av åtgärder som regeringen anvisar för att lösa den kommande vinterns sysselsättnings- problem i den proposition om sysselsättningspolitiken som lämnades i går. Jag tror inte att man kommer att uppnå den önskade effekten den här gången heller.

I motsats till regeringen har vi från centern hela tiden hävdad, att man måste föra kampen mot arbetslösheten på flera fronter samtidigt. Det räcker inte med att rycka ut när arbetslösheten väl är ett faktum. Tyngdpunkten måste ligga på förebyggande åtgärder. Grunden måste vara en aktiv näringspolitik för att skapa trygghet och konkurrenskraft i våra företag. När arbetslösheten hotar att få den omfattning, som den fick förra vintern och som den nu har, måste staten vara beredd att sätta in stimulansåtgärder, som har sådan omfattning och räckvidd att företag och andra arbetsgivare kan hålla kvar den arbetskraft som de annars har svårt att sysselsätta. För den som ändå blir utan arbete måste dessa åtgärder kompletteras med arbetsmarknadspolitiska insatser, vilka åt- minstone kan ge tillfällig sysselsättning. Arbetsmarknadspolitiken är alltså i och för sig helt nödvändig i det här sammanhanget. Men den blir, som jag framhållit flera gånger här i kammaren, verkligt effektiv bara om den utnyttjas i kombination med andra åtgärder.

Det är mot den bakgrunden som vi i centern flera gånger har rest krav på ett samlat näringspolitiskt program. Det var också mot den bakgrun- den som vi förra hösten krävde ganska omfattande stimulansåtgärder med generell verkan. Samma motiv ligger bakom kraven i den motion som vi har lämnat nu i höst. Vi kräver där att beslutet från i våras om att fördubbla arbetsgivaravgiften inte skall träda i kraft.

Arbetsgivaravgiften drabbar i första hand de mest arbetskraftsintensiva företagen. Till dessa hör de flesta småföretag. Att höja arbetsgivaravgiften nu skulle otvivelaktigt leda till en ännu snabbare nedläggning av mindre företag, fortsatt minskning av nyetableringarna och ytterligare friställning av arbetskraft. Den försämring av det allmänna sysselsättningsläget som man då får kommer givetvis också att påverka både de enskilda människornas inkomster och statens och kommunernas skatteinkomster på ett ofördelaktigt sätt.

Det är beklagligt att positionerna i den här frågan har blivit låsta. Jag har svårt att förstå, varför man från regeringens sida varit så främmande för en mera förutsättningslös diskussion om mål och medel i den ekonomiska politiken, trots att förutsägelseerna om en förbättring i sysselsättningsläget gång på gång kommit på skam. Kritiken har ju den här gången varit ganska samstämmig. Även Landsorganisationen har som bekant varit kritisk. Att regeringen tagit den kritiken så lätt och t. o. m. avfärdat den som mer eller mindre omogen har jag verkligen svårt att förstå.

En och annan – dock såvitt jag förstår ingen i regeringen – tycks också mena att det skulle ligga något positivt i att en del människor ”slipper” att arbeta. Det är i och för sig ett argument som förekommit tidigare men då mest under tider med snabb teknisk och ekonomisk utveckling.

I dag tror jag att de allra flesta förstår arbetets egenvärde på ett bättre sätt än tidigare. Inte minst tror jag att det gäller alla de ungdomar – en del med omfattande utbildning – som går arbetslösa men egentligen inget hellre vill än att få arbeta. Jag tror också att det stora antalet kvinnor som söker sig ut på arbetsmarknaden är ett uttryck för detta.

Arbetets egenvärde betonas också starkt i jämlikhetsrapporten till den socialdemokratiska partikongressen. Man understryker där mycket starkt att både den enskildes och samhällets ekonomiska välfärd i hög grad hänger ihop med hur många som kan bidra med sin produktiva insats.

Om fler människor arbetar, ökas den totala produktionen. ”Välfärd byggs av folket i arbete” är den summering som man gör i jämlikhetsrapporten. Det är ett helt riktigt konstaterande. Samtidigt har man bara att konstatera att vi är längre från det idealet än på länge.

Den svaga investeringsutvecklingen i industrin och i näringslivet i övrigt har länge varit en av de allra svagaste punkterna i den svenska ekonomin. Målet har under de senaste åren varit att öka industriinvesteringarna med omkring 10 procent om året. Som vi alla vet har emellertid ökningarna nu i verkligheten blivit betydligt mindre. De senaste åren har de hållit sig i storleksordningen 2–3 procent.

Detta är helt otillfredsställande. Möjligheterna att öka industriinvesteringarna får därför fortfarande betraktas som en av nyckelfrågorna i svensk ekonomi. Påståendet att en ökning av industrikapaciteten inte ger så särskilt stora sysselsättningstillskott kan visserligen vara riktigt, men en hög investeringstakt inom industri och andra näringsgrenar är inte desto mindre nödvändig för att öka den totala sysselsättningen. Resurserna till utbyggnader på serviceområdet och inom den offentliga sektorn måste nämligen till stor del hämtas från vår export och från den importkonkurrerande hemmaindustrin. Till det kommer att den nuvarande snabba takten i strukturomvandlingen ställer särskilt höga krav på nya investeringar. Strukturomvandlingen för med sig en betydande kapitalförbrukning genom omflyttningen och företagsnedläggningarna. Det behövs då en förhållandevis hög investeringsnivå redan för att kapitalstocken inte skall minska. Löneskatten utgör även i det här sammanhanget en återhållande faktor. Ett upphävande av det i våras fattade beslutet om att höja den till 4 procent skulle därför inte minst återverka positivt just på investeringarna.

När det gäller investeringarna har vi föreslagit ett par speciella stimulansåtgärder i vår motion tidigare i höst. Det gäller ett särskilt avdrag på byggnadsinvesteringar i näringslivet. Vi är naturligtvis glada över att regeringen nu har kommit till samma resultat i det avseendet.

Det andra är ett krav på att anslaget till miljövärdsinvesteringar skall kunna tas i anspråk både för reningsanläggningar och sådana investeringar som leder till en bättre arbetsmiljö.

På den punkten kom det ju liknande propåer även till den socialdemokratiska kongressen. De motiv som man i det sammanhanget, bl. a. här

i riksdagen, anfört mot en sådan ordning, tycker jag inte är särskilt hållbara. Med den vikt som vi måste fästa vid kravet på bättre arbetsmiljöer bör det i dagens situation vara en angelägen uppgift att stimulera till olika förbättringar på det området. Det kan röra sig om förbättringar av arbetslokaler, maskiner och andra arbetsanordningar.

När det gäller investeringsutvecklingen spelar också tillgången på kapital samt ränteläget en viktig roll. Kapitalförsörjningen har utan tvivel också undergått en del förbättringar under senare år. Jag tror också att det senaste förslaget – jag tänker på förslaget att låta AP-fonderna i viss begränsad utsträckning gå in på aktiemarknaden – kommer att visa sig fylla ett påtagligt behov.

Samtidigt kommer man emellertid inte ifrån att dagens höga ränta på långa lån utgör en hämmande faktor både på näringslivs- och bostadsinvesteringarna. Att den höga räntan är en av de stora bovorna bakom höga bostadskostnader står väl utom allt tvivel. Vi talar ju om tumregeln 1 procent på räntan gör 10 procent på hyran. Medan diskontot har sänkts sammanlagt 2 procent från sitt högsta läge, har räntan på långa lån inte sänkts mer än omkring 1/4 procent. Det är i och för sig inte så svårt att förstå att det har lett till en stark press uppåt på hyresnivån och att det utgör en av huvudorsakerna till att en mängd lägenheter nu står tomma. Men den långa låneräntan har också hämmat industriinvesteringarna. Den har därmed förtagit en del av verkningarna av de stimulansåtgärder som satts in för att öka investeringarna.

Jag tycker att man kan ifrågasätta om inte AP-fonderna här borde spela en mer aktiv roll. Det kan knappast vara riktigt att man i fråga om AP-fonderna betar sig som vilka andra större kapitalförvaltare som helst, om det för med sig kraftiga hyreshöjningar och återhållsamhet i industriinvesteringarna – med åtföljande negativa verkningar på sysselsättningen för dem som egentligen är AP-fondernas uppdragsgivare.

Statsministern har i huvudsak begränsat sitt interpellations svar till att här i kammaren dela ut det pressmeddelande som man i går distribuerade i samband med propositionens överlämnande till riksdagen. Det blir på så sätt en katalog över åtgärder på det arbetsmarknadspolitiska planet, som regeringen tidigare har aviserat, och några nya åtgärder, som man får gå till propositionen för att få närmare information om.

Jag ber att få framföra mitt tack till statsministern för detta svar och säga att mitt allmänna intryck av svaret, och av propositionen så långt jag har kunnat ta del av den, är att regeringen numera inser att det i den närings- och arbetsmarknadspolitiska situation vi befinner oss inte räcker att bara driva arbetsmarknadspolitik. Jag vill gärna säga att det är bra att regeringen äntligen insett detta och nu föreslår några åtgärder av generell natur. Men samtidigt vill jag konstatera två saker. För det första är det min bestämda uppfattning att de föreslagna åtgärderna är otillräckliga. För det andra är det knappast något av regeringens egna förslag på det generella området som har betydelse för de mindre och medelstora företagen. Det *kan* bli så beträffande exportkreditstödet – jag hoppas det, även om det talas om att stödet skall utgå ”i speciella fall”. Måste vi vänta till värriksdagen för att få veta hur det blir i det fallet, eller kan statsministern ge besked nu?

Nr 111

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

Att ATP-avgiften skall ligga kvar på oförändrad nivå gäller naturligtvis alla, men finansministern sade redan i går kväll att denna lättnad på en kvarts procent skall ersättas med ytterligare höjda arbetsgivaravgifter under nästa år. Så det ser ut som om resultatet i det avseendet skulle bli plus minus noll – som bäst.

Men därutöver är det magert när det gäller stöd och stimulans till de mindre företagen. Byggnadsinvesteringsavdraget – ja, men det har vi ju föreslagit under ett helt års tid! Forsknings- och utvecklingsavdelningar är det inte många av de mindre företagen som håller sig med.

Regeringen tar enligt min mening stora risker när den så litet beaktar småföretagens situation.

Risken, menar jag, ligger i att man uppenbarligen inte tillräckligt värderar den roll de mindre och medelstora företagen spelar för såväl sysselsättningen som produktionen. Vi vet att mer än hälften av de industrisysselsatta har sina arbeten i sådana företag. Vi vet också att man i många, många företag arbetar med mycket smala marginaler. En fördubbling av löneskatten står därför i uppenbar strid mot strävandena att förbättra sysselsättningsläget. Av den anledningen står vi fast vid våra yrkanden i motionen tidigare i höst och de förslag till åtgärder som herr Helén och jag redovisade gemensamt i samband med höstriksdagens öppnande.

Sin vana trogen kommer regeringen naturligtvis att göra gällande att det är oförsvarligt, lättsinnigt – eller vad man nu kan hitta på – att ovanpå regeringens förslag lägga våra förslag. Därför är det väl lika bra att klara ut detta med en gång.

Regeringen begär nu 1 200 miljoner kronor i ökade anslag och anmäler att den senare kommer att lägga fram krav på ytterligare pengar på tilläggsstat. Till detta kommer minskade skatteinkomster för staten – bl. a. beroende på den höga arbetslösheten. Detta leder till att gapet mellan statens inkomster och utgifter ökar.

Redan förra hösten framhöll vi att arbetsmarknadspolitik var nödvändigt men inte tillräckligt. Utvecklingen har gett oss rätt.

Vårt recept är fortfarande: satsa mer på förebyggande åtgärder – så ökas inte behovet av arbetsmarknadspolitiska åtgärder lika kraftigt. Våra förslag läggs inte ovanpå – de måste utgöra grunden för att få stopp på den onda utvecklingen.

Båda metoderna ökar underbalanseringen av statens budget. Lika litet som jag anklagar regeringen eller finansministern för deras underbalansering, lika litet kan regeringen anklaga oss för vår underbalansering.

Vad som skiljer är naturligtvis hur allvarligt vi ser på arbetslöshetssituationen. Och den vikt vi fäster vid att alla som vill kan få arbete. Och hur snart vi kan nå detta mål.

Om vi är överens om att de tider när alla är i arbete är bäst både ur människornas och ur samhällets – inte minst ur statsinkomsternas – synpunkt, då bör det inte få finnas utrymme för tveksamhet i ansträngningarna att nå det målet.

Herr HELÉN (fp):

Herr talman! Det är inte ofta som en regering är så nära att slå

knockout på sig själv som regeringen Palme är i sin kamp mot konjunkturerna. Under tolv, tretton månader har vi oavbrutet fått höra att åtgärder mot arbetslösheten av den typ och i den omfattning som vi har föreslagit och som regeringen nu i flera stycken har accepterat skulle vara helt oansvariga. Kl. 14 i går föreslog man sådana stimulansåtgärder som man skulle ha satt in för ett år sedan. Om ni hade gjort det och mera till för tolv månader sedan, hade ni i dag nästan kunnat stå på den politiska prispallen. Men nu verkar det som om det vore ett beslut fattat när ringdomaren redan har räknat till nio.

Regeringen har ju ett helt år simulerat en konjunkturuppgång. Det allra nyaste nya är när man i den lunta som vi fick i går på s. 10 bokstavligen begär riksdagens godkännande för att simulera arbetskraftens rörlighet – det är väl ett nytt debattgrepp mot centern, förstår jag.

Men vi har fått vara med om annat också. Man kan förstå att finansminister Sträng hade ett behov av att resa långt bort, till en annan ekonomisk värld, för att svälja den här omsvängningen i konjunkturbedömningen och för att kunna smälta det besked som han själv gav i TV inför svenska folket så sent som den 19 oktober, dagen innan denna proposition togs på Stockholms slott.

Frågan i TV var om det skulle vara några generella åtgärder med i paketet den 7 november. Herr Sträng svarade: Svaret är helt enkelt att det finns inga generella åtgärder i bakfickan. Nej, det är klart att om man ställer sig med rumpan bar, har man ingen bakficka att stoppa den generella avgiftssänkningen och investeringsavdragen i.

Det finns en replik, herr talman, som har gått igen som en refräng över hela landet det här senaste året. Det är repliken: ”Vi har inte råd.” Den repliken har varit sann när den har uttalats vid snabbköpsbutikernas kassor av dem som där har stått i kö. Den har varit sann hos dem som sökt en ny lägenhet, hos de kommunalmän som har stretat för att få ihop en ny budget, hos de personalchefer som så gärna skulle vilja nyanställa folk – de har inte haft råd.

Men när regeringen har använt uttrycket ”vi har inte råd” för att säga nej till förslag för att få hjulen i rullning och minska arbetslösheten, då har repliken varit falsk. En nation kan inte svälta sig igenom en lågkonjunktur. I ett folkhushåll fungerar inte samhällsekonomin på det sättet att staten måste ta in i skatt varenda krona som man lägger ut för att få i gång produktionen. Det enda hela samhället inte har råd med, det är en fortsatt hög arbetslöshet.

Sverige är, som vi ändå borde vara överens om, ett rikt land med stora möjligheter att skapa nya resurser för människors bästa. Men regeringens politik har lett till att landets tillgångar har blivit dåligt utnyttjade. Om vi under 1971 och första halvåret 1972 hade haft en normal tillväxt, ungefär motsvarande genomsnittet för de mindre industriländerna inom OECD, kunde 30 000–40 000 flera personer ha varit sysselsatta i industrin. Om Sverige under de tre åren 1971, 1972 och 1973 gjorde samma ekonomiska framsteg som de 24 OECD-länderna i genomsnitt skulle det ge folkhushållet 13 miljarder kronor mer. Ungefär hälften av det skulle gå till stat och kommun och bekosta det som medborgarna nu går miste om. De två senaste årens stagnation berövar folkhushållet

Nr 111

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

resurser och berövar många människor deras arbete.

Det är alltså arbetslöshetsköerna som växer när näringslivet inte växer. Ungefär 50 000 ungdomar under 25 år söker i dag jobb utan att få det. Den som söker ett utannonserat jobb finner att 50, 100, ja – det har vi tagit reda på – ibland 200 svarar på samma annons. Alla har de haft stora förhoppningar och i de flesta fall tron att samhället skulle ha användning för deras kunskaper. Vad de får uppleva nu är tvärtom att ingen tycks vilja ha dem. Den upplevelsen kan komma att prägla en hel ungdomsgeneration. Jag tror inte jag är ensam här i kammaren om att ha många jämnåriga skolkamrater som ännu i dag har invärtes sår av sin ungdoms arbetslöshet för 30–40 år sedan.

De äldre är en annan grupp som har haft betydande svårigheter, och de har haft det länge. För varje år stiger antalet långvarigt arbetslösa eller undersysselsatta. Den registrerade arbetslösheten för de äldre har ökat så gott som oavbrutet sedan 1965, och det är därför sannerligen inte lätt för en 50-åring att nu få ett nytt jobb.

Vill man göra någonting snabbt för den äldre arbetskraften, som inte orkar hänga med i takten på de hårdaste arbetsplatserna, då räcker det ju inte med att betala för den som har halvskyddad sysselsättning. Det går att stimulera fram jobb på den öppna marknaden, både i verkstäderna och i byggandet. När det gäller byggsektorn får man inte, som regeringen nu gör, stanna på halva vägen i fråga om att hjälpa den äldre arbetskraften. Vi har i motioner visat hur det skall gå till: man river mindre och reparerar mer. Man kan stimulera fastighetsägarna. Man kan under ombyggnadstiden utnyttja tomma lägenheter i de nya husen. De renoveringar som redan sker kan mångfaldigas. Jag skulle vilja föreslå kollegerna här i kammaren att på en ledig stund ta en promenad ner till Mariaberget på Söder och se hur man tar fram moderna lägenheter i hus som är ända upp till 200 år gamla – med en arbetskraft som i genomsnitt är 55 år gammal. Det är yrkeskunniga byggnadsarbetare, som inte får plats i lagen på kranbyggen, t. ex. i groparna här utanför nya riksdagshuset. Men de gör ett utmärkt jobb genom att ta fram bra lägenheter, och genom summan av sitt arbete ger de dessutom stadsbilden på Söder en charm som många av dem som professionellt förtalar Stockholm – inte här i kammaren men ute i buskarna – tydligen inte kan föreställa sig.

Tjänstemännen är en tredje grupp med snabbt ökande arbetslöshet. Inom industrin rationaliserar man hårdhänt för att klara stigande kostnader, och dessa rationaliseringar går i allt högre grad ut över just tjänstemännen. Deras andel av samtliga arbetslösa har ökat kraftigt under de senaste åren. Det finns också en tendens att tjänstemännen blir mer långvarigt arbetslösa än andra kategorier.

Nu kom statsministern in på detta, och han beskrev väl händelseförloppet något så när riktigt. Men jag tror inte att de tjänstemän det gäller delar herr Palmes bedömning att regeringen skulle ha varit handlingskraftig. Herr Palme har väl läst senaste numret av Industritjänstemannen, som säger i sin ledare: "Arbetslösheten har nu nått en sådan höjd att den i våra ögon blir abstrakt, överklig. Vi förmår inte se människorna bakom de kalla siffrorna, för det är människor som du och jag som går och stämplar, knäcks psykiskt, blir utslagna. Industrins investeringsbenägen-

het är ytterst svag därför att lönsamheten anses otillräcklig. Nyetablering av företag har nästan upphört." Och så slutar man: "Var finns regeringens långsiktiga perspektiv?"

Socialdemokratin säger sig nu vilja överge målet "full sysselsättning" till förmån för målet "arbete åt alla". Det kan ju låta som en höjd ambition. Men jag tror inte att några nya slagord kan dölja det faktum att socialdemokratin har misslyckats med att uppnå det mål den alltid sagt sig vara garant för. När statsministern då i radio betecknar den här utvecklingen som en "seger" för socialdemokratins politik, så måste det ju låta som ett hån i många arbetslösas öron.

Det höga arbetslösheten och den låga tillväxttakten har inte medfört mindre prisökningar. Tvärtom har inflationen rullat på i oförminskad takt. Prisuppgången i år blir minst 1 procentenhet större än vad finansministern ansåg i maj. Betydligt mindre än en tiondel av prisstegringen förklaras enligt konjunkturinstitutet av internationellt bestämda priser, resten är hemmalagade prishöjningar. Sedan hösten 1970 har livsmedelspriserna ökat med ungefär 20 procent. Det börjar nu att märkas en tydlig reaktion mot de höga livsmedelspriserna, en reaktion som avspeglar sig t. o. m. i försäljningssiffrorna. Folk har köpt mindre livsmedel i år än i fjol, och de övergår till billigare, mer obearbetade varor. Det har blivit mera gröt och mindre kött i barnfamiljernas kost, påpekade Dagens Nyheter häromdagen.

Det är de svagaste som drabbas hårdast när ekonomin stagnerar och arbetslösheten ökar. Särskilt allvarligt blir det när inflationen är snabb. Det drabbar den fattige och småspararen hårdast.

Det är tre viktiga bitar av den välfärd vi har satt så högt i det svenska samhället som håller på att falla bort. Den första är självklar: den trygghet som man vill uppleva i jobbet och som nu ersätts med den oro och hopplöshet som många arbetslösa känner.

Den andra biten motsvaras av de faktiska standardsänkningar som en hel del hushåll – framför allt barnfamiljerna – fått uppleva, och det minskade utrymmet för standardökningar. Det här drabbar i första hand familjer i helt vanliga inkomstlägen. Det kan röra sig om en familj i ett förortsområde som nyligen har skaffat sig en dyr lägenhet för att över huvud taget få någonstans att bo. De har kanske köpt möbler på avbetalning till sitt nya hem. De har små eller inga ekonomiska marginaler. De hade räknat med att under de närmaste åren få mera pengar i sin hand än de har i dag. Men så här sade en hemmafru i en intervju för litet sedan: "Jag skulle vilja ta ett jobb utanför hemmet. Men som det nu är skulle det löna sig dåligt. Skatten skulle öka för min make med 150 kronor, vi skulle förlora bostadstillägget på 220 kronor, och en privat dagmamma för två barn kostar kanske 750 kronor i månaden. Sedan kostar resorna, och maten blir dyrare om man inte är hemma och lagar."

Det hedrar socialdemokraterna i Västmanland att de efter sina besök på byggarbetsplatserna har slagit upp ordentligt på första sidan i Västmanlands Folkblad den reaktion som de fick av byggnadsarbetarna: "Som det nu är lönar det sig inte att arbeta. Allför många slantar går bort i skatt."

Nr 111

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

Det tredje allvarliga bortfallet av välfärd uppstår genom den plötsliga åtstramning av den offentliga sektorn som måste till för att hejda fortsatt skattehöjning. Åtstramningen medför, just genom att den är så oplanerad, ett samhällsekonomiskt slöseri. Investeringar har gjorts inom den offentliga sektorn som inte kan utnyttjas fullt ut genom nedskärningar på driftbudgeten. Själva reformarbetet kommer i otakt.

Trots aktningvärda ansträngningar i många kommuner går de här besparingarna ibland ut över barntillsynen. Det beskär ytterligare barnfamiljernas valfrihet och möjligheter att förstärka sin hushållskassa genom förvärvsarbete för båda makarna. Kommunalmännen står ofta i ett hopplöst val: endera behålla utgifterna och riskera höjda skatter eller skära ner och därmed tvingas göra folk arbetslösa.

Det är nödvändigt att slå fast regeringens ansvar för den utvecklingen. På kort sikt är det framför allt missgreppen inom konjunkturpolitiken som har haft de här verkningarna. Men det är egentligen en lång historia med sin blandning av falsk optimism, felslagna kalkyler och prestigemässig ovilja att lägga om. Återblicken kan i dag göras mycket kort.

1969–1970: regeringen felbedömde högkonjunkturen.

1971: regeringen felbedömde konjunkturedgången, den skulle snart gå över.

Och så vintern–våren 1972: då får vi återigen höra att konjunkturuppgången står för dörren. Finansministern avhånar oppositionen och säger att våra förslag skulle ha lett till inflation och överhettning. I stället vill man finansiera en ogenomtänkt skatteomläggning med höjd moms också på livsmedel. När det inte går igenom dubblar man kommunisternas bud om en höjd löneskatt. Majoriteten i AMS:s styrelse tror på regeringens konjunkturbedömning och drar på våren ner antalet beredskapsarbeten, till råga på allt särskilt för de grupper som inte är hjälpta av en konjunkturuppgång, bl. a. akademikerna. Men arbetslösheten fortsätter att stiga.

Det var ju rent nonsens när finansministern i går kväll i TV påstod att oppositionen den 30 maj här i kammarken skulle ha haft samma konjunkturbedömning. Det hade vi inte alls – då hade ju inte finansministern behövt gräla på oss den gången. Men nu är vi framme i november 1972. Regeringen erkänner äntligen att den tog fel på konjunkturen. Samtidigt envisas den med att behålla fördubblingen av löneskatten mitt i vintern, när det är som mest ont om nya jobb.

När statsministern nu gör en lång katalog över alla de åtgärder som regeringen vidtagit och avser att vidta tycker jag att man måste komma ihåg några saker.

Det första är att svårigheterna – arbetslösheten och inflationen – till stor del är hemlagade och alltså ett resultat av den politik regeringen har fört. Nu tvingas regeringen rycka ut för att reparera skadorna av sin egen politik.

Det andra är de felbedömningar, de glåpord som man använt om oppositionens alternativ, som sannerligen inte var för kraftigt tilltagna. Är det någonting man kan förebrå oss, så är det möjligen att vi tog till i underkant förra hösten.

Vad de senaste årens utveckling har visat är ju att den socialdemo-

kratiska näringspolitiken inte stått rycken när den utsatts för svårigheter, och det är en viktig lärdom för framtiden.

Men den allra största frågan är ändå inte om högkonjunkturen infinner sig i mars eller april eller först till hösten 1973. Den allra viktigaste frågan är inte om regeringen eller oppositionen är duktigast på konjunkturbedömning. Dagens svårigheter måste ses i ett längre perspektiv. De har inte bara samband med konjunkturedgången och missgreppen i den kortsiktiga politiken. Och här kommer jag in på vad statsministern sade.

Herr Palme tog direkt upp arbetskraftsproblemen under 1970-talet och refererade korrekt långtidsutredningens bedömning. Men han klar gjorde inte att detta med bristen på arbetskraft som den dominerande faktorn under 1970-talet alltför länge fick bestämma regeringens politik. Finansministern uttryckte det så här i en intervju i A-pressen 1971: "Om jag ser på vårt arbetskraftsperspektiv under 70-talet så kommer bristen på arbetskraft att vara en ständig plåga för oss – i stort sett."

Nu finner vi att det inte är på det sättet. Näringslivet har koncentrerat sina insatser på att rationalisera bort arbetstillfällena i långt snabbare takt än någon har räknat med. Också tjänstesektorn stramar åt. Det har nu gått så långt att man i den offentliga debatten häromdagen menade att vi borde acceptera stigande strukturell arbetslöshet och inrikta oss på att förändra värderingarna i samhället, så att man inte längre skall känna sig otrygg, om man är arbetslös.

Det är alldeles oacceptabelt att slå sig till ro med den slutsatsen. Hur skulle vi då kunna stå till svars inför de kvinnor och män som redan i dag eller i morgon vill ha ett arbete och som inte kan få det?

En del resonerar som om den höga arbetslösheten skulle vara mindre allvarlig därför att så många av de arbetslösa är kvinnor som söker sig ut på arbetsmarknaden. Detta har tidigare faktiskt gällt också vissa inlägg från regeringsbanken, men det gäller inte för vad statsministern sade i dag. Det är lika viktigt att dessa kvinnor får jobb som att andra arbetssökande får det. De har stimulerats av oss alla att pröva om sin roll bl. a. genom att sambeskattningen har avskaffats. Några av dem har redan fått ett kortvarigt jobb, andra upplever hur givna löften svikits och hur det inte finns jobb att få.

De allra flesta människor vill få utlopp för sin initiativkraft och arbetsförmåga, och det är vår sak att söka se till att de kan få det. Låt oss bara ta vårdsektorn som ett exempel. Hur angeläget vore det inte att kunna bemanna våra vårdinstitutioner på anständigt sätt, så att de som arbetar där inte skulle behöva känna den oerhörda press som de i dag ofta upplever, och så att den enskilda människan får den vård och den mänskliga omtanke som man så väl behöver.

Nej, de behov som kan urskiljas är så stora att ingen skulle behöva vara arbetslös mot sin vilja. Det avgörande är då inte exakt hur många människor som är anställda inom industrin, utan där får vi konstatera att antalet anställda i tillverkningsindustrin minskade med 43 000 mellan 1965 och 1970 samt med ytterligare 25 000 under 1971. Och det är en utveckling som sannolikt fortsätter. Det centrala är att industrin på nytt får en sådan kapacitet, produktivitet och konkurrensförmåga att den förmår bära upp en betydande ökning av tjänstesektorn. Ett dynamiskt

Nr 111

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

och starkt näringsliv är den avgörande förutsättningen för att vi skall kunna göra hela samhället mänskligare. Det är ökade resurser som kan ge oss möjligheter att både förstärka den privata konsumtionen och den offentliga sektorn. Stagnerar näringslivet — ja, då måste vi, som nu, hålla tillbaka angelägna reformer för att inte skattetrycket skall bli orimligt högt.

De framtida investeringarna måste vara offensiva, ge möjligheter till nya inbrytningar, skapa nya konkurrenskraftiga produkter. Om man nu reser runt på arbetsplatserna, så finner man att nästan varenda ny investering som görs är defensiv till sin typ. Den går ut på att rationalisera och förbilliga arbetsprocessen. Den går ut på att ta bort arbetskraft, inte att skapa nya jobb. Här ligger en av svårigheterna att verkligen få en tillfredsställande sysselsättning.

Det allvarliga är också att Sverige riskerar att tappa greppet som industrination i främsta frontlinjen. Vi får inte fram tillräckligt med nya produkter och nya sortiment, som är konkurrenskraftiga ute i världen. Nyföretagandet mätt i både sysselsättning och antal arbetstillfällen sjönk drastiskt i mitten av 1960-talet och har sedan fortsatt att sjunka. Detta gäller också de s. k. framtidsbranscherna. Också en rad andra kurvor började peka nedåt från 1965. Det gäller t. ex. lönsamhet, självfinansiering och investeringar. Nyetableringarna minskar kraftigt och räcker då inte till för att kompensera bortfallet av arbetsplatser.

Vid Umeå universitet har man konstaterat att allt fler av de relativt få nystartade företagen har tvingats att under de första åren skära ned verksamhetens omfattning. Det är därför så allvarligt när de offensiva, kapacitetshöjande och framtidsinriktade investeringarna är så små som de är i dag.

Herr Palme verkade nöjd. Han sade att industriinvesteringarna har under både 1971 och 1972 utvecklats gynnsamt. Och för att belägga det har regeringen övergått till att räkna i procent för två år i taget. Men det ger ju en helt vilseledande bild. Det som gällde för 1971 var ju att regeringen först räknade med 12 procents ökning i finansplanen, därefter med 9 procents ökning i den reviderade finansplanen — och så blev ökningen 3 procent. Det går inte att säga att man är nöjd med en sådan utveckling. Den är icke tillfredsställande.

Hur skall vi då klara oss ur den här situationen?

I debatten kan vi urskilja tre olika linjer. Det finns de som längtansfullt blickar tillbaka och säger att vi borde ha just den typ av blandekonomi som fanns på 1950-talet. Alla de nya krav som ställs på jämnare fördelning, på bättre arbetsmiljö, på löntagarnas medbestämmande kan inte, menar en del konservativa röster, förenas med kravet på starka företag.

Den andra linjen utvecklas framför allt inom socialdemokratien. Där har man länge på vänsterkanten utgått ifrån samma tanke, nämligen att det inte skulle vara möjligt att lösa jämlikhets- och miljöproblemen i en blandekonomi av svensk typ. Men slutsatsen blir för dem den rakt motsatta. De anser sig inte kunna acceptera en hygglig lönsamhetsnivå — det skulle strida mot fördelningspolitiska krav. Så länge det enskilda vinstintresset är avgörande för företagets framtidsbedömningar, säger de,

går jämlikhetskraven stick i stäv mot kraven på dynamik och utveckling. Därför vill de gå över till en alltmer centralstyrd ekonomi, där i sista hand centrala statliga organ skulle få ansvaret för företagens utveckling.

Det betänkliga är att också den socialdemokratiska partikongressen markerade en tydlig och fortsatt önskan att vandra vidare mot en alltmer centralstyrd ekonomi.

Vi som företräder den sociala liberalismen anvisar en tredje väg, en realistisk medelväg. Vi säger självfallet nej till den konservativa föreställningen om en sorts återgång till 1950-talet. Det är inget annat än att söka lösa problemen genom att dölja dem. Vi avvisar lika bestämt den centralistiska linjen. En central styrning av ekonomin i så hög grad skulle leda till ineffektivitet och godtycke. En regering som har svårt att klara av de uppgifter den redan har och som inte förstår att utnyttja de styrmedel som redan står till dess förfogande kan sannerligen inte göra troligt att den med någon större framgång skulle kunna sköta ett helt näringsliv. Valet skall inte behöva stå mellan å ena sidan ett gammalt samhälle med dess orättvisor och brist på medinflytande för de många och dess nonchalans mot miljön och å andra sidan ett socialistiskt samhälle med dess centralstyrning, byråkrati och den godtycklighet som då inte går att undvika. Fördelningspolitik måste vara något mera än att ändra fördelningen av stagnerande resurser. Det har vi gjort klart i det förslag till nytt partiprogram som vårt landsmöte om ett par veckor skall ta ställning till.

Det socialliberala alternativet innebär att det skall löna sig att utveckla nya idéer, att investera, spara och arbeta – men samtidigt att det skall ställas krav på företagen och att nya resurser skall föras framför allt till de grupper som släpar efter.

Den främsta försvarslinjen mot otrygghet på arbetsmarknaden går i utvecklingsbara och lönsamma företag, inne i företagen själva. I vårt system har de enskilt ägda företagen en bra framtid. Det utesluter inte andra företagsformer, vare sig kooperativa eller statliga, men förutsättningen är att vi bryter den nedåtgående lönsamhetskurvan och förmår skapa en ny tillförsikt.

Jag skall sammanfatta det här i nio punkter:

1. Som ett första steg bör beslutet om den fördubblade löneskatten rivas upp. Regeringen måste undvika en doktrinär näringspolitik, där närheten till kanslihuset blir viktigare än närheten till marknaden. Ta regionalpolitiken där regeringen nyss presenterat ett förslag med stora ambitioner! Dessa ambitioner kommer ohjälpligt till korta om de måste förverkligas med hjälp av ett stagnerande näringsliv. Då innebär regionalpolitiken bara att man låter problemen byta plats på kartan genom att lätta på ett håll och tynga ner på ett annat.

2. Vi anser – och har länge drivit det kravet – att de anställda har rätt till medbestämmande i företagen. Det skall organiseras så att man tar till vara deras erfarenhet och kunnande.

3. Nu är det hög tid att på allvar ta upp frågan om löntagarnas andel i företagens sparande. På så vis kan man samtidigt stimulera företagens sparande och åstadkomma en jämnare fördelning. Vi beklagar uppriktigt att socialdemokratin även här hittills varit så kallsinnig. Tidningen Folket

Nr 111

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

gör i dag det intressanta påpekandet, att om AP-sparandet inte skall öka enligt regeringens egna planer, så blir det angelägnare att lösa just fördelningsproblem av den typen. Vi är självfallet övertygade om att en sådan linje med löntagarnas deltagande i företagens kapitalbildning har framtiden för sig.

4. Vi måste förbättra de många dåliga arbetsmiljöerna och se till att arbetsuppgifterna blir mindre monotona. Jag tror att vi över partigränserna är ense om den punkten. Finansministern har där gjort en värdefull insats för att röja undan en del av vanföreställningarna om att industrin inte skulle vara en bra arbetsplats för många ungdomar.

5. Särskilt viktigt är att satsa på forskning och industriell utveckling. Forskningsresultaten måste komma till praktisk användning i företagen. Det är inte så att det uppfinningsrika svenska folket plötsligt skulle ha fått en sämre förmåga att göra nya uppfinningar och komma på nya idéer, utan problemet är att dessa uppfinningar och idéer inte omsätts i praktisk produktutveckling. Då räcker det inte med ökade centrala anslag som fördelas av någon statlig myndighet. Det industriella utvecklingsarbetet inom företagen måste stimuleras, och härför fordras ökad lönsamhet. Vi anser också att företag som gör avsättningar till investeringsfonder borde få utnyttja de pengarna i tider av lågkonjunktur även för forskning och utveckling, inte bara för traditionella maskin- och utrustningsinvesteringar. Det är ju så att just i dåliga tider kommer utvecklingsarbetet särskilt lätt i kläm.

6. Statsmakterna måste satsa på de mindre och medelstora företagen. De fyller en oerhört viktig uppgift i vår ekonomi. De är när det gäller tillverkning i kortare serier erfarenhetsmässigt överlägsna storföretagen. De skulle i dag behöva höra från regeringsbanken att vi klarar oss inte i Sverige utan många nya, framgångsrika mindre och medelstora företag. De har rätt att få höra det. De fyller en så viktig uppgift att det är nödvändigt att för deras skull bygga ut företagarföreningarna och ge dessa en fylligare servicefunktion, så att småföretagarna kan få koncentrera sig på utveckling av de egna produkterna och arbetsorganisationen och slipper ifrån en stor del av den växande bördan av att fylla i blanketter och i stället får en god hjälp med marknadsföringen.

7. Arbetsförmedlingarna skall rustas upp. Jag är glad över att regeringen i den proposition som lades fram i går tagit fasta på flera av våra förslag, vilka även förts fram från tjänstemannahåll. Mycket större tonvikt måste läggas på den uppsökande verksamheten. Den öppna kundservice som var tillräcklig och bra under de år då det var ett överskott på lediga platser passar inte i det nuvarande läget; man får inte grepp om de människor man särskilt behöver ägna sig åt, och det är de nya tjänstemannakategorierna som svarar för en växande del av arbetslösheten. Statsmakterna måste också lämna ett kraftigare stöd till vidareutbildning inom företagen.

8. En allmän obligatorisk sysselsättningsförsäkring måste införas. Det är ganska upprörande att socialdemokratin så länge har förhalat denna viktiga reform trots att den utlovades före valet 1968. KSA-utredningens förslag blir då inte tillräckligt. Vad som krävs är ett verkligt grundskydd för alla enligt samma principer som gäller för övriga socialförsäkringar.

9. Till sist: Kampen mot inflationen är och förblir en huvuduppgift. Det är försyndelser på detta område som utgör en mycket viktig orsak till de nuvarande svårigheterna. Jag tror att löntagarna blir allt tröttare på att löneökningarna till allra största delen äts upp av höjda priser och stigande skatter. Regeringen borde ta fasta på de uttalanden som gjorts av flera fackliga ledare och som går ut på att det viktiga i den kommande avtalsrörelsen är ökningen av reallönen, inte av luften i lönekuverten. Därför borde regeringen ge upp sitt motstånd mot stabiliseringskonferenser och inflationsskydd.

På sista dagen av SAP-kongressen talade statsministern mycket vackert om samverkan med andra grupper och organisationer. Vi har nu fått klart för oss att det inte gällde oppositionspartierna, utan det gällde tydligen arbetsmarknadens och näringslivets organisationer.

Vi menar naturligtvis att på en riktig stabiliseringskonferens borde också oppositionspartierna vara företrädade. Men om ni inte vill eller törs träffa oss tillsammans med arbetsmarknadens och näringslivets organisationer, kalla åtminstone ihop dem och ge dem en chans att nu på gott tidsavstånd från själva lönerörelsen förbereda vad som är det samhälls-ekonomiska utrymmet. Presentera material om det samhälls-ekonomiska läget! Ge besked om att arbetsmarknadens parter kan förbereda en lugnare avtalsrörelse med sikte på realinkomstökningar, därför att regeringen inte längre tänker låta inflationen smyghöja skatten, därför att regeringen redan i januari lägger fram förslag om en enhetlig daghemstaxa och smidigare avtrappningsregler för bostadstilläggen – det måste ju bli så, eller hur? – Och därför att regeringen är beredd att deklarerat att den inte skall vidta några egna åtgärder, som höjer kostnads- och prisnivån, men att den kommer att presentera förslag, som genom skärpt konkurrens pressar byggkostnaderna och därmed håller tillbaka hyreshöjningar. Det vore ett regeringsprogram, som skulle betyda mycket för att hålla igen den uppåtgående spiralen löner-priser och för att göra det lönande att arbeta. Då skulle den 8 november 1972 bli en riktigt minnesvärd dag. Men tyvärr blir det väl inte på det sättet.

Jag lade märke till att trots att statsministern och jag talade nästan parallellt om de grupper som närmast berörs av arbetslösheten och såg lika allvarligt på deras problem, och trots att jag kan instämma nära nog ordagrant i vad statsministern sade i det stora perspektivet om fredsarbetet i Europa och i Vietnam, om kampen mot extremister här hemma och om kampen mot miljöförstöringen – även om herr Palme där var litet väl svepande – har vi nästan ingen gemensam nämnare, när vi kommer över till frågan om den svenska ekonomin. Jag tycker det är verkligt beklagligt, därför att vi befinner oss nu i en situation, där den svenska nationen inte har råd att sitta fast i denna clinch mellan regering och näringsliv, som nu har pågått så länge att vi alla får sota för följderna.

Herr Palme vill skriva sin egen minnestavla över denna dag, den 8 november 1972. Han vill att vi skall minnas de båda åren 1971 och 1972 som de år då samhället gick in därför att efterfrågan sviktade och investeringsutvecklingen var trög. Men vi måste också minnas att man trots den goda viljan misslyckades med att klara sysselsättningen och att resultatet blev att 1971 och 1972 är två förlorade år i svensk ekonomi.

Ondagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! De som för en stund sedan lyssnade på statsminister Olof Palme och som nu kommer att lyssna på mig får nog en känsla av att vi inte talar om riktigt samma samhälle. Den bild som statsministern tecknade av dagens Sverige, av vår framtid, av statens möjligheter att gripa in och lösa de olika vanliga människornas alla konflikter och av det resultat som man hade nått med den statliga politiken stämmer inte med den verklighetsbild jag har.

Vem har rätt? Ja, det är klart att det bara finns en grupp som kan avgöra vem som har rätt. Det är de människor som lyssnar på oss en sådan här dag, via radio och TV. De kan betygsätta vår bedömning, de kan tala om vilken som målar den mest verklighetstrogna bilden av hur människorna upplever dagens Sverige.

I statsministerns anförande fanns det inte mycket av den allmänna stämning av oro och osäkerhet som präglar vårt land just i dag. Jag tror att flertalet av oss vet att där det för bara några år sedan fanns tillförsikt inför framtiden, förväntningar om en nära oavbrutet stigande levnadsstandard, där härskar nu missmod och känslor av otrygghet bakom det formella välståndets fina fasader. Den här nya osäkerheten präglar skönlitteraturen, oberoende av författarnas politiska värderingar – från Birger Norman till Olle Hedberg. Där avspeglas framför allt de vanliga människornas reaktioner inför ett samhälle som de i många hänseenden upplever som ett alltför starkt samhälle. Främlingskapet, ensamheten och känslökylan hos byråkratins och teknokratins välmenande förmyndare skildras av dessa författare i olika stilarter. Vart – frågas det – har människan tagit vägen i detta samhälle, som framträder med allt större anspråk på att tillvarata och förvalta just de enskilda individernas intressen? Detta samhälle, som vill solidariskt och kollektivt lösa samhällsmedborgarnas problem och svårigheter. På något besynnerligt och otacksamt sätt har människan som självständig, fullmyndig, ansvars- tagande individ kommit i kläm.

”Människovintern är här”, säger Sandro Key-Åberg. ”Det ryker ur alla munnar.” ”Förfrusna går vi alla medan köldskotten ekar.”

T. o. m. den som mer än några andra har strävat efter att förverkliga det starka samhällets filosofi – Tage Erlander – tycks ha blivit medveten om att många upplever dagens situation på detta sätt. Det är inte säkert, säger han, att medborgarna litat på att styresmännen har ett bättre och säkrare omdöme än de vanliga människorna. Medborgarna känner sig ställda utanför beslutsprocessen.

När det gått så långt, då finns det anledning för oss att analysera vad som har skett, vart vi är på väg och att grubbla över hur vi skall kunna vrida utvecklingen åt rätt håll. Om regeringen inför sådana försök att göra klarlägganden tar åt sig och uppfattar analyserna som ”råskäll” – det brukar ju heta så – då måste ju orsaken härtill ytterst vara det egna dåliga samvetet, med andra ord insikten om att det parti som har innehaft regeringsmakten i 40 år inte rimligen kan fränhända sig ansvaret för den stämning som har värkt fram under de senaste åren.

Har det helt enkelt varit för bråttom i föränderlighetens samhälle? Så bråttom att den inre tryggheten kommit bort, så bråttom att alltför många förlorat fotfästet?

De senaste årtiondenas uppbrott från jord och bygdegemenskap, från gemensamma värderingar som knöt ihop människor och generationer har kanske skett så snabbt att en anpassning till allt det nya inte hunnits med.

Trots omvandlingen av samhället och av tänkandet finns det fortfarande väldigt många som menar att barnens uppfostran hör till föräldrarnas allra viktigaste uppgifter och att ansvaret inte kan övervältras på samhället. Många anser fortfarande att det egna arbetets trygghet är överlägsen den sociala trygghet som samhället har att svara för. Och att sparandet för morgondagen i första hand är en angelägenhet för den enskilde och inte för kollektivet.

Den svenska folkkyrkan, som fått sin form under århundraden, skall nu ges en ny gestaltning. Många gör gällande att det ligger i religionsfrihetens och tidens tecken. Men minst lika många – även utanför de aktivt kristna leden – har svårt att förstå varför man skall bryta ned hittillsvarande traditioner. Och åtskilliga svenskar – säkerligen också bland den växande skaran historielösa – upprörs över att konungariket Sveriges statsminister öppet inför sina kongressombud och massmedias representanter betecknar statsöverhuvudet, monarken, som enbart "en plym" och "en dekoration". Familjen och äktenskapet skall inte längre vara en samhällsinstitution; det har nästan blivit ett sätt att umgås. I undervisning, men främst i media med den enastående genomslagskraft som TV och radio har, attackeras – målmedvetet, tycks det många – normer, värderingar, historieuppfattningar, sannings- och objektivitetskrav, som i varje fall tidigare omfattades av den alldeles övervägande delen av det svenska folket.

Dagens viisenhet och osäkerhet vittnar om att människorna inte är fullt så öppna för genomgripande och snabba förändringar som de politiska visionärerna tycks tro. Flertalet tycks inte vara beredda att rycka sig loss från det förflutna såsom tiden anses kräva. Kalla dem gärna konservativa. De kanske själva inte är medvetna om att de är det. De har bara ett naturligt behov av kontinuitet, av att ha en fast grund att stå på, av att inte känna sig rotlösa och hemlösa. De behöver fortfarande – som en tidningsskribent häromdagen uttryckte det – "landmärken och vägmärken, igenkänningstecken och stödjepunkter . . . Det är bara stora kulturradikala kafénillan och barlejon som kan leva ett normlöst och trolöst och rotlöst och hemlöst liv. Vi vanliga knegare kan det inte."

Det är i den här den snabba omgestaltningens miljö som "den nya otryggheten" har fötts i det svenska samhället. Motsägelsefyllt nog har det skett i ett skede då den politiska debatten alltmer handlat om social rättvisa och social trygghet.

Herr talman! Det är en ödets ironi att det parti, som mer än andra velat framträda som främsta garant för den fulla sysselsättningens politik, nu för andra året å rad stått tomhänt i sin kamp mot arbetslöshetens yttersta orsaker. En arbetslöshet, som fortfarande är högre än någonsin tidigare under efterkrigstiden. Lika hög nu, då Europas industristater befinner sig väl inne i en högkonjunktur, som under 1971 års djupa depression. Var finns – har vi frågat oss – de kraftfulla och djärva initiativen? Var finns förmågan att förutsättningslöst angripa de problem

som ligger bakom arbetslöshetens elände? Vi fick under hela förra året höra en myndig finansminister och en självsäker regering förklara, att konjunkturen skulle vända under året och arbetslöshetens problem upphöra. Hela 1971 blev en enda stor socialdemokratisk felspekulation i konjunkturen. Och en nästan lika stor felspekulation har utmärkt den del av 1972 som hittills gått till ända.

Vilka faktorer ligger då ytterst bakom vårt sysselsättningsläge?

1. Industriproduktionen har under de senaste två åren legat på i stort sett oförändrad nivå, vilket tidigare inte inträffat sedan början av 1950-talet. Om hänsyn tas till produktivitetens utvecklingen, innebär det att ett mindre antal industriarbetare kan ges arbete; statistiken vittnar om det – en minskning i själva verket med 50 000 på två år.

2. Investeringsutvecklingen har varit klart otillfredsställande, vad än statsminister Palme står här och bedyrar i talarstolen. De satsningar i nya maskiner och nya fabriker, som kommit till stånd, har inte främst syftat till att öka vårt lands tillverkningsmöjligheter. Det har inte varit expansionsinvesteringar. De har inte varit offensiva. De har alltså inte siktat på att öka välståndet för framtiden.

3. Efterfrågan har varit låg på både konsumtions- och investerings- sidan.

4. Antalet företagsnedläggelser och konkurser har varit rekordhøgt.

5. Nyföretagandet har varit exceptionellt lågt. Det har inte varit möjligt att ge sysselsättning åt nytillflödet av arbetskraft eller åt dem som friställts genom företagsnedläggelser.

Med dessa utvecklingstendenser – heter det i LO-ekonomernas ekonomiska analys hösten 1972 – ”verkar det som om vi skulle tvingas konstatera, att den svenska ekonomin för andra året i följd bragts ganska nära fullständig stagnation”.

Det är det, herr talman, som främst ligger bakom den ovanligt höga arbetslösheten och den otrygghet som den har fört med sig.

Nu tyder allting på att vi är på väg mot konjunkturens ”bättre tider”, som det brukar heta. Prognoseerna, framför allt på exportsidan, är för det kommande året positiva. Men alla är också ense om att dessa ”bättre tider” inte löser våra sysselsättningsproblem på sikt. De är mera djupgående och därför mera bestående och sammanhänger med den ekonomiska politik, som sedan flera år bedrivits i vårt land.

Den politiken har lett till att alltför begränsade resurser avsatts för att genom nya maskiner och nya fabriker bygga ut de svenska företagens möjligheter att tillverka varor och anställa folk. Den har också medfört en kostnadsutveckling långt besvärligare än den som våra konkurrerande industrier utomlands har att brottas med.

Lönsamheten har gått ned. Det har framtvingat inte bara åtgärder för att spara arbetskraft, utan också fusioner och nedläggningar. Det har i sista hand gått ut över den fulla sysselsättningen.

Liksom förra året kräver vi i år resoluta åtgärder för att vända utvecklingen. Det svenska folkhushållets alla hjul måste förmås att snurra på nytt. Och den medicin vi har ordinerat är anpassad till den diagnos av den samhällsekonomiska sjukan, som vi – och så gott som alla ekonomer, vågar jag påstå – är överens om. Det dåliga utnyttjandet av våra resurser,

den bristfälliga kapaciteten på lång sikt, det höga kostnadsläget och den låga lönsamheten ingår som väsentliga element i sjukdomsbilden. De förslag, som redovisats i våra motioner, syftar – starkt komprimerat – till att ge samhällsekonomin den injektion som behövs.

”Problem i den svenska ekonomin har” – säger LO-ekonomerna – ”ju tidigare alltid varit utlandsgenererade. Men denna gång är det inhemska krafter som varit i rörelse.” Just det! Det är mot bl. a. den bakgrunden våra förslag skall bedömas. Både de som lades förra året och de som läggs fram i år.

Men konjunkturerna kommer att snabbt förbättras – säger finansministern. Det har han nu sagt i flera år. Risker för överhettning på värkantens är påtaglig säger regeringen och får medhåll av vissa ekonomer. Och någon gång måste ju även regeringen få rätt.

Men om man har den inställningen att man inför en befarad framtida överhettning inte vågar ingripa resolut mot akuta svårigheter, då har man berövat sig själv möjligheten att arbeta med konjunkturpolitiska stimulansmediciner.

Vi har alltför länge haft ett stort antal arbetslösa, vi har haft alltför låg produktion, alltför lågt kapacitetsutnyttjande, alltför låg investeringsutveckling. Vi borde för länge sedan ha vidtagit kraftåtgärder för att vända utvecklingen. Men regeringen har inte vågat, på grund av väntade konjunkturförändringar.

En framtida konjunkturförbättring får inte hindra oss att i ett aktuellt läge göra vad som behövs för att vända en olycklig utveckling.

Då – eller om – överhettning infinner sig, står tillräckliga resurser till förfogande att strama åt. Det går att dämpa konjunkturen med restriktiva åtgärder. Det finns många vapen i regeringens arsenal. Det är betydligt svårare att stimulera fram aktivitet och sysselsättning, att med andra ord skapa produktivt arbete åt människor som söker sådant.

Finansminister Gunnar Sträng har ofta uppbyggt riksdagen med mustiga ordstäv om faran för räddhåga och bristande handlingskraft. Jag upprepar: Det stora antalet arbetslösa förra året och i år utgör offren för bristande handlingskraft.

Men nu skulle man ju, herr talman, kunna göra gällande att regeringen äntligen har handlat – genom den proposition, som riksdagen i går fick ta del av och som hittills föreligger bara i stencil. Även i år har alltså regeringen använt samma förfaringsätt som förra året. Sedan oppositionspartierna under hela året kritiserat regeringens konjunkturbedömningar och konjunkturpolitik och själva lagt fram rejäla förslag för att stimulera den ekonomiska aktiviteten, först då – i år då vi redan har en stor del av höstriksdagen bakom oss – kommer regeringen traskande och redovisar ett paket med diverse punktåtgärder för att bota de skador, som underutnyttjandet av våra ekonomiska och personella resurser åstadkommit.

Om detta regeringens paket kan för dagen – starkt koncentrerat – sägas följande.

1. Det innebär ett erkännande av att stagnationen är fullständigare och det samhällsekonomiska läget allvarigare än vad regeringen hittills har velat tillstå.

2. Det innebär ett medgivande av att konjunkturuppgången kommer att gå långsammare och att sysselsättningskrisen kommer att bli mera bestående än vad regeringen tidigare förutsagt.

3. Det bekräftar att de tre oppositionspartiernas förslag till stimulanspolitik förra hösten var ett riktigt grepp för att få fart på ekonomin. Hade riksdagen godtagit det stimulanspaketet, skulle vi ha befunnit oss i ett helt annat läge i dag med bättre tillväxttakt och ett färre antal människor utan arbete.

4. Det utgör också en bekräftelse på att generellt verkande injektioner i det svenska folkhushållet måste vara en riktigare medicin än det stora husapotek med olika droger, som regeringen velat ordinera för att angripa samhällsekonomin sjukdomssymtom då de väl inträffat – då skadan alltså redan har skett.

5. Men med dessa reservationer kan man väl i dagsläget – då följderna av regeringens bristande handlingskraft är uppenbara för alla – godta sådana åtgärder som att förlänga frisläppandet av investeringsfonderna, att förlänga skatteavdragen för företagens maskininvesteringar, att medge motsvarande avdrag för industribyggnader och att förlänga energiskattesänkningens tillämpning. Den reservationen skulle jag emellertid redan nu vilja knyta till vissa av de här förslagen, att de favoriserar väl etablerade företag, företag som går med vinst, framför mindre väl lottade företag. De rika blir alltså rikare. Konkurrensbetingelserna kan också snedvridas. Det kan däremot hälsas med enbart tillfredsställelse att regeringen nu äntligen tillmötesgått krav från vår sida på att stimulera industrins forsknings- och utvecklingsarbete och vidga möjligheterna att lämna exportkredit.

6. Som särskilt intressant skulle jag vilja notera att regeringen genom sitt – låt vara mycket blygsamma – förslag att inte höja ATP-avgiften bekräftat våra påståenden om att ett överuttag äger rum och att det finns utrymme för att låta företagen själva investera de medel, som de annars måste efter inbetalning till AP-fonden låna tillbaka därifrån.

7. Det är också tillfredsställande naturligtvis att regeringen velat göra en så stor satsning för att bota den utomordentligt allvarliga ungdomsarbetslösheten. Men det hjälper bara för dagen, och bara en del av de ungdomar som står utan arbete. På sikt kan det här problemet lösas bara med hög aktivitet i samhällsekonomin och ett bättre utnyttjande av landets tillgångar. Nu är läget så allvarligt att något måste göras åt krisituationen. Och jag hoppas verkligen att de här förslagen får god effekt.

8. Men generellt sett, herr talman, kan starkt betvivlas att de stimulansåtgärder som regeringen föreslagit verkligen kan i tillräcklig grad bidra till att förändra de djupgående kristendenserna i vår ekonomi. Inser inte regeringens ledamöter själva hur motsägelsefullt, hur ologiskt det är att först lägga en pålaga på bortåt ett par miljarder kronor på alla arbetsgivare – en pålaga som ju måste få till följd ett minskat intresse att ge folk sysselsättning, att nyanställa folk – för att därefter med en mängd separata subventionsförslag försöka begränsa följderna av de skador som man själv orsakat? Löneskatten innebär ju att en arbetsgivare som funderar på att nyanställa en arbetstagare i genomsnittlig lönenivå

måste betala upp emot 1 500 kronor – i böter till staten, skulle man kunna säga om man ville vara spetsig – för att han anställer folk och gör det i ett läge där vi har arbetslöshet. Jag tycker det här är ett typiskt utslag av den politik à la filmen Chaplins pojke, som jag så många gånger har talat om. Först slår man sönder fönster. Sedan skickar man någon att sätta i nya glas. Och så vill man ha beröm för det. Medger inte statsministern och finansministern att en sådan politik är stollig? Har ni inte i era stilla stunder, när ni sysslar med självransakan, kommit fram till den slutsatsen att det är heltokigt att göra på detta sätt? – en fråga som står öppen för svar.

Att hjulen inte rullar som de borde göra och att vi sätter in för litet pengar i nya maskiner och nya fabriker beror – jag har understrukt det flera gånger – på att lönsamheten är dålig generellt sett, att många företag, även om de har likvida resurser, drar sig för att investera. De bedömer möjligheterna till lönsamma projekt och till avkastning på det nedlagda kapitalet som i hög grad osäkra eller rent av obefintliga, och man kan inte subventionera eller lagstifta fram initiativ, efterfrågan och lönsamhet. Det krävs andra åtgärder för det.

Statsministerns svar på min interpellation innehåller i stort sett ingenting annat än en katalog över de olika från fall till fall beslutade åtgärderna, som nu har sammanfattats i gårdagens regeringspaket. I interpellationssvaret lämnas inget besked i de viktiga hänseenden, som jag framför allt ägnade mig åt i min interpellation, nämligen frågan om balansrubningarna i svensk samhällsekonomi på lång sikt.

Jag har i detta anförande liksom i interpellationen starkt understrukt vikten av att skaffa sig ett grepp över de nya negativa tendenser i vår ekonomi som kommit till tydligt uttryck under de senaste åren. Jag hade hoppats att statsministern skulle vara intresserad av att ingå på en ordentlig analys av hela denna problematik, en problematik som inte bara angår dagsläget och det närmaste året utan också i hög grad kommer att gälla en stor del av 1970-talet. Jag syftar bl. a. på det slags problem som professor Ulf af Trolle tog upp för några veckor sedan, då han tillsammans med statsministern talade på Grossistförbundets årsmöte. Jag kommer tillbaks till dem senare i mitt anförande, men jag tycker att det är tråkigt att statsministern inte ansåg dessa problem vara värda ett ordentligt meningsutbyte.

Med den reservationen vill jag, om inte annat så för hövlighetens skull, tacka statsministern för hans svar. Och jag upprepar: det är ett oerhört slöseri att låta ett lands tillgångar inte utnyttjas helt, att låta maskiner arbeta på tomgång, att låta de människor, som skulle stå vid maskinerna, i stället syssla med beredskapsarbeten, omskolas eller fåfängt leta efter arbete. En politik som får sådana konsekvenser är felaktig och dålig. Och den otrygghet som arbetslösheten skapar sprider otrygghet över hela samhället. Den otrygghetens följder är så allvarliga, att de ideologiskt betingade fördelningspolitiska argument som man har åberopat mot olika botemedel inte kan accepteras.

Och det finns andra vägar att vandra, om man vill bättre och mer rättvist fördela arbetets frukter på de många enskilda människorna, än att hålla företagens lönsamhet nere. Gårdagens socialdemokrater såg gärna

Nr 111

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

stora vinster i företagen för att senare kunna beskatta dem – eller hur, herr finansminister? Det förefaller som om dagens socialdemokratiska ledare helst inte skulle vilja att det blev några vinster alls.

Varför är för resten, herr statsminister, ni socialdemokrater så rädda för att förverkliga den ägardemokratins politik som vi moderater har slagits för? Varför inte låta kapitalet i maskiner och fabriker förräntas till gagn för hela folkhushållet och låta de enskilda arbetstagarna själva få direkt meddelaktighet och meddeläggande och därmed också det ansvar som följer ägandet i spåren?

Det är de vanliga inkomsttagarna som jag nu syftar på. De skulle, om socialdemokraterna ville det, kunna själva få en direkt del i förmögenhetsbildningen i samhället. De är ju själva med och arbetar ihop dessa tillgångar. Varför inte göra det lättare för dem att bli direkta ägare? Varför gå omvägen över kollektivet, över staten? Kollektivt, anonymt ägande ger ingen tillfredsställelse. Om man gick den vägen, skulle ju de intressemotsättningar som nu föreligger inom företagen kunna brytas ned, till gagn, menar jag, för alla men främst för löntagarna.

Jag har vid flera tillfällen under de senaste åren påvisat att Sveriges ekonomi befinner sig vid ett slags vägskäl. De statliga ingreppen i det blandekonomiska systemet har försvagat effektiviteten och rubbat de förutsättningar som gjort marknadsekonomin till det mest effektiva instrumentet för sysselsättning och välfärdsutveckling. Och jag har – i likhet med många andra och även talesmän för svensk socialdemokrati – frågat mig vilken väg regeringspartiet nu tänker välja: *antingen* stimulera blandekonomins många hundratusental enheter till nya insatser *eller* låta den politiska ideologins låsning tvinga sig vidare på den statssocialismens väg vars äventyrligheter blivit alltmer uppenbara.

Professor Ulf af Trolle menade häromdagen att t. o. m. en socialistisk planhushållning skulle kunna tänkas ha fördelar framför en av socialdemokraterna fördärvad planekonomi. Han rådde regeringen att gå tillbaka till 1950-talet. Jag tror inte att det är möjligt att gå tillbaka – jag delar alltså Gunnar Heléns uppfattning på den punkten. Varje skede av den politisk-ekonomiska utvecklingen skapar helt nya betingelser för företag och anställda, liksom också för politiken. Men vi har åtskilligt att lära av både 1950- och 1960-talen och inte minst av de många misstagen under de två senaste åren.

Mot bakgrunden av detta finns det anledning att sammanfatta de industripolitiska erfarenheter som vi borde ha gjort under de här åren:

Förändringarna i den ekonomiska och tekniska utvecklingen inträffar numera allt snabbare.

Möjligheterna att på *ett* beslutsställe samordna, förutse, planera och styra blir alltmer försvårade.

Decentraliserade initiativ, åtgärder och beslut blir därför allt nödvändigare.

Tvånget att hålla hög bredskap ekonomiskt och tekniskt blir allt större, liksom kraven på resurser för forskning och utveckling.

Strävan efter specialisering, där svenska företag utnyttjar sina möjligheter att vara stora inom begränsade områden, blir allt viktigare.

Allt detta kräver i företaget och i företagsledningarna snabbhet, intuition,

handlingskraft och ett vidsträckt kontaktnät inom och utom vårt lands gränser samt stabil egenekonomi, med andra ord lönsamhet.

Om det var svårt för statens planerare och myndighetsutövare att få ett grepp om 1950-talets företagsamhet, är svårigheterna mycket större i 1970-talets föränderliga, internationaliserade värld. Det är mot den bakgrunden man bl. a. skall bedöma Assar Lindbecks nästan patetiska vädjanden till svensk socialdemokrati omedelbart före kongressen att kasta den centraliserade planhushållningens idéer över bord och ägna sina krafter åt att främja den decentraliserade beslutsvärld som blivit allt nödvändigare. De misstag och skadeverkningar som byråkratins inblandning i den invecklade marknadshushållningen kunde leda till på 1950-talet får i dag mycket allvarligare konsekvenser för svensk samhällsekonomi, för välståndsutvecklingen och för människornas rätt att få meningsfulla arbeten.

Det är sådana slutsatser man borde dra, när man studerar vad som hänt under de senaste 20 åren. Och de senaste två årens nya otrygghet jävar inte dessa slutsatser. Tvärtom.

Herr talman! Begreppet den nya otryggheten hör, som jag antydde i början av mitt anförande, inte bara till arbetslöshetens område. Det har i dag en betydligt vidare tillämpning. Det gör sig gällande i familjernas ekonomi. Det handlar om inflationen, om prisstegringar som gräver ur besparingar och pensioner samt år efter år grusar människornas förväntningar att nå en bättre standard i takt med höjda löner. Det handlar också om ett skattesystem som med en obönhörlig automatik – utan riksdagsbeslut – klipper bort större delen av varje nyförvärvad sedel. Det är någonting helt nytt för välfärdssamhällets medborgare att även den hyggliga inkomstnivå som de för några år sedan hoppades att småningom kunna uppnå i praktiken visade sig inte ge dem möjlighet att -- om de har barn och bor i de nya bostäderna -- klara sina utgifter utan socialbidrag. Det är naturligtvis rätt att samhället griper in och ger stöd åt barnfamiljer som behöver stöd. Men själva upplevelsen att inte längre kunna klara sig på eget arbete känns fortfarande för väldigt många människor som utomordentligt förödmjukande. Och de upplever sin situation som än mer deprimerande, då de kommer underfund med hur svårt det är att komma ur cirkeln, att verkligen kunna på nytt stå på egna ben.

En ny otrygghet har också blivit en följd av bristen på respekt och hänsyn till andra människor och deras egendom. Våld och brott har alltid förekommit. Men brottsutvecklingen har med samhällsförändringarna under de senaste åren i vårt trygga land växt till ett skrämmande spöke, främst för de äldre, handikappade, ensamma och svaga. Denna nya otrygghet får och kan inte ett rättssamhälle tolerera. Men otryggheten förstärks efter nästan varje nytt uttalande av landets justitieminister. I stället för att ge stöd och tillförsikt har Lennart Geijer en förunderlig förmåga att väcka missförstånd och öka alla deras oro, som menar att samhället svikit en av sina viktigaste skyddsuppgifter. Vi fick i morse höra kriminalvårdschefen meddela i radio att Kumlainternerna sovit lugnt i natt. Det är många människor som frågar sig: När får vi sova lugnt?

Den nya otryggheten är också en fråga om rättssäkerhet. Den gamla föreställningen om allas lika rätt inför lagen har börjat frätas ned.

Nr 111

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

Individens krav på rörelsefrihet, säkerhet och trygghet måste garanteras även gentemot staten. I det starkt byråkratiserade samhälle, där begreppet allmännyttan präglar lagstiftning och lagtillämpning, där man börjat tala om "politisk lagtolkning", tycker sig den enskilde ha förlorat sitt likaberättigande gentemot samhället. Det är inte fråga om två lika parter i konflikter och i olika situationer. Det gäller inte minst på jordägarerättens område. Kraven på planering och styrning leder till ökande ingrepp i den enskildes rättsområde. Tvångsförvärv och intrång i ägande- och nyttjanderätt sker i vidgad utsträckning. Rätten till ersättning holkas ur eller tas bort. Glesbebyggelserätten upphävs utan principiell ersättningskyldighet. Nya bördor läggs på villa- och egna ägare. Enskild äganderätt till hyreshus missgynnas. Människorna känner i dag inte den trygghet i ägandet som en gång i tiden utgjorde en drivkraft att investera sparmedel i fast egendom. I över 30 år har krisårens reglering förhindrat rörelsefrihet på bostadsmarknaden och utgjort en av de yttersta orsakerna till den socialdemokratiska bostadspolitikens fullständiga misslyckande.

De gemensamma resurserna har givit oss möjlighet – skrev statsministern i sin inledning till den regionalpolitiska propositionen – att åstadkomma bättre bostadsstandard för alla grupper i samhället. Om detta nu är sant, var det därför nödvändigt att åstadkomma den förbättringen på det sätt den socialdemokratiska politiken gjort? Med avskaffad konkurrens, avskaffad rörelsefrihet och valfrihet för de enskilda hyresgästerna och så höga hyror, att skattebetalarna måste inte bara direkt betala sina egna hyror utan också bidra till andras hyreskostnader och även till hyror för de lägenheter som inte kan hyras ut. Var det nödvändigt att förverkliga den s. k. bättre bostadsstandard i bostadsmiljöer, som gjort den nya otryggheten än mer påtaglig? Det är ju här som rotlösheten och vantrivseln kommer till sina mest drastiska uttryck. Den regering som genom sin politik bär det yttersta ansvaret för dessa miljöer borde vara försiktig med att tala om människovärde och människovänlig miljö.

Ett annat slags ny otrygghet finns ute i bygderna. Där råder brist på företagsamhet. Byarna avfolkas, den ena samhällsfunktionen och servicefunktionen efter den andra läggs ned. Kvar står till sist en döende bygd av äldre människor med alltmer begränsade möjligheter till vård, omsorg och service. Men samtidigt har – fullt avsiktligt – ett annat slags otrygghet skapats, orsakad av socialdemokraternas ända fram till mitten av 1960-talet bedrivna centraliseringspolitik. Jag syftar på de många anställda i statliga ämbetsverk i Stockholm. Det är fråga om familjer, som nu skall tvångsvis brytas ut ur den miljö, där de slagit rot, människor som trodde på talet om "statens säkra kaka". Den nya utflyttningspolitiken utgör en utmaning mot enskilda människors känslor och trygghet och ett väldigt slöseri med våra tillgångar.

Thorbjörn Fälldin påvisade här för en stund sedan på ett förtjänstfullt sätt kastningarna i den socialdemokratiska lokaliserings- och regionpolitiken och bristen på planmässighet och vilja under 1960-talet. Det är kanske mot den bakgrunden som man skall bedöma det stora regionalpolitiska paketet, den väldigt stora satsning som statsministern talade så

länge och så varmt för. Det skall verkligen bli intressant att se vad som kommer ut av detta stora och i och för sig värdefulla arbete – utöver nya regleringar, nya ingrepp och ny dirigerings. Är man, för att ta bara ett exempel, från socialdemokratiskt håll beredd att utjämna konkurrensförutsättningarna generellt sett, att stimulera företagsamheten generellt sett, i skogslänen genom exempelvis maximitaxor av olika slag eller genom att avskaffa löneskatten på företagen i glesbygderna? Det är en konkret åtgärd som verkligen kan få effekt.

Den nya otryggheten är också de hundratusentals mindre företagens situation. Det är människor som har satsat sig själva och sitt sparkapital i verksamhet som ger andra arbete och som i stor utsträckning bidrar till att föra utvecklingen vidare. Många av dessa människor uppbär lägre ersättning för sitt arbete än de löneanställda, har avsevärt längre arbetstid och ett tungt ansvar för företaget och för dem som arbetar där. Nya ekonomiska och administrativa bördor läggs på dem. De anser sig inte möta uppskattning för vad de gör. Ett stigande antal konkurser och ett avtagande intresse för nyföretagande visar att denna grupp av arbetande människor i vårt land snart har nått gränsen för vad de orkar med. Vid Umeå universitet har gjorts utomordentligt intressanta och också mycket oroande utredningar, som belyser den sviktande företagarandan i vårt samhälle – och det är något mycket allvarligt.

Den nya otryggheten upplevs också hos människor, till vilka radio och TV förmedlar en ny människosyn och nya former för mänsklig samlevnad. Det är inte bara de s. k. kristna grupperna som känner sig djupt kränkta och upprörda över den historielösa, normlösa och utmanande förkunnelse, som dessa media kan bedriva mitt inne i de svenska hemmen. Var går anständighetens gränser? frågar sig många. För stil och smak, god ton och gott sätt kan självfallet inga klara gränser stakas ut. Men det har en gång i tiden funnits vad jag skulle vilja kalla en allmän moraluppfattning, grundad på den kristna etiken i vårt land, en uppfattning omfattad av majoriteten av landets invånare. En stor del av dessa människor står helt överrumplade. De tycker sig vara utlämnade inför den våg av lösaktighet, som genom vårt lands viktigaste informationsmedel vältrar in över de svenska hemmen. Begreppet tolerans – fördragsamhet – har i ett kultursamhälle inte bara en utan två sidor.

Den nya otryggheten känns också starkt av den unga generation, som har sina studier bakom sig och som möter ett samhälle, som inte ger dem de arbetsuppgifter för vilka de berett sig. Deras utbildning motsvarar inte de kvalitetskrav, som arbetslivet ställer, heter det. Först nu – sedan vi moderater är efter år slagits för det – har ett nytt betygssystem utarbetats. Ofta har de många experimentens nya skola inte tillfört de blivande akademikerna det kunskapsunderlag som behövs för meningsfyllda akademiska studier. Svenska examina har utomlands inte längre samma anseende som tidigare.

De resurser som ställts till samhällets förfogande har givit oss bättre utbildningsmöjligheter – säger statsministern. Javisst! Men var det nödvändigt att förverkliga detta på det sätt man gjort? 40 procent av de arbetslösa i Sverige är ungdom under 25 år. Flera akademiker-generationer finner sina utbildningsår bortkastade. De ”förlorade generationer” det

Nr 111

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

här är fråga om är den nya otrygghetens kanske mest tragiska offer.

Känslan av att vara utlämnad till förhållanden, som man själv inte kan påverka, förstärks genom den oavbrutna förmedlingen till oss alla av motsättningar, våld och terror från alla hörn av världen. För ett litet land som vårt har väl alltid en värld dominerad av stora och starka makters spel och konflikter upplevts som otrygg.

Den nya otryggheten har sin grund i vetenskapen om hur snabbt internationella spänningar kan få konsekvenser för oss själva, att även vårt land utsätts för våldshandlingar och terrordåd och att försvaret av vår yttre trygghet i dag inte är lika starkt som det var tidigare. Medvetandet om att regeringen inte är lika självklart inriktad på att göra nödvändiga uppoffringar för att garantera vårt nationella oberoende och vår frihet förstärker känslan av en ny otrygghet.

Herr talman! Visst kan det göras gällande att jag här har dragit fram enbart mörka sidor, när jag har velat teckna den här nya otrygghetens aspekter. Självfallet finns det också andra grundtoner i Svergiebilden. Men vad jag har velat göra har varit att till kammarens ledamöter förmedla de samlade intrycken av den brevskörd, som en partiledare får motta och som han efter måttet av sin förmåga också försöker att besvara.

Och en sak är säker. Det är att de människor, som talar till mig om den nya otryggheten, därvid också försöker förmedla hur de upplever sin tillvaro i det här gamla landet. De talar om hur de känner det, hur de ser på tillvaron. Och man kan inte missta sig på allvaret i deras vädjanden till mig att göra vad jag kan för att ändra förhållandena. Ett minoritetspartis möjligheter är som bekant utomordentligt begränsade. Jag kan — som jag nu gör här — tala för de här människornas räkning och skildra deras vardag i förhoppning om att många, många flera än mina brevskrivare känner igen sig och får lust att påverka politiken så att den blir bättre.

Vi kan naturligtvis aldrig helt avskaffa människornas otrygghet. Den kommer alltid att förbli en del av deras tillvaro. Människa och otrygghet är två begrepp som nog hör ihop. Men mycket av det som jag har kritiserat kan i varje fall ett politiskt parti i regeringsställning göra något åt — under förutsättning att det verkligen vill sätta sig in i de enskilda människornas vardag och deras tänkande och handla därefter.

Socialdemokratin är ett parti som vill förändra samhället, har statsministern förklarat. Socialdemokraterna har ju alltid velat förändra samhället, och samhället förändras alltid, som bekant, vare sig man vill det eller inte. Den nya otryggheten är delvis ett resultat av förändringarna, en följd av att socialdemokraterna i sin strävan att revolutionera det bestående alltför mycket har bortsett ifrån att det bestående utgörs av människor, att med andra ord förändringarna också går ut över enskilda individer — över människor med grundläggande krav på att själva få vara med och forma sin och familjens tillvaro.

De har anspråk på arbete och trygghet för sig och sin egen familj. De vill kunna leva på sitt eget arbete; det skall löna sig att arbeta. De vill fostra barnen till goda, kunniga medborgare. Rättssamhället skall skydda dem mot våld och brott. De begär att åtminstone i hemmet få vara fredade från samhälls- och moralnedbrytande propaganda. De är beredda

att ta och bära ansvar. De vägrar att vara bara små kuggar i ett sort byråkratiskt kollektiv. De gör anspråk på att inte berövas sin egendom utan att den som tar egendomen i beslag också betalar dess verkliga värde.

Sådana önskemål och krav – därom vittnar brevskörden – har växt fram under intryck av de senaste årens förändringar. Majoriteten, skulle jag tro, av vårt lands medborgare går säkert och bär på sådana här önskemål. De önskemålen utgör en belastning, säger kanske somliga, från det samhälle som vi har förändrat och som vi vill ännu mer förändra. Nej, herr talman, säger jag, det är strängt taget fråga om värdefulla insikter och egenskaper, som kan utnyttjas till gagn för vårt gemensamma välstånd och för den utveckling som ligger framför oss – om man vill ta till vara dem.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Otryggheten är förvisso ett problem för många människor. Det som skapar den grundläggande otryggheten för människorna är det kapitalistiska systemet, dess lagar och dess grymhet, dess mätning av alla mänskliga värden i pengar.

Det finns några grundläggande och obestridliga fakta i dagens samhälle som måste ställas i sammanhang med varandra.

Många människor är arbetslösa. Men det beror inte på att samhället är fattigt. Det finns tvärtom ett överflöd av produktionsmedel som inte används.

Priserna på mat har stigit så kraftigt att livsmedelskonsumtionen pressats tillbaka. Men det är ingen brist på livsmedel och inte heller kan någon påstå att alla barnfamiljer och pensionärer har ett tillfredsställande kosthåll.

Hyrorna har stigit så kraftigt att många enskilda och familjer inte har råd att hyra nyproducerade lägenheter. Ett antal lägenheter står därför lediga. Men samtidigt står hundratusentals personer i bostadskö och många bor i trånga eller omoderna bostäder.

Arbetslöshet samtidigt med oanvända verktyg och maskiner, minskad livsmedelskonsumtion samtidigt med ett otillfredsställande kosthåll, tomma lägenheter och nedskuren bostadsproduktion samtidigt med lång bostadskö – det är, herr talman, uttryck för inte enskilda personers utan det kapitalistiska systemets vanvett.

Om det samtidigt finns både en stor arbetslöshet och oanvända eller otillräckligt utnyttjade produktionsmedel – verktyg, maskiner, fabriker – kan det förefalla att handla om ett organisationsproblem som borde kunna lösas. De arbetslösa borde kunna beredas arbete just genom användning av de lediga verktygen och maskinerna. Och numera erkänner alla – i varje fall i ord – att det innebär en stor förlust både för den enskilde och för den totala produktionen att människor tvingas gå arbetslösa. I dag vågar ingen framträda och säga, som en folkpartiledare gjorde för inte så många år sedan, att det kapitalistiska samhället fungerar bäst vid en arbetslöshet av ungefär nuvarande omfattning.

Men om det handlar om ett organisationsproblem, varför löses inte detta? Det finns ju arbetsmarknadsverk, det finns härskaror av statliga

Nr 111

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

och kommunala myndigheter, det finns de privata företagen som påstås vara de bästa i världen. Betyder de vackra orden "rätt till arbete åt alla" ingenting? Accepteras i verkligheten återigen en stor arbetslöshet som någonting ofrånkomligt eller t. o. m. förmånligt? Har den stora arbetslösheten nu varat så länge att den för myndigheter, företag och för dem som har sysselsättning blivit slentrian?

Enligt vår uppfattning kan en varaktig full sysselsättning endast säkras genom att samhällsekonomin får en socialistisk organisation. Det krävs planhushållning. De ekonomiska kriserna och massarbetslösheten är direkta följder av det som andra kallar marknadshushållning men som mera exakt beskrives just som kapitalism. Kriserna ingår i själva tillväxtmekanismen för denna typ av ekonomi.

Det betyder inte att arbetslöshet får accepteras som något slags utslag av krafter som det inte går att rå på. Rätten till ett meningsfullt arbete måste betraktas som en grundläggande mänsklig rättighet. I själva kampen för att genomföra denna rättighet i praktiken kommer samhället att på ett grundläggande sätt förvandlas.

Det är numera allmänt erkänt att arbetslösheten inte endast sammanhänger med den ekonomiska krisen, som är en fas i den kapitalistiska konjunkturen. Arbetslösheten är också framkallad av vad som brukar kallas strukturella, dvs. mera långsiktigt verkande, orsaker. Men därav följer att arbetslösheten ingalunda försvinner, även om det nästa år skulle bli en konjunkturuppgång i den meningen att produktionen ökar.

När man talar om strukturella orsaker till arbetslösheten är det viktigt att observera att det uttrycket används i två betydelser. Man kan dels syfta på förändringar i förhållandet mellan de olika näringsgrenarna, dvs. att industrin tidigare växt på jordbrukets bekostnad, att de s. k. servicenäringsarna nu växer hastigast och liknande förändringar. Men ordet struktur syftar också på grundläggande drag och processer i det ekonomiska systemet som den tilltagande koncentrationen och centralisationen, monopolens växande roll, statsapparatusens ökade engagemang i det ekonomiska livet och samverkan mellan statsapparat och monopolkapital.

Den långsiktiga arbetslöshet som uppstått, den växande arbetslöshetsarmén är inte främst beroende av förändringar i förhållandet mellan de olika näringsgrenarna. Den är framför allt orsakad av förändringar i den ekonomiska strukturen i den senare och vidare betydelsen, alltså koncentrationen, monopoliseringen osv. Därav följer också att arbetslösheten inte upphör, när en viss omställning mellan näringsgrenarna är fullbordad. Den är tvärtom inneboende i själva systemet, och den kan väntas öka med den fortsatta tillväxten av koncentration och monopolmakt.

Under det man brukar kalla för den liberala kapitalismen, när den fria konkurrensens lagar fortfarande var verksamma, övervanns de ekonomiska kriserna genom att kapitalet förlorade i värde och vissa kapitalister helt slogs ut. I någon mån fungerar den processen fortfarande. Herr Ericsson i Åtvidaberg kan ju berätta en del om den saken. Men i betydande grad har denna kapitalets luttring stoppats upp, dels genom monopolens stora makt, dels genom att staten med olika åtgärder

försöker hålla uppe profiter och kapitalvärden. Det kan antas att de ekonomiska kriserna härigenom skulle bli mindre djupgående, men samtidigt mera utdragna. Genom verkan av de långsiktiga förändringar, som jag förut talade om, kan emellertid den sammanlagda verkan bli både mera djupgående och mera utdragna kriser.

Detta om bakgrunden. Vilken politik för nu de olika partierna fram, när de skall utlägga innebörden i och sättet att genomföra den fulla sysselsättning, som de alla i ord uttalar sig för?

Först några ord om de försök till analys av det ekonomiska läget som görs i de tre borgerliga oppositionspartiernas motioner. Enligt folkpartiet är det väsentliga att regeringen felbedömt tidpunkten för en konjunkturuppgång och att den avvisat s. k. generella, dvs. allmänt verkande åtgärder. Men att arbetslösheten skulle ha blivit mindre enbart därför att regeringen gjort en mera verklighetstrogen konjunkturbedömning är ju svårt att förstå. Moderata samlingspartiet ser grundorsaken till stagnationen och arbetslösheten i den alltför snabba tillväxten av den offentliga sektorn, av det som stat och kommun och landsting sysslar med. Centerpartiet klagar tvärtom över att den totala efterfrågan har påverkats i negativ riktning genom att kommuner och landsting måst ålägga sig mycket stor återhållsamhet med nya utgifter. Medan moderaterna ser roten till allt ont i ökningen av de offentliga utgifterna, vill alltså centerpartiet tydligen öka just dessa utgifter. Herrar Bohman och Fälldin får säkert många trivsamma stunder i den regering de tänker bilda tillsammans.

När det gäller botemedlen mot ekonomisk kris och arbetslöshet är emellertid de tre partierna helt överens. De vill ha en lägre beskattning av bolagen än riksdagen beslutat, och de vill ge ytterligare gåvor och subventioner till företagen i tillägg till den långa rad av sådana bidrag som redan finns. Motiveringen är att företagens "lönsamhet", dvs. vinster, måste ökas. Därigenom skulle enligt de borgerliga partierna en uppgång i konjunkturen komma till stånd.

De borgerliga partierna glömmer emellertid några saker. Under en konjunkturuppgång brukar bolagsvinsterna öka, men det är därför inte givet att det blir en ekonomisk uppgång bara därför att staten på konstlad väg ökar vinsterna. Man kan erinra om den gamla historien om tuppen och solens uppgång. Det är heller inte så att företagen för närvarande har förfärligt ont om pengar. Det är inte där skon klämmer. De enskilda företagarnas inkomster ökade med 8 procent mellan 1971 och 1972. Kapitalinkomsterna antas öka med 14 procent mellan samma år. De stora bolagen ökade sina vinster med 11 procent under första halvåret 1972. Men denna vinstökning har inte lett till någon ökad sysselsättning i dessa bolag, och detta tycks visa att den borgerliga verkligheten dementerar de borgerliga partiernas teorier.

De borgerliga partierna vill alltså ha lägre skatter för bolagen och rycker därmed bort grundvalen för den sänkning av skatten för inkomsttagarna som riksdagen beslutat. För att hjälpa upp denna dåliga situation säger de nu att den sänkning de kräver av arbetsgivaravgiften skall finansieras genom upplåning. Det är verkligen en djärv finanspolitisk tanke att skattesänkningar för bolagen skall möjliggöras genom att staten

Nr 111

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

tar upp nya stora lån – i konkurrens med det privata näringsliv som de borgerliga vill skapa bättre betingelser för. Har de som kläckt denna tanke möjligen också funderat över sammanhanget i den politik de kräver?

Den kritik som gäller de borgerliga partiernas recept mot krisen och arbetslösheten är tillämplig också på huvuddelen av de förslag som finns i regeringens nya proposition om konjunkturstimulerande åtgärder. Det finns i denna proposition naturligtvis sådant som vi accepterar och även ställt krav på. Det gäller åtgärder mot ungdomsarbetslösheten, insatser för utbildning inom vårdsektorn, pengar till kommunala miljövårdsinvesteringar, till barnstugelån, till arbetsmiljön på statliga arbetsplatser. Dessa förslag följer en riktig linje.

Men tyngdpunkten i regeringsplanen syftar på samma sätt som de borgerliga partimotionerna till att öka bolagens vinster genom gåvor och skattesubventioner. Regeringen tillmötesgår på en rad punkter de krav som ställts av storföretagens direktörer, av Svenska arbetsgivareföreningen och de borgerliga partierna. Bolagen får nya skatteavdrag och skattenedsättningar till de många sådana som redan finns, ATP-avgiften hålls oförändrad osv. Regeringen går på vissa punkter t. o. m. längre än vad de borgerliga partierna begärt. Ett exempel: Folkpartiet begär i sin partimotion att det särskilda skatteavdraget för företagens maskininvesteringar skall vara 20 procent och gälla till den 31 mars 1973. Regeringen vill höja avdraget till 30 procent och förlänga tidsperioden till den 30 juni 1973. Det måste väl ändå, herr Sträng, karakteriseras som rena överbudspolitik!

Att ATP-avgiften inte höjs utan behålls oförändrad har sagts betyda ca 200 miljoner kronor för företagen. De övriga förslagen innebär åtskilliga också hundratals miljoner i skattelättnader för bolagen. Den grundläggande belåtenheten i de borgerligas bedömningar är det inte svårt att uppfatta.

Man måste ställa frågan vilka som skall betala alla dessa julklappar till storbolagen. Pengarna måste ju tas någonstans, och vad som går till gåvor och skattesubventioner till Wallenbergsföretagen kan inte användas också till att bygga nya daghemsplatser, förbättra folkpensionerna och ta bort mosen på livsmedel.

Sanningen är att pengarna tas av arbetets frukter och av skattemedel, bl. a. mervärdeskatt på alla matvaror som lönearbetare, barnfamiljer, pensionärer köper. Regeringens förslag innebär en omfördelning av inkomsterna och förmögenheterna i samhället till bolagens, till kapitalets, till aktieägarnas fördel.

Regeringen vill nu kanske använda sig av de borgerliga argument, som den tidigare kritiserat, och säga att man måste öka "lönsamheten", dvs. vinsterna, för företagen, om den ekonomiska konjunkturen skall vända till det bättre. Men dessa borgerliga argument är lika felaktiga i dag som de var i går, när regeringen kritiserade dem. De sysselsättningspolitiska effekterna av de nya bidrag man vill ge bolagen torde vara ringa, om ens några.

Om allt är så väl beställt när det gäller sysselsättningen som både regeringspropositionen och statsministerns interpellations svar – för vilket

jag tackar – söker ge sken av, är det svårt att förstå varför alla dessa åtgärder över huvud taget behövs. Orsaken till arbetslösheten förklaras i dessa dokument uteslutande vara det ökade utbudet av arbetskraft. Den kapitalistiska krisen och massarbetslösheten söker man trollo bort med hjälp av siffror ur samma arbetskraftsundersökningar, som regeringen för inte så länge sedan förklarade ge en helt falsk bild av verkligheten. Men då handlade det om de siffror som visade den stora arbetslösheten. Nu tar man upp den andra sidan av saken, och då får dessa siffror duga. Den analys som ges i höstens konjunkturrapport förefaller mera verklighetsbetonad än propositionens skönmålningar. Arbetslösheten är ett stort problem i landet. Regeringen gör sig själv en björntjänst, om den söker förneka detta faktum och skönmåla verkligheten.

Det mest anmärkningsvärda med regeringens nya sysselsättningsplan är vad som inte finns där. Där finns inga som helst förslag som innebär att staten får ett inflytande över investeringarna, över lageruppbyggnaden eller över produktionen. Inte heller ställs några förslag som innebär ett reellt ökat inflytande för lönearbetarna, trots att statsministern på ett tidigt stadium lovade att de krisbekämpande åtgärderna skulle användas i detta syfte. Det långsiktiga perspektivet saknas helt. Det tuvhoppande och den jultomtepolitik till förmån för de kapitalistiska storbolagen man här sysslar med – är det verkligen den progressiva och planmässiga näringspolitik som regeringspartiet talar om i högtidliga sammanhang?

Herr talman! Det förs en diskussion om man skall använda metoder som verkar över hela det ekonomiska fältet eller enbart punktinsatser i kampen mot arbetslösheten. Den debatten förefaller mig något egen-domlig. Det avgörande måste ju vara om det är effektiva och riktiga åtgärder eller inte. När de borgerliga partierna vill sänka arbetsgivaravgiften är det en dålig metod, som inte leder till resultat, och därför måste vi avvisa den. En allmän räntesänkning förefaller däremot att kunna få gynnsamma effekter på en rad områden. Den håller tillbaka pris- och hyresstegringen och den kan underlätta läget för de mindre företagen. De stora företagen klarar i allmänhet sin finansiering själva.

Räntesänkning är därför ett av de krav som vänsterpartiet kommunisterna ställer i den aktuella situationen. Vi kräver också att stat, landsting och kommuner satsar pengar på olika typer av samhällsnyttiga arbeten i en sådan omfattning att man gör slut på arbetslösheten. Det gäller miljövärd, utbyggnad av barnstugor och annan service för hushållen, åtgärder för att bekämpa krisen inom vårdssektorn, åtgärder för att skapa ökad trafiksäkerhet framför allt genom utbyggnad av den kollektiva trafiken, ökad inriktning på ombyggnad och reparationer av bostäder, byggande av lokaler för hantverk och småindustrier, ökad yrkesutbildning särskilt av kvinnor och ungdom.

På alla dessa områden finns det stora eftersatta behov. Stora satsningar just på de fält som jag nämnt skulle också betyda – förutom den eftersträlvade minskningen av arbetslösheten – att resurserna av arbetskraft och produktionsmedel i större utsträckning än nu inriktas på att tillfredsställa människornas behov. Ökade insatser på alla de nämnda områdena måste anses viktigare än den ökade produktion och försäljning av diverse onyttigheter som de kapitalistiska bolagen eftersträvar med

reklam och andra typer av kommersiell marknadsföring. Det nuvarande ekonomiska läget bör alltså utnyttjas för att söka få till stånd en vettigare produktionsinriktning än den kapitalets profitjakt ger. Samtidigt måste arbetstiden förkortas och pensionsåldern sänkas, i första hand och kraftigast för yrken med tungt och farligt arbete. För miljövård, barnstugor, kollektiv trafik m. m. är det vettigt att staten ökar sin upplåning. Här kommer lånen människorna till godo, inte bolagens vinster och aktieägarna som de borgerliga partierna vill, när de önskar en sänkning av bolagsskatterna genom att staten tar upp nya lån.

Det tredje kravet som vpk ställer i detta sammanhang gäller anläggning av statliga basindustrier, finansierade med medel ur AP-fonderna och med ett avgörande inflytande för de anställda. Detta krav måste ses mot bakgrunden av de långsiktiga orsakerna till arbetslösheten, de långsiktiga förändringar som kommer till uttryck i ökad koncentration av näringsliv och befolkning, avfolkning av framför allt skogslänen, ökad monopolisering, centralisering också av kapitalmakten, såsom visats i koncentrationsutredningen och andra undersökningar.

De problem som finns kan uttryckas också i följande erinran om grundläggande ekonomiska fakta. Investeringarna i nya maskiner, nya fabriker osv. tillväxer mycket långsamt. De investeringar som görs inom det kapitalistiska näringslivet sker i allmänhet endast på djupet, men inte på bredden. De inriktas med andra ord på att genom nya maskiner öka arbetsproduktiviteten inom de givna företagen. Därvid sker också en ökad utsvettning med olika metoder av arbetarna, och arbetsstyrkan minskas med arbetslöshet som följd. Men det förekommer få nyanläggningar. Det skapas som regel inga nya stora företag. Detta sammanhänger mera med monopolmakten inom det svenska näringslivet än med låga vinster, som de borgerliga partierna påstår. Detta är den ena sidan av saken.

Den andra sidan av saken är att en allt större del av sparandet i samhället sker inom institutioner över vilka offentliga organ har inflytande, främst i AP-fonderna.

Men om man sammanställer dessa bägge fakta måste det leda till slutsatsen att AP-fonderna i betydande utsträckning måste tas i anspråk för att säkra en utveckling av näringslivet i Sverige. Det bör ske just på det sätt vänsterpartiet kommunisterna länge föreslagit, genom anläggning av statliga industrier, finansierade med medel ur AP-fonderna. Att de anställda – vilkas pengar det ju handlar om – skall ha ett avgörande inflytande över dessa företag är för oss en självklarhet.

När vi först ställde detta krav var det geografiskt begränsat till skogslänen. Vi såg det som ett viktigt led i en ny regionalpolitik. Stagnationen inom ekonomin under de senaste åren har gjort att vi nu ställer detta som ett allmänt krav gällande industriutbyggnad i landet som helhet. Det är löntagarnas pengar som finns i AP-fonderna. Löntagarna bör använda dessa pengar för att skaffa sig makt. Det får de inte genom kapitalmarknadsutredningens förslag om att man skall köpa aktier på fondbörsen för en del av AP-fonderna. Det förslaget syftar bara till att skaffa friska pengar åt kapitalisterna – de som redan missköter ekonomin.

De industrier vi vill skall byggas upp har vi kallat basindustrier för att markera att de skall bli en grundval för näringslivet i olika områden. Vill man ha konkreta exempel på sådana basindustrier kan vi peka på Norrbottens Järnverk. Men man kan givetvis inte begränsa anläggningarna till de traditionella produktionsfälten. Det viktiga är — och det har vi hela tiden framhållit — att skapa företag på modern teknisk basis. Petrokemi, träkemi, elektronik, verkstadsindustri är några områden som nämnts. Om inte staten går in på detta sätt och börjar en direkt och omfattande anläggningsverksamhet när det gäller nya industrier, finns det ingen möjlighet att heller genomföra vare sig en fysisk riksplanering eller en ny regionalpolitik.

Vi inbillar oss inte att man löser alla problem genom de åtgärder jag här nämnt. Kapitalismens grundläggande motsättningar kommer att finnas kvar. Men man har börjat kampen för den nödvändiga förändringen av samhället med utgångspunkt i de konkreta problem som i dag är så brännande för löntagarna, för de arbetslösa, för folkets majoritet.

Ekonomi är en alltför allvarlig sak för att få skötas av kapitalister. Kraven ställs i dag allt starkare av arbetsplatsernas folk på makt i företagen, av bostadskvarterens folk på bestämmanderätt över planeringen, av skogslänens folk på rätt till arbete och blomstring av hembygden, av ungdomar, kvinnor och män på rätt till en hälsosam arbets-, bostads- och fritidsmiljö. Dessa krav kan inte avvisas. Deras genomförande betyder en grundläggande förändring av samhället. Därför försöker en del partier att kanalisera dem i oskyldiga fåror så att inte storfinansens makt skall hotas. Nya slagord används för att suga upp missnöjet med det kapitalistiska systemet. Ett sådant slagord är decentralisering, flitigt brukat av centerpartiet. Vad innebär det? Små företag, små banker, ökat inflytande för den enskilde, och det låter ju fint.

Men så lägger den svenska storfinans på Arosmässan för någon vecka sedan fram sitt nya ekonomiska och sociala program. Vilken är den första punkten i det programmet? Jo, just decentralisering. Man kan nog med till sannolikhet gränsande visshet utgå ifrån att Wallenbergs direktörer inte särskilt tänkte på småföretag när de kläckte sitt nya slagord, möjligen småföretag att köpa upp. Om Thorbjörn Fälldin och centerpartiet menar någonting annat än Wallenbergarna med decentralisering bör de snabbt skilja ut sig.

Den verklighet som slagorden försöker dölja avslöjades än en gång genom Electrolux uppköp av Facit. Detta är tydligen innebörden när Industriförbundets män talar om decentralisering. Vi andra vill nog karakterisera det på annat sätt. De stora fiskarna äter upp de små fiskarna — stora Wallenberg slukar lilla Ericsson. För en billig penning — 64 miljoner är en liten summa för storbolag — lägger finansimperiet beslag på en värdefull industri som byggs upp genom fina insatser av arbetare, tjänstemän och tekniker. "Åt den som mycket har skall mer varda givet", fick vi lära oss redan i småskolan. Huset Wallenberg kommer troligen att tjäna några hundra miljoner kronor på affären. Tusentals arbetare och tjänstemän avskedas brutalt efter många år i företaget. Jag kan inte dela den tillfredsställelse som regeringen uttryckt över denna affär, som ännu mera ökar kapital- och maktkoncentrationen inom näringslivet.

Vad som hänt med Facit är ett illavarslande förebud om vad som kan ske med fler svenska företag om det första steget nu tas in i EEC genom att riksdagen ställer sig bakom det avtal regeringen redan underskrivit. Och jätten Gluff-Gluff, som äter företag och kastar ut anställda i arbetslöshet, kommer inte alltid att framträda under svenskt namn utan under tyskt, franskt, italienskt, engelskt, amerikanskt. Om avtalet med EEC undertecknas, försvårar det möjligheterna att skydda Sverige mot de stora multinationella företagens manipulationer. Det minskar den svenska rörelsefriheten när det gäller att värna sig mot störningar på valutaområdet. Avtalet innebär att möjligheterna att genomföra en riktig regionalpolitik försvåras. Den svenska utrikeshandeln kommer att ännu mera koncentreras på de kapitalistiska länderna i Västeuropa, och handeln med de socialistiska länderna och med u-länderna försvåras. Men det är ju på dessa områden som handeln i stället främst borde utvecklas.

Regeringen söker framställa avtalet med EEC som något tämligen oskyldigt. Men avtalet binder Sverige vid kapitalismens ekonomiska system. Det kommer att ytterligare förstärka de drag i den svenska ekonomin som framkallar massarbetslöshet, koncentration och avfolkning. Därför bör avtalet avvisas.

Herr talman! Jag har i detta inlägg starkt koncentrerat mig till vissa bestämda områden. Andra företrädare för vårt parti kommer att behandla andra aktuella frågor – regionpolitiken, riksplaneringen, kampen mot pris- och hyresstegringarna, arbetsplatsernas problem. I fråga om den oerhört viktiga internationella utveckling som nu pågår skall jag fatta mig ytterligt kort och endast beröra två punkter.

För det första: Sverige bör utan något som helst ytterligare dröjsmål uppta diplomatiska förbindelser med Tyska demokratiska republiken.

För det andra: Alla goda krafter måste enas i kravet att Förenta staternas president omedelbart skall underskriva det avtal för fred i Vietnam som redan ligger färdigt. Varje ytterligare dröjsmål, varje ny dag av anfallskrig mot Indokinas folk är en ny förbrytelse mot mänskligheten. Utgången av presidentvalet i USA leder till en bestämd slutsats: Världens folk måste mångdubbla stödet till Vietnams folk och påtryckningarna på Förenta staternas regering att den skall upphöra med sitt anfallskrig mot folken i Indokina.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Herr Hermansson tog på sluttampen upp ett i och för sig reellt problem – om maktkoncentration, sysselsättning och slagkraft.

Electrolux köp av Facit innebär utan tvivel en ökad koncentration. Ett mycket stort företag köper ett relativt stort – efter svenska förhållanden mycket stort – företag. Men samtidigt skall man ha klart för sig att båda dessa företag i utgångsläget var internationellt sett små och att det sammanslagna företaget förblir litet internationellt sett. Jämfört med jättar av typen AEG, Siemens och andra kommer Electrolux även i framtiden att vara ett litet företag. Men det skall hävda

sig på en hård världsmarknad, kunna klara forsknings- och utvecklingsarbete och ha en marknadsföringsorganisation över hela världen. Då måste det lilla landet, som är beroende av en världshandel, ha efter våra förhållanden stora och slagkraftiga enheter. Under sådana förhållanden får man acceptera att dessa enheter växer fram i viss utsträckning, och att använda slagord om decentralisering är bara att ta bort vissa grundläggande fakta om ett litet lands ställning i världsekonomin. Det man får göra är att sätta en demokratisk kontroll över dessa privata maktkoncentrationer dels genom samhällets inflytande, dels genom de anställdas eget inflytande. Detta är den väg vi måste gå. I det här fallet var det dessutom två företag som arbetade inom relativt närbesläktade områden. Övertagandet var alltså lätt att genomföra och kunde leda till vinster eller fördelar.

För regeringen gällde det ju 2 400 människor som hade blivit avskedade och 7 000 eller vad det var som hotades av avskedande i framtiden. Vi kände en mycket betydande oro över vad som skulle ske med detta företag. Det var svårt att göra ett direkt statligt ingripande, eftersom Statsföretag inte har en produktion som ligger i gränsområdet till Facits produktion. Ur den synpunkten var det bra för de anställda och deras framtid och för stabiliteten i det här företaget att Electrolux tog över, och vi får inrikta våra ansträngningar på att skydda de 2 400 människor här som hotas av ett direkt avskedande.

Detta är ett långsiktigt problem också — som det visas väldigt litet intresse för från borgerligt håll — att skall vi kunna hävda oss på världsmarknaden som liten nation, då klarar icke många av dessa från svensk synpunkt stora kapitalistiska företag denna utveckling med de resurser de kan mobilisera. Herr Hermansson säger att då är det bara att överta detta och avskaffa kapitalismen. Men så enkelt är det inte. Skall vi ha kvar ett blandekonomiskt system tvingas det fram ett positivt samarbete mellan staten och det enskilda näringslivet på utvecklingsområdena, av typen Uddcomb, ASEA-Atom och andra, för att vi skall kunna följa med i utvecklingen och kunna hålla oss framme på världsmarknaden.

Visst är det här ett uttryck för en svaghet i det kapitalistiska systemet. Detta var ett företag som verkligen inte hade brist på pengar, inte hade någon brist på lönsamhet, inte hade någon brist på alla de enligt borgerlig uppfattning goda ting som de har ropat på här i dag. Men det följde inte med i utvecklingen, det sköttes inte. Jag skall inte lägga ytterligare sten på dessa bördor — det tjänar ingenting till. Då ställs människorna och en hel bygd inför problemen, och då finns det ytterst ingen annan garanti än samhället, dvs. medborgarnas gemensamma solidaritet.

I det här fallet tyckte jag det var bra att ett annat privat företag gick in och klarade upp en del av problemen. Samhället får koncentrera sig på resten, därför att ytterst har vi ansvaret. Och i en förebyggande politik — det har jag åtskilliga gånger sagt — måste det enskilda näringslivet utan skyglappar inse att ett konstruktivt samarbete för att hävda det lilla landets ställning på världsmarknaden är en oavvislig förutsättning för framtiden. Då får man acceptera att också löntagarnas representanter sitter med vid bordet.

I övrigt kom herr Hermansson med en hisklig klabbaduska om att vi här gav julklappar till storföretagen. Huvuddelen av våra sysselsättningsåtgärder ligger på stödet till miljövården och kommunerna, på beredskapsarbetena och på särskilda insatser för ungdomar och kvinnor. Men där fanns också sådant som stimulerar framåtsyftande – för att här ta ett uttryck som använts tidigare i dag – och offensiva företag att bygga ut. Vi säger att i det konjunkturperspektiv vi har är det bra om företagen kan tidigarelägga sina investeringar till första halvåret 1973 i stället för att göra investeringarna senare i en överhettningssperiod. Och då får vi också använda morötter för att stimulera dem att göra det.

Bland de åtgärder som vi annonserat i dag ingår också att vi skall titta på exportkrediterna. Även där har vi ett område där vi måste acceptera verkligheten. Jag har haft många angenäma samtal med min kollega i Polen, och flera av oss har varit i Sovjetunionen. Där får man numera så gynnsamma krediter vid affärer med de stora kapitalistländerna och de multinationella företagen, att samtalen i hög grad kom att röra sig om just krediter. Det är alltså en så att säga marxistisk verklighet som vi tvingas att acceptera, eftersom man i dessa länder säger att ”ni måste hjälpa den svenska storfinsansen med krediter, så att man kan sälja till oss”. Vi skall se närmare på den saken.

Vad gäller talet om att våra åtgärder skulle vara så gynnsamma för storföretagarna ber jag herr Hermansson komma ihåg att löntagandelen i den svenska ekonomin under de senaste åren har ökat påtagligt. Det har ju också varit orsaken till en hel del missnöje som kommer till uttryck här och där i denna debatt. I samband med skattereformen i våras höjdes som bekant arbetsgivaravgiften. Förspelet till detta känner ni redan, och jag kanske återkommer till det senare. Det uttrycktes ingen speciell entusiasm från de svenska företagarnas och arbetsgivarnas sida, när den avgiften höjdes. Då sade jag, kanske här i riksdagen men i varje fall i Svenska Dagbladet och i TV, att beroende på hur konjunkturutvecklingen blir får vi fram på höstkanten hitta på någon metod att kompensera företagen för att de håller sig med så tossiga vapendragare i det politiska arbetet. Det menade jag också allvar med. Då hade vi ett utrymme, och jag tyckte att man därför kunde sätta in stimulansåtgärder på sådant som bär mot framtiden, t. ex. investeringar i nya maskiner, byggen som vi har behov av under vintern, exportkrediter, forskningsarbete osv. Det är ett slags kompensation som jag annonserade redan i våras och som jag tycker är sakligt rimlig i nuvarande läge. Men där ligger inte alls tyngdpunkten i förslagen.

Detta för mig över till herr Hermanssons kolleger inom oppositionen. Alla de tre oppositionstalare som här har haft ordet förklarade att med en borgerlig politik skulle sysselsättningsläget nu ha varit bättre. Ja, jag skall inte här tröska om den debatt vi förde i dessa frågor för ett år sedan, men även om det känns litet oförsynt måste jag ändå riva sönder några av de myter som ni försöker bygga upp i dagens debatt. I föl gjorde vi den största insats vi någonsin gjort, 7 miljarder kronor, för att främja sysselsättningen. Det gav också 200 000 arbetstillfällen eller något sådant, och det ledde till att i denna konjunkturedgång – till skillnad mot alla tidigare konjunkturedgångar under efterkrigstiden – sjönk inte

sysselsättningen, även om arbetslösheten inte gick ner så mycket som vi hade önskat. Men vi visste med säkerhet att åtgärderna skulle ha effekt.

Ovanpå detta lade oppositionen så fram förslag om stora generella skattesänkningar för företagen och konsumenterna. De skulle betyda 4 miljarder under det första halvåret; i dag skulle kostnaderna ha varit uppe i 6 miljarder kronor. Men då skulle allting ha varit bättre, säger ni. Om detta kan emellertid vare sig oppositionen eller jag veta någonting, eftersom förslagen inte genomfördes.

Jag tror inte att det hade haft någon nämnvärd effekt på sysselsättningen. I England har man provat just ett stort generellt pådrag i en sådan här situation, och det är den enda måttstock vi har för att avläsa effekten. Det skall inte förnekas att åtgärderna har haft vissa gynnsamma effekter på produktionsutvecklingen. Men som en följd av detta ramlade England snabbt in i den ena valutakrisen efter den andra och i en inflation som torde vara dubbelt så stor som den svenska. Detta hände i England. Jag tror – jag kan aldrig bevisa det, men jag kan åtminstone hänvisa till ett åskådningsexempel – att om vi hade fallit undan för ett år sedan och gjort detta enorma påslag ovanpå regeringens förslag hade vi glidit in i en engelsk situation. Arbetslösheten hade inte minskat mycket, om ens något, men värdet av den svenska kronan hade gått all världens väg och prisstegringarna hade blivit mycket större än de faktiskt har blivit. Det är min ärliga övertygelse att detta hade skett, men jag medger att ingen kan bevisa det eftersom åtgärderna dess bättre inte fick prövas.

Ett annat bevis är att ni själva drabbades av eftertankens kranka blekhet mycket snabbt. Det var i december förra året som riksdagen avvisade de borgerliga förslagen. Nu inträffade det närmast sagolika att en månad senare, i januari, hade ni övergivit alla era förslag. Jag frågade vid vårsessionens remissdebatt gång på gång: Står ni fast vid ert förslag om konjunkturstimulans från hösten? Det gjorde ni inte. Det var alltså bara en uppvisning det borgerliga paketet, en picture show, som det har sagts. Och. ärade riksdagsledamöter, hur ett förslag som föddes i november och dog i januari skulle kunna rädda sysselsättningen i dag är en fullkomlig gåta.

Ni säger nu att ni ville göra vissa saker i våras och att ni hade en annan konjunkturbedömning än vi. Jag har försökt forska litet i hävderna. Enligt ett TT-referat uttalade herr Bohman att möjligheten av en överhettning i höst inte kunde uteslutas och att därför den statliga upplåning som angavs i budgeten skulle vara för stor. Samma tanke återkom i högerns stora motion. Ni ville strama åt eftersom ni trodde på en konjunkturuppgång.

Även centerpartiets ordförande sade om budgeten att man inte i utgångsläget kunde tänka sig en högre upplåning för hela denna period. På en direkt fråga om konjunkturbedömningen redovisade han ingen annan uppfattning än regeringens. Finansutskottets uttalanden och de åtgärder som föreslogs visar samma sak, nämligen att man i stort var överens i våras. Vi sade då att om utvecklingen går långsammare än vi hade tänkt så får vi göra ett pådrag i höst.

I den mån det har funnits en konjunkturbedömning från oppositionens sida har man väl snarare trott på en överhettning och krävt en åtstramning av regeringens förslag.

Nr 111

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

Denna enkla historiska redogörelse visar att argumentationen i den mån den är kritisk mot regeringen inte är särskilt trovärdig. Vi kan väl alla erkänna att en samstämmig expertis trodde på en kraftig uppgång under andra halvåret 1972. Den blev inte så stark som väntat, men den är på väg och den kommer gradvis och långsammare än väntat. Därför måste vi gripa in nu med en rad åtgärder.

Det enda förslag, utöver regeringens, som de borgerliga för fram är att man skall avstå från att höja arbetsgivaravgiften den 1 januari. Jag vill inte underlåta att starkt understryka att arbetsgivaravgiften höjs för att betala den skattesänkning som svenska folket får nästa år. Ni röstade emot arbetsgivaravgiften i våras – det är riktigt. Men ni röstade också mot skattesänkningen för de svenska löntagarna. Om en och en halv månad kommer landets skattebetalare att få en sänkning av sin direkta skatt. Den skattesänkningen röstade ni emot!

Menar ni, när ni säger att vi inte skall höja arbetsgivaravgiften, att vi skall ta tillbaka denna skattesänkning? Det blir ingenting av, vi höjer skatten igen – är det så ni menar?

Eller tänker ni låna pengar till skattesänkningen? Jag begriper om man lånar till uppbyggnadsarbeten för framtiden, t. ex. till investeringar och miljövård. Men att man lånar till en direkt skattesänkning har jag inte varit med om. Och det tror jag inte heller medborgarna vill vara med om. Hur går det då med räntan, kreditrestriktionerna och allt det som ni talar om?

Egentligen kan jag inte förstå varför våra borgerliga vänner är så fixerade vid arbetsgivaravgiften. Den hade ju aldrig behövt höjas om ni hade gått med på regeringens ursprungliga förslag om finansieringen av skattesänkningen. Ni håller oändliga föredrag som handlar om att man inte skall höja arbetsgivaravgiften, och oppositionsledarna sade i dag igen att man skall låta bli att höja arbetsgivaravgiften. All denna möda hade ju egentligen varit alldeles onödig eftersom ni själva skapat denna situation.

Herr Bohman frågade efter självrannsakan i det här fallet. Det var lite av flagellant - sådana som det fanns på medeltiden – över honom. Jag kan i viss mån förstå att det är det dåliga samvetet som plågar de borgerliga partierna. Jag sade i våras – och jag vill i all vänlighet upprepa det – att det var ett ansvarslost taktiskt spel ni drev. Ni tog ut julafton ett halvår för tidigt, men det gick inte. Då kom arbetsgivaravgiften i stället. Visst drabbar den näringslivet. Men inte har ni varit några vidare vapendragare åt näringslivet. Och nu har vi som sagt i någon mån kompenserat näringslivet för det som deras vapendragare i de borgerliga partierna ställde till för dem i våras. Det kan vi göra, men vi kan icke i denna fråga rädda ansiktet på den borgerliga oppositionen.

Får jag sedan säga något direkt till var och en av er.

När det gäller herr Helén förbigår jag skämten – herr Helén håller på att bli nästan lika rolig som herr Ohlin. Jag tror emellertid att det var litet oklokt av herr Helén att ta detta citat från Västmanlands Folkblad. Det är riktigt att byggnadsarbetarna i Västmanland tyckte att skatten var för hög. Jag förmodar att Lena Hjelm-Wallén och de andra av våra riksdagsmän i Västmanland som besökte byggarbetsplatserna kunde tala om för byggnadsarbetarna att de från och med den 1 januari får en

skattesänkning – den ligger för byggnadsarbetarna åtminstone på 100 kronor i månaden. Den skattesänkningen hade den borgerliga oppositionen förmenat dem. Jag vet inte varför herr Helén tog just det exemplet.

Herr Helén ville ha en stabiliseringskonferens. Det är en ständigt framförd tanke. I England har en stabiliseringskonferens pågått i flera månader. Den ledde såvitt jag nu har kunnat följa pressen, till att man upphävde den fria förhandlingsrätten och införde ett lagstadgat pris- och lönestopp, hur nu detta skall verka. Det gör att man kanske skall vara litet försiktig med tron på att stabiliseringskonferenser är något slags Kolumbi ägg. Det hindrar emellertid inte att man skall hålla god kontakt med alla parter.

Herr Helén var också inne på frågan om generella eller selektiva åtgärder. Låt mig bara säga ett par ord i anslutning härtill. Vi använder oss aldrig uteslutande av selektiva åtgärder. Här har vi genomfört sänkt ränta, kreditlätnader, ett stort budgetunderskott och konsumtionsstimulanser, vilket allt är generella åtgärder. Det vi har gått emot är er sänkta arbetsgivaravgift och sänkta moms. Annars arbetar vi även med generella åtgärder och måste göra det. Men samtidigt måste tyngdpunkten ligga på åtgärder som direkt hjälper de människor som drabbas av arbetslöshet.

Apropå detta så såg jag ett uttalande av generalsekreteraren i OECD, vilken för bara två veckor sedan sade:

”Det är inget tvivel om att en selektiv politik avsedd att mildra arbetslöshetens verkningar bör energiskt fullföljas. Jag anser det inte vara klokt utom i en del fall att försöka minska arbetslösheten genom att allmänt förstärka den expansiva politiken. Traditionella fiskala och monetära åtgärder tar lång tid att få effekt, och om ytterligare expansiva åtgärder vidtogs vid denna tidpunkt skulle det enbart påskynda expansionen långt fram i konjunkturcykeln vid en tidpunkt då sysselsättningen är nästan full. Detta skulle avsevärt förvärra inflationen.”

Det är som om vi själva hade sagt det. Men det sägs alltså i OECD. Jag vill bara göra detta enkla konstaterande.

Det var ett på många sätt sympatiskt anförande som herr Helén höll. Det hedrar honom att han tog avstånd från sådana pop-professorer som tror att vi antingen skall tillbaka till 1950-talet eller införa en rysk statsocialism. Det är inte några alternativ i Sverige. Vi vill inte införa en diktatur och vi kan aldrig återgå till 1950-talet.

Jag tycker också det var sympatiskt när herr Helén ville framställa sin liberalism som något slags medelväg. Men i den kalla politiska verklighet som vi lever i är det en annan medelväg som den stackars Helén tvingas trampa. Herr Hermansson talade om hur herrar Fälldin och Bohman skulle jämka ihop sig om den offentliga sektorn, men herr Hermansson glömde ”ingenjörn”, som herr Helén kallas i den borgeliga pressen. Han är ju också med.

Det är denna medelväg mellan centern och moderaterna som är folkpartiets dilemma. Herr Helén kan inte säga för mycket om den offentliga sektorn, för då blir han osams med herr Bohman. Han kan inte säga någonting om regionalpolitik annat än några allmänna ord, för annars får han herr Fälldin på sig och kanske herr Bohman. Han kan inte uttala någonting om EEC, för där har han både herr Fälldin och herr

Nr 111

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

Onsdagen den
8 november 1972

Allmänpolitisk
debatt

Om sysselsättnings-
främjande åtgärder

Bohman mot sig. Folkpartiet har hela tiden sagt "å ena sidan — å andra sidan". Herr Helén kan inte säga för mycket om att det lönar sig att arbeta, eftersom han med centern och moderaterna tvingats att rösta mot skattesänkningar. Därför blir denna medelväg och detta egentligen sympatiska anslag litet bleksiktigt. Den grandiosa social-liberala medelväg som herr Helén vill staka ut hämmas, om jag skall uttrycka mig milt, av den mycket jordbundna medelväg som herr Helén dagligen trampar mellan centern och moderaterna. Det är litet synd, för hade han inte dem, skulle han kanske ytterligare kunna utveckla dessa tankar, som jag finner intressanta.

Sedan till herr Bohman! Herr Bohmans anförande skildrade jämmer och elände utan alla gränser i det svenska samhället. Det är inte första gången detta inträffar, utan det har varit så vid varenda remissdebatt som jag har varit med om på senare år, att herr Bohmans hela anförande går åt att skildra hur eländigt det är ställt i det svenska samhället. Han säger visserligen varje gång att det kanske också finns andra drag, men dem hinner han inte med. Det finns inte en enda ljusglint i denna dystra skildring; det finns ingenting som är bra i Sverige. Och detta säger han inte bara i sina tal här; jag har läst herr Bohmans tal vid moderaternas stämma och även andra av hans tal, och de innehåller alltid precis detsamma: elände över allt elände!

Herr Bohman skyller på brevskrivare och säger att han bara tolkar vad folket säger. Jag ogillar egentligen att stå och läsa upp brev, men jag kom att tänka på ett brev som jag fått — jag har det dock inte med mig här, men jag skall referera det. Dagen efter förra remissdebatten, när herr Bohman gick an som värst i TV, fick jag ett tjugigt brev från en lantarbetarhustru i Uppland. Hon skrev att hon nu hade suttit och hört på herr Bohman och de andra talarna, och att hon tyckte att det var en skandal. Hon kände inte igen det svenska samhället som de skildrade. Hon beskrev sina löneförhållanden, och det framgick att hon verkligen inte tillhörde de grupper som plågas av herr Bohmans marginalskatt. Hon hade råkat ut för ett svårt olycksfall och berättade hur samhället hade ställt upp för att hjälpa henne och hennes familj. Hon skrev: Det samhället vill jag inte se smutskastat på det sätt som herr Bohman gör i vartenda anförande! Stå upp och försvara det samhället!

Herr Bohman talade om oron i det svenska samhället. Visst finns det mycket av oro i detta industrisamhälle eller det kapitalistiska samhället, eller vad man än vill kalla det. Men herr Bohman är något av en orosstiftare, därför att det som herr Bohman säger är ägnat att skrämna människor. Utan några jämförelser i övrigt vill jag säga att det i uttrycken för hur det står till i landet finns en stor likhet mellan herr Bohman och den allra yttersta vänstern, KFML(r). För undvikande av alla indignationsnummer skall jag säga att jag inte betvivlar att herr Bohman är demokrat och att jag också tycker att herr Bohman använder ett vackrare språk än de grupperna gör — det som herr Bohman säger är ganska välformulerat — men i grunden är det ändå samma jämmer och elände. Skillnaden är bara att extremisterna åtminstone har ett förslag om vad som skall göras. De säger: Revolution, och den rödaste vår skall knoppas! Herr Bohman har bara förslaget: Sänk arbetsgivaravgiften —

och den mörkblåaste vår skall knoppas!

Det blir ingenting av allt detta gnällande och skällande och denna eländesbeskrivning av det svenska samhället. Man ändrar icke samhället bara genom att skälla. Det minsta vi kan kräva av en politisk ledare är att han också kommer med förslag. Det enda förslag som vi har hört herr Bohman ställa i dag var att avskaffa arbetsgivaravgiften. Men om det är så fruktansvärt eländigt i Sverige, så måste det väl finnas något stort radikalt program? Fram med besked! Vad är det moderaterna med denna mörkblå tonfärg skall göra? Sedan talar herr Bohman om den nya otryggheten, den otrygghet man känner i de statliga verk som skall flytta. Men herr Bohman glömde att tala om att han själv -- enligt vad jag kan minnas -- röstade *för* den propositionen. Herr Bohman talar om otryggheten för familjernas ekonomi. Men varför vill ni då höja hyrorna och varför gick ni emot en skattesänkning? Otrygghet i bygderna! Moderaterna har varit emot den offentliga sektorns utbyggnad, som givit oss chansen att hjälpa människor i bygderna, och emot lokaliseringspolitiken, som ändå skapat många arbetstillfällen.

I herr Bohmans stora motion i våras stod att läsa att ingenting hänt under de gångna 40 åren som ökat den enskilda människans frihet i samhället. Nu säger han att människornas otrygghet ökat i samhället. Det är en ny variant på samma tema.

Men är det så att pensionärernas trygghet blivit mindre när vi höjt pensionerna, byggt ut vården med hjälp av hemsamariter och allt annat? Är det så att de sjukas trygghet blivit mindre därför att vi satsar mer än något annat land för att ge dem vård? Är det så att de arbetslösas otrygghet blivit större därför att vi även i den mycket dystra tid vi lever i pressat ner arbetslösheten till en nivå som ligger långt under vad man har i herr Bohmans konservativa mönsterländer? Vi kan säga att varje människa ändå på något sätt tas om hand i avvaktan på att vi kan skapa något bättre.

Vad är det för trygghet herr Bohman erbjuder människorna? Jo, en enda. Att ensamma slåss med marknadskrafterna. Den tryggheten erbjuder herr Bohman dem. Den innebär att den som äger har ett försteg, den som har framgång har försteg. Den som är rik eller har höga inkomster har försteg i denna kamp med marknadskrafterna, men de svaga, de utsatta har ingen glädje av marknadskrafterna.

Mot detta sätter vi solidariteten människorna emellan. Det är den enda väg vi kan anvisa. Det är klart att vi ibland kan göra fel och misslyckas, ibland räcker inte solidariteten osv. Men det är denna grundsyn som finns där. Att tro att vi i det nya industrisamhället med dess orosfenomen skulle gå tillbaka till ett samhälle, som satsar på självhävdelse, på marknadskrafter och anonyma ekonomiska krafter, vore att beträda en väg tillbaka. Vägen ut ur en oro som finns ligger i att fördjupa solidariteten, fördjupa medbestämmandet. I avsaknad av några konkreta förslag från herr Bohmans sida utöver ett slopande av arbetsgivaravgiften för att därmed skapa detta mörkblå paradiset får jag säga att herr Bohmans attityd till det samhälle som vi har är djupt oroande. Hur man än vrider och vänder på saken är detta ett av de hyggligaste samhällen som någonsin funnits.

Nr 111

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

Sedan var det herr Fällidin! Det är synd att herr Fällidin skall råka ur balans och bli så arg så fort han möter någon kritik. Här uppförde herr Fällidin ett indignationsnummer. Han sade: Här står landets statsminister och beskyller inte bara mig utan centern för att inte vara demokratisk. Vad är det nu för trams? Jag har bara sagt följande: "Jag delar den mening som kommit till uttryck hos den överväldigande majoriteten av den politiska opinionen i landet att centerns s. k. riksplan, om den skulle tas på allvar, dvs. anses som trovärdig, skulle resultera i en centralstyrd detaljreglering av det svenska samhället som saknar motstycke i någon demokrati."

Det innebär inte att jag tror att centern inte är demokratisk, eller att denna centralstyrning inte skulle kunna genomföras med demokratiska medel. Självfallet inte! Men man måste ju vara väldigt skakad om man som huvudsvar på mitt enkla konstaterande måste gå upp i talarstolen och utveckla detta väldiga indignationsnummer.

Och jag må då säga att jag tycker att jag var ganska snäll om man jämför med vad som skrivits på andra håll.

Dagens Nyheter – känd tidning i Stockholm – skriver att centerns riksplan förmodligen är "det mest centralistiskt inspirerade dokument som något svenskt parti, kommunisterna undantagna, presenterat under efterkrigstiden". Det skulle krävas "en oerhörd maktanhopning till kanslihuset – långt större än Palme någonsin vågat eller velat drömma om" för att förverkliga.

Expressen – en annan känd tidning i Stockholm – skriver under rubriken Centerns lekstuga, att riksplanens genomförande förutsätter "politiska styrmedel som skulle kunna få hårda kommunistdiktaturer att framstå som decentraliserade statsbildningar".

Jönköpings-Posten, också folktoppartistisk – och jag kanske skulle säga känd tidning i Jönköping – skriver: "Centern måste som medel för sin decentraliseringspolitik motivera en politisk centralstyrning, som inte har sin motsvarighet i västvärlden."

Vestmanlands Läns Tidning – herr Fällidin gjorde sig till tolk för västmanlänningarna – skrev att "i grunden är det fråga om ett ovetligt dokument". Man avslutar: "Det är nog bra att sätta potatisen med jämna mellanrum i färorna, men nu är det faktiskt fråga om människor som det viktigaste i samhällsbyggandet."

Jämfört med det här var det jag sade ganska snällt. Jag tror herr Fällidin får göra en rundresa till alla redaktioner i den borgerliga och socialdemokratiska pressen och där uppföra det där indignationsnumret innan han ger sig på mig igen.

Jag har sagt att centerns riksplan förutsätter en centralstyrning. Det har inte ett dugg att göra med om jag anser centern mer eller mindre demokratisk.

Nå, vad gäller det då? Varför dessa hårda ord från mittenbröderna i den borgerliga pressen?

I somras framlade centern på sin stämma en s. k. riksplan. Den hade en enda central punkt i själva verket, nämligen fasta befolkningstal för alla landets län. Det lovade centern. Sedan uppdrog man åt partistyrelsen att precisera det förslaget.

I oktober återkom partistyrelsen med en s. k. riksplan. Den innehöll en enda central punkt: fasta befolkningstal för alla landets län. Till den hade fogats en katalog av åtgärder, bland vilka inte fanns någonting nytt utöver kravet på att dra in flyttningsstödet för de arbetslösa.

Denna s. k. riksplan har utsatts för en nedgörande kritik av hela den socialdemokratiska pressen och i stort sett också av hela den borgerliga pressen. Jag tog några smakprov ur debatten.

I riksplanen lovade centern att skogslänens befolkning skall öka med 100 000 människor fram till år 1980. Och det åker man ut och lovar. Man har specificerad nota för varje län. Det skall bli 20 000 fler, och det skall bli 30 000 fler, läser jag i pressen. Dessa län har i dag en hög arbetslöshet. De har en låg förvärvsarbetsgrad. De är mitt uppe i en hård rationalisering av jord- och skogsbruk. Att försöka hålla befolkningstalen uppe är en väldigt ambitiös målsättning. Centern lovar 100 000 i befolkningsökning i dessa län. Hur skall det gå till?

Att förverkliga detta skulle förutsätta en centralstyrning utan motstycke. I den plan som ni har lagt fram finns inte något sådant medel. Har ni möjligen någon hemlig riksplan utöver det här med befolkningstalet?

Detta är grunden till att jag har sagt och att många många människor som jag mött säger att det där tror vi inte på. Centerns riksplan är icke trovärdig, dels därför att den för att genomföras skulle kräva en sådan väldig centralstyrning, som vi inte vill ha i det här landet, dels därför att man inte ens har talat om vilka medel man då skulle behöva.

Man säger sedan att just dessa befolkningstal gör att socialdemokraterna är centerns huvudmotståndare. Det går en skarp skiljelinje mellan centern och socialdemokraterna, skrev Skånska Dagbladet häromdagen.

Man förklarar vidare att nu skall länen bestämma i stället. Varför skall inte västmanlänningarna bestämma, frågar man t. ex. Varför har inte herr Fällidin satt sig in i hur det här går till? Det är ju redan nu så, och utifrån de ramar man har har man i Västmanland suttit och diskuterat hur man skall fördela sina insatser. Vi följer ju på punkt efter punkt länen förslag, där man alltså har diskuterat fram hur man vill ha det.

Ute i länen har man godtagit att om man där skall kunna överleva och utvecklas måste man skapa bastioner för den regionala utvecklingen. Då måste vi ha länscentra som kan erbjuda en service, en arbetsmarknad, en utbildning som är någorlunda likvärdig med storstädernas. Då blir länen starka. Och det går nu centern emot trots att länen är för det.

Men hur skall det bli i Norrbotten t. ex.? Då skulle man icke satsa på den här fyrkanten Luleå—Boden—Älvsbyn—Piteå som man resonerat sig fram till i länet, utan man skulle sprida det på andra orter. Hur skulle det gå till? Skulle man sprida universitetsutbildningen, som man nu håller på att bygga upp, på 10—15 orter? Skall man slå sönder specialistsjukhuset, dela upp länsförvaltningen och de privata företagens kontor? Skulle man då säga att mejerierna i Luleå, Piteå, Hedenäset och Pajala och storslakteriet i Luleå och det slakteri som man håller på att lägga ned i Boden också skall spridas ut på 10—15 orter, i decentraliseringens och länsdemokratiseringens namn?

Det vill inte människorna när de tänker efter en stund. De säger att om vi icke skapar slagkraftiga länscentra i den här fyrkanten, i Östersund

i Jämtland eller vilken del av landet det nu gäller, då blir vi inte konkurrenskraftiga. Då ger vi inte den ungdom som har utbildning möjlighet att få jobb där. Då blir suget, trycket till storstäderna ännu mycket större.

Jag sade att vi skall tänka på människorna i storstäderna. Då säger centern: Ja visst, ju mindre folk det blir i storstäderna desto bättre får de det.

Men varför måste då befolkningen öka i storstadsområdena, om än i begränsad takt? Jo, det är ju människornas krav på service som är helt bestämmande. Vill man alltså få till stånd ett tvärstopp i Storstockholm, som centern föreslår genom sina befolkningstal, återstår bara utvägen att underdimensionera bostadsbyggandet, underdimensionera sjukvården, underdimensionera åldrvården och att icke bygga ut kommunikationerna - dvs. att försämra servicen för människorna i storstäderna. Det vackra talet om att man vill gagna människorna i storstadsområdena leder i sak inte till något annat än att man klipper till människorna i dessa genom att icke ge dem den service som de behöver för att kunna leva och utvecklas i sina områden. Detta är, menar jag, fientligt mot människorna.

Till slut innebär det hela, eftersom man inte ger sig på marknadskrafterna, att bördan av denna riksplan skall bäras av människorna i storstadsområdena, som inte får den sjukvård, de bostäder osv. som de behöver, och av de arbetslösa i glesbygderna, som icke ens får stöd från samhället när de vill flytta. Det tycker jag är en felaktig politik.

Jag vill, om herr Fälldin har tid att lyssna, sluta med några frågor: Finns er riksplan kvar? Står ni för den fortfarande? Står ni för de fasta befolkningstalen? Och om ni nu håller fast vid riksplanen, med vilka medel skall ni förverkliga den?

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först säga att jag har svårt att känna igen historieskrivningen från förra hösten. Har statsministern glömt att regeringen inte presenterade några förslag förrän långt in på höstsessionen, medan vi lade fram våra på riksdagens första dag? Jag har redan belyst hur jag ser på talet om att våra åtgärder skulle komma ovanpå regeringens.

Beträffande skattedebatten i våras vill jag fråga: Hur blev det med nettoutbytet för människorna enligt ert första förslag? Var inte anledningen till att ni övergav det och sedan anslöt er till vpk-linjen den att ni märkte att detta nettoutbyte blev dåligt? Det är märkligt att ni i dag kan stå här och säga: Visst var det synd att vi hamnade på löneskatten och arbetsgivaravgiften, men se det har vi i regeringen inget ansvar för. Jag höll på att säga: Oj, vilken regering!

Beträffande vår riksplan vill jag rent allmänt säga att jag inte tänker ställa upp i kampen med statsministern när det gäller att beskriva och fälla omdömen om individer, något som statsministern älskar att uppehålla sig vid.

Vi står självfallet för vår riksplan, och jag gjorde också jämförelser i anslutning till den.

Jag noterade även att statsministern uttalade att han inte kunnat upptäcka några centralistiska inslag i den riksplan som centern har lagt

fram. Men det kanske finns någon hemlig plan, undrade statsministern. Om statsministern nu inte har kunnat upptäcka några centralistiska inslag i vår riksplan — vilket är en mycket riktig iakttagelse — varför framför då statsministern de påståenden som han gjorde här tidigare i dag? Om man på ett antal tidningsredaktioner har kommit till en annan slutsats än den statsministern har dragit, varför återoppar statsministern dessa tidningar som ett stöd för sitt eget svepande uttalande att vår plan inte kan användas i en demokrati? Det måste ju vara avsikten med hans formulering. Vill statsministern klart deklarerera att det inte var avsikten, så blir ingen gladare än jag.

Det statsministern framför allt lagt märke till skulle vara att vi talar om fasta befolkningstal. Det måste vara en felläsning. Vi talar om befolkningsramar. Regeringen gör vissa antaganden om totalbefolkningens utveckling i det här landet. Där kan man bara anta vissa saker, det gäller både för regeringen och för oss. Man måste komma fram till vad man tror vara nettovandring osv. På samma sätt har vi försökt säga någonting om det troliga befolkningstalet år 1980. Regeringen har för sin del en lägre gräns och en högre gräns. Vi har utgått ifrån 8,5 miljoner.

Jämför då, herr statsminister, våra befolkningsramar, som alltså utgår ifrån en totalbefolkning på 8,5 miljoner år 1980, med de egna planeringstalen och se efter hur stor skillnaden är. Där har vi en högre ambitionsnivå än regeringen när det gäller skogslänen. Ja visst, men vår ambitionsnivå när det gäller skogslänen är enkelt uttryckt den, att dessa län skall få ha samma relativa andel av totalbefolkningen 1980 som de har i dag. Räkna på det, herr statsminister.

Samma relativa andel av totalbefolkningen för skogslänen som de har i dag — det är denna målsättning som är så motbjudande för statsministern och förmodligen hela regeringen. Varför är denna målsättning motbjudande? Finns det inte skäl att åtminstone ha den ambitionsnivån? Vad är det för fel på den?

Och så det här gamla vanliga påståendet att vi går ut och säger att vi vill ha mindre folk i storstäderna. Det är också en förvanskning av vad vi har sagt. Varför tittar inte statsministern efter vad det står i vår riksplan? Den stencilerade upplagan vet jag ju att ni har. Vi har inte hindrat er i kanslihuset från att få den. Jag vet att det är folk där som har fått den, och den tryckta upplagan föreligger nu.

Vad är det som står där? Jo, fram till 1980, med den antagna folkökningen till 8,5 miljoner, skall t. ex. Stockholms län enligt våra befolkningsramar öka med 65 000 personer. Hur kan man då inför den här församlingen eller åka omkring i landet och säga att centern är ute för att minska befolkningen i Stockholm? Vad vi har sagt är att vi måste skaffa möjligheter att minska *ökningstakten* i de här områdena för att göra det möjligt att skapa bättre miljöer åt människorna. Nog räcker den här folkökningen till för att ordna bl. a. den service som statsministern på goda grunder efterlyser för befolkningen.

Herr HELÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern tycker så synd om mig att jag väl nästan borde stå här och gråta, men det är väl ändå känt att de som har mest

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

bekymmer med verkligheten är statsminister Palme och hans regering, ty vad har regeringens politik lett till? Jo, till denna orimligt höga arbetslöshet -- och det är verkligheten för många människor.

Herr Palme teoretiserar och säger: Vi vet inte hur det skulle ha gått, om oppositionen hade fått bestämma. Och så hänvisar han till England. Men vi vet hur det gick med regeringens politik. Den ledde till denna arbetslöshet.

Ert förslag föddes i november och dog i januari, sade statsministern. Nej, vårt förslag om en sänkt moms för att stimulera köpkraft och efterfrågan föddes tidigt förra hösten, och det dog möjligen den 8 december, därför att socialdemokrater och kommunister fällde det här i kammaren. Vi har under 1972 inte upprepat kravet på en stimulans av köpkraft och efterfrågan därför att vi vet vilka 4 miljarder kronor som herr Sträng tänker spä på med före och efter jul, men vi har hela tiden upprepat kravet på en förstärkt lönsamhet. Vi lade fram det i januari 1972, i mars 1972 och i maj 1972. Vår bedömning i motionen i maj 1972 var: Nuvarande allmänna ekonomiska läge motiverar icke oväsentliga ytterligare stimulanser för att främja såväl investeringar som sysselsättning. Och i januari påpekade jag att Sverige under 1972 kommer att få dras med en onödigt hög arbetslöshet. -- Herr Palme leker en låtsaslek när han försöker antyda att vi skulle ha ändrat inställning i december, och det är denna låtsaslek som upprepas nu. Vi har haft en annan konjunkturbedömning, och vi har det nu. Vi anser att ni misshandlar näringslivet genom en onödigt försämrad lönsamhet.

Så till skatterna. Regeringen nonchalerade riksdagens beslut om en snabbt arbetande, förutsättningslös skatteutredning och lade fram ett ogenomlänkt reformförslag. Ingen hade fått yttra sig över det. Reformen innebar obetydliga lättnader, och framför allt skulle skatten också i fortsättningen höjas av inflationen. Därför kommer inte heller de byggnadsarbetare som vi citerade att bli särskilt hjälpta av den här skatteomläggningen. De kommer att finna att de förbättringar de fått och även framtida lönehöjningar snabbt kommer att ätas upp av inflation och ökande skatter. De kommer att finna att bostadsbidragens avtrappning ger dem samlade marginaleffekter på bortåt 70–80 kronor av en nyintjänad hundralapp. Har de barnen på daghem kommer de, med nuvarande ordning, att finna att ökningen av daghemstaxorna snabbt åter upp familjens återstående löneökningar. Och deras industri, som hittills haft en hygglig lönsamhet, kommer att drabbas hårt av den löneskattehöjning som socialdemokraterna och kommunisterna drev igenom.

Nej, hela det här resonemanget att vi skulle vara ute för att låna till en skattesänkning är ingenting annat än en propagandaklyscha. Jag skulle med precis samma rätt kunna säga -- och det skulle vara lika litet riktigt -- att er skatteomläggning leder till arbetslöshet. Det är inte så enkelt! Man kan inte dra en parallell mellan ett privat hushåll och en samhällsekonomi. Man kan inte säga att man i en lågkonjunktur behöver fylla upp varje krona som staten avstår från med en annan intagen krona.

Det här resonemanget borde väl ändå vid det här laget vara allmänt accepterat, men ni gör det bästa för att försöka hålla kvar människorna i en förlegad syn på en effektiv samhällsekonomi.

Sedan har herr Palme väldiga bekymmer för att folkpartiet inte skulle få fram sin egen politik. Det skulle vara så förskräckligt att vistas i närheten av herrar Fällidin och Bohman! Jag tycker de är ganska hyggliga personer. De har inte gjort något som helst försök att sätta sig på oss. Självfallet arbetar varje parti för att få sin politik accepterad. Vi drev kraven på de anställdas rätt att sitta med i styrelsen i deras egenskap av anställda i årtal innan ni ville gå med på det. Nu har ni accepterat det! Vi drev kravet på särbeskattning långt innan ni ville gå med på det. Ni ville ha kvar sambeskattningsens orättvisor. Nu har ni gått med på särbeskattning. Vi krävde att investeringsavdragen skulle ökas. Det har ni accepterat. Vi krävde att investeringsavdragen skulle utvidgas till att gälla byggnader. Det har ni accepterat. Och jag är övertygad om att ni också tvingas acceptera åtskilligt annat av det som ingår i en realistisk medelvägspolitik – om ni vill sitta kvar vid den politiska makten.

Den sociala liberalismen står för sitt alternativ. Den vill satsa på initiativ och nyföretagande. Den finner de mindre och medelstora företagen outhärliga. Den vet att den första försvarslinjen går i lönsamma och trygga företag, och den vill föra en ekonomisk politik som stimulerar. Men vi är inte i den situationen att vi ensamma får majoritet här i kammaren. Vi arbetar för att få bredast möjliga samling kring de förslag vi har, och det är därför vi har startat den här höstsessionen med att rekommendera den socialdemokratiska minoritetsregeringen att sträva efter samlande lösningar. Är det så att ni ställer er vid sidan, håller er för goda för det, försöker sköta en stabiliseringskonferens lika erbarmligt illa som Heath i England – då får ni skylla er själva. Då är det väl naturligt att här utforma en liberalt inriktad politik, vars företrädare också kan vara beredda att ta över regeringsmakten om det behövs.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag började mitt anförande med att säga, att om jag vågade mig på en analys av det som jag har kallat den nya otryggheten – den otrygghet som även Tage Erlander talar om – kommer det säkerligen att från regeringspartiets sida utlösa beskyllningar för "skäll". Och statsministern Olof Palme som gammal konfrontationspolitiker reagerade precis på det sätt som jag hade befarat. Han beskyllde mig för smutskastning, han beskyllde mig för att vara orosstiftare, han talade om att det enda förslag jag hade lagt fram var att sänka arbetsgivaravgiften, och det skulle få den mörkblåaste av vårar att knoppas; han jämförde mig t. o. m. med kfml:are, även om han gjorde vissa reservationer i det sammanhanget. Han öste ut indignation och ovet för att jag djärvdes dra fram de mörka sidor i detta samhälle som alla lyssnare och de flesta av dem som sitter här i kammaren måste vara klart medvetna om, om de inte är helt blinda.

Det hade inte varit någon konst att stå här och tala om att vårt land har flera TV-apparater i genomsnitt än de flesta andra länder, att vi har flera telefoner, att vi har flera bilar – och att vi har de högsta skatterna, men det hade jag naturligtvis inte fått säga. När jag då i stället försökte teckna en bild av hur de enskilda människorna upplever bekymren, osäkerheten och otryggheten i dag, beskyller statsministern mig för att

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

komma med en litanian i jämmer och elände.

Jag tror, Olof Palme, att de anklagelserna slår tillbaka. Vår uppgift som politiker är att återge vad människorna tycker och tänker. Den skildring som jag lämnade här i kammaren står jag för. Det är väldigt många människor – hur många det är vet jag inte, men det är många fler än Olof Palme tror – som känner igen den bild av det svenska välfärdssamhällets avigsidor som jag tecknade och som jag tyckte hörde hemma i en sådan här debatt. Och det är som bekant på det sättet att hälsan tiger still. Allt det vi har som är bra drar man inte fram, allt som är bra klagar folket inte över. Vad människorna ser är bekymren, oron, osäkerheten. Det är dem de talar med sina politiker om, det är dem de ber att politikerna skall försöka göra någonting åt efter måttet av förmåga.

I mitt anförande talade jag också om att vi gör allt vi kan för att skapa bättre välfärd och större social trygghet. Men jag sade att det måste vara något fel på ett samhälle vilket så som vårt strävar efter att skapa social trygghet och social välfärd, när människorna bakom kulisserna ändå upplever sin situation på det sätt som de faktiskt gör i dagens Sverige.

Har inte Olof Palme kontakt med människorna? Jag har aldrig varit statsminister och kommer väl aldrig att bli det heller, men har Olof Palme som statsminister inte så mycket kontakt med människorna att han är medveten om att vad jag tecknade inte var en skräckskildring utan en verklighetsskildring? Får Ni inga brev? Sitter Ni i glasbur? Då behöver uppenbarligen en statsminister en slav som någon gång viskar i hans öra att även han är dödlig – eller i varje fall inte sitter i evighet.

Antingen är Olof Palme omedveten om detta eller också förhåller det sig så att han inte är beredd att medge att de problem som jag har tecknat finns i sinnevärlden. Vågar verkligen Olof Palme stå upp här i talarstolen och påstå att den skildring som jag lämnade var osann? Vågar Olof Palme säga att människorna inte pressas av världens högsta skatter, att det inte innebär oerhörda problem för familjernas ekonomi i dag för de arbetande människor som befinner sig i mellaninkomstskiktet, att inflationen varje år äter upp sex sju procent av deras inkomster och att skatterna tar merparten av varje nyintjänad slant? Vågar Olof Palme verkligen säga att de bostadsmiljöer som jag har kritiserat för att de skapar otrygghet i våra tätorter bara är påfund, skräckskildringar som är hämtade ur min fantasi? Vågar verkligen Olof Palme säga att rättsotryggheten, våldet och brottsutvecklingen inte är en realitet för många människor, framför allt för de fattiga, svaga och handikappade människorna? Och vill herr Palme verkligen förneka att bland de små och medelstora företagarna problemen hopar sig på det sätt jag skildrade och att rättsäkerheten börjar grävas ur?

”Ni har”, sade Olof Palme, ”inte lagt fram ett enda konkret förslag för att råda bot på detta.” Jo, vi har på *alla* de här punkterna, herr statsminister, lagt fram konkreta förslag för att vända utvecklingen åt rätt håll.

Olof Palme sade att han är djupt oroad över den här skräckskildringen, och så talade han om att alla de sjuka människorna, som samhället skall ta hand om. Har jag någonsin i min förkunelse, i talarstolen här eller

någon annanstans, bestritt samhällets skyldighet att ta hand om de fattiga och svaga människorna? Vad jag har påvisat är otryggheten bakom de fina fasaderna. Läs — för att tala litteratur — Birger Normans högst förtjusande men ändå skrämmande lilla novell "Tittägget" i hans novellsamling förra året, om inte statsministern redan har gjort det! Han säger ungefär vad jag har sagt. Men gå fördenskull inte ut och beskyll honom för att vädja till människorna med förkunnelser om elände och skräckskildringar!

Jag är alltså inte ensam när jag försöker teckna den här bilden, herr statsminister. Tyvärr är den en realitet, och därför menar jag att det är min skyldighet att dra fram den här, så att vi får tillfälle att debattera den för att vi — om möjligt gemensamt — skall kunna göra någonting åt den.

Det har varit en klar linje i min politik, herr talman, att alltid hävda att vi måste satsa på att de "starka" människornas resurser användes så, att vi solidariskt kan hjälpa de svaga människorna i samhället.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill upprepa vad jag sade i ett tidigare inlägg. Det finns, som också herr Bohman nu upptäckt, en stor otrygghet i det kapitalistiska samhället för många människor. Men man måste gå vidare och försöka analysera vad otryggheten beror på. Både herr Helén och herr Bohman har här tvingats konstatera att det kapitalistiska näringslivet stagnerat och att det är dåligt med nyföretagandet, men de vågar inte göra någon analys av orsakerna till detta. De skyller på regeringen, vilket är oerhört platt ur deras synpunkt. Borgerliga regeringar i olika länder har samma problem. De inbillar sig att bara man ökar bolagens vinster skall problemen vara lösta. Det är ju en propagandafras men har ingenting med den ekonomiska verkligheten att göra. Problemet är inte att bolagen skulle ha för dåliga vinster. Problemet är att den kapitalistiska ekonomin stagnerat i ett slags övermättnad, där monopol och storfinansgrupper i dag lägger en död, kall hand över spirande nyföretagsamhet. Därför måste, om man skall få någon lösning av problemet, staten gå in för att få till stånd nya, stora industriinvesteringar. Detta börjar allt fler människor begripa, men de borgerliga partierna lever kvar i en nattständer manchesterliberalism.

Herr Fälldin begagnade inte tillfället att skilja ut sig från storfinansens direktörer när det gäller innebörden i den decentralisering man talar om. Men det går inte i längden för centerpartiet att både prisa fackföreningsrörelsen och ha samma uppfattning som storfinansens. Det pågår i realiteten en kamp mellan klasserna, mellan kapital och arbete i detta land, herr Fälldin. Det går inte i längden att stå med ett ben i vardera lägret. Då förlorar man inte bara sin trovärdighet, man spricker också mitt itu.

Herr Palme sade i en replik till mig att sammanslagningen av Electrolux och Facit var nödvändig med hänsyn till konkurrensläget gentemot utlandet. Jag vill lämna den tekniska sidan av saken därhän — om det var nödvändigt eller inte ur storleks- och konkurrenssynpunkt — men om det var så infinner sig genast frågan: Varför måste sammanslagningen ske i privat regi och stärka storfinansens, framför allt familjen

Onsdagen den
8 november 1972

Allmänpolitisk
debatt

Om sysselsättnings-
främjande åtgärder

Wallenbergs, makt? Sammanslagningen har ju inte följts av något förslag som ökar inflytandet för de anställda eller för samhällsintressena. Sammanslagningen har heller inte följts av någon ökning av de anställdas makt, som herr Palme lät påskina. Tvärtom ställs tusentals arbetare utan arbete.

På arbetsplatserna råder fortfarande arbetsköparnas diktatur. Att de anställda kan komma att ges minoritetsposter i bolagsstyrelserna – poster som enligt utredningen inte skall tillhöra partsrepresentanter och som dessutom skall stå under sekretesslagen, dvs. vederbörande skall vara försedd med munkorg – kommer inte att förändra detta grundläggande förhållande. Arbetsköparna kan genom att bestämma arbetstakt, metoder och produktionsuppläggning på olika sätt urholka avtalen. De har dessutom tolkningsföreträde.

För ökad makt åt de anställda krävs därför lagstadgad rätt till strejk när förhandlingar inte ger resultat eller då arbetsköparna urholkar avtalen. Arbetarna måste ges lagstadgad rätt att avbryta hälsofarligt arbete, de måste ges lagstadgad rätt att välja löneform och att säga nej till sådana produktions- och tidmätningmetoder som används för att öka utsvektningen. Arbetarna måste ges lagstadgad rätt att förhindra uppsägningar och omplaceringar. De måste ges lagstadgad rätt till möten och agitation på arbetsplatserna. De demokratiska rättigheterna måste in genom fabriksgrindarna.

Det är sådana förändringar som krävs i det svenska samhället.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Herr Hermansson har rätt i att den här sammanslagningen icke i och för sig ledde till en ökning av de anställdas inflytande. De var inte inblandade, och det var de sannerligen inte i Facit heller.

Att staten skulle ingripa nu av rent rationella skäl vore utomordentligt svårt, eftersom inte någon i Statsföretagsgruppen bedrev produktion som var angränsande till den i Facit och hade marknadsföring och tekniskt kunnande på det området. Därför var ur samhällsekonomins synpunkt den rationellaste lösningen att Electrolux tog över. Det var också den ur de anställdas synpunkt bästa lösningen, för den gav trygghet och stabilitet åt dem som nu är kvar.

Å andra sidan skall jag inte förneka problemen – koncentrationsfenomenen som nödvändiggörs av den internationella konkurrensen. Men man kan säga att löntagarna nu i alla fall kommer in i styrelserna och att vi gradvis får ökat samhällsinflytande.

Herr Helén talade om samverkan. Men litet grand får väl ändå Gunnar Helén bestämma sig. I morse sade han att här har regeringen tagit intryck, här har regeringen gått med på vissa tankar som man själv funnit angelägna. Jag tänkte att han skulle vara glad såsom få i den morgonstunden, men han var likväl något slags variant av "arg i dag". Ni kan väl ändå glädja er åt detta. Utifrån våra synpunkter lägger vi fram förslag, och om det råkar vara så att även ett oppositionsparti har krävt något sådant förslag så blir icke förslaget därav sämre.

Detta med ert paket tidigt förra hösten är intressant. Därmed ville väl

Gunnar Helén på sitt blygsamma sätt tala om att den som började var herr Helén på sin då avhållna stämma. Det dröjde in i november innan centern var inne på den galejan med förslag om generella åtgärder, eller hur? Vad detta förslag skulle ha lett till kan jag inte bevisa, och det kan inte ni heller. Som ett sämre alternativ till regeringens förslag i fjol höst kan jag acceptera det. Men som ett alternativ ovanpå regeringens förslag tror jag att det hade lett oss in i en engelsk situation med ödesdigra konsekvenser för kronan. Prishöjningarna hade också blivit mycket, mycket större än de faktiskt har blivit, när vi trots de mycket besvärade prishöjningar som vi har haft enligt PKN:s undersökningar likväl har den lägsta prisökningen i Västeuropa under detta år.

Så herr Bohman. Det är roligt ändå att konstatera att herr Bohman var på reträtt och liksom vädjade till mig och menade: Ligger det ändå inte någonting i allt detta som jag säger?

Vi hade ju en generalrepetition på det här i Malmö, där jag påpekade för herr Bohman att man inte förändrar samhället genom skäll och genom att bara skildra utvecklingen i mörka färger, om man inte har några konkreta förslag. Visst är min kunskap om verkligheten begränsad, liksom alla andra människors. Men jag tror att jag får 5 000 brev per år – det är uppe i något sådant nu – som i liten grad rör politik och i huvudsak rör enskilda människors bekymmer. Och dessa bekymmer är påtagliga – visst är de det. Många av brevskrivarna är oroliga och vill ha hjälp och stöd och råd och upplysning i olika frågor. Men i dessa brev finns endast i ytterst få fall det fullständiga fördömandet av det svenska samhället som är ledtråden i herr Bohmans förkunnelse.

Då säger herr Bohman: Ja, men min uppgift som politiker är ju att tolka vad människorna känner, och många människor känner på det här sättet. Det finns många som tycker illa om TV-programmen. All right – säg då att TV-programmen är lösaktiga eller vad herr Bohman sade. Men vad tänker herr Bohman göra åt det?

Herr Bohman säger att många människor är oroade över utlokaliseringen av statliga verk. Ja, det har skrivit sådana människor till mig också, och då skriver jag och svarar att det och det är skälet till att vi utlokaliserar statliga verk.

Herr Bohman tycker att det är just – han fyller då sin politiska uppgift – att först sitta här i kammaren och rösta för utlokaliseringen och sedan göra sig till tolk, som han säger, för alla de människor som är oroade av utlokaliseringen. Det är också en moral.

Nej, en politikers uppgift är något annat. Oro finns det alltid i ett samhälle, och visst skall politikern tolka denna, under förutsättning att han kan säga om vart och ett av problemen: Dessa är våra lösningar – så vill vi göra.

Och vare sig det är i Malmö eller här eller på moderatstämmen, så håller herr Bohman dessa litanior. Men det finns nästan aldrig några konkreta förslag. I dag var det ett: att icke höja arbetsgivaravgiften. Och så säger herr Bohman: Vi har någonstans konkreta förslag. Men varför framför då inte herr Bohman dessa? Om det är så fruktansvärt eländigt i det svenska samhället som herr Bohman vill ge sken av måste han ju ha mycket långtgående och genomgripande förslag till förändringar -- det är

han nästan förpliktad att ha. Och jag tror att herr Bohman är en ärlig man som förmodligen har några förslag, men dessa vågar han inte framföra därför att han har fått kompisar. Så länge han är med i ett slags borgerligt samarbete får han glädja sig åt detta intill sista högerman och kan använda hela den konservativa ideologin och mörkmålningen men kan icke eller vill icke – jag vet inte vad – framföra konkreta förslag.

På sätt och vis var det ju ganska remarkabelt att herr Helén sade att moderaterna för en hygglig politik. Efter alla dessa med stort patos framförda socialliberala tankar hade herr Helén icke ett ord av kritik mot den utomordentligt konservativa jeremiad som herr Bohman höll, utan det var en bra politik som moderaterna förde!

Slutligen några ord till herr Fällidin. Visst har vi ansvar för att vi höjde arbetsgivaravgiften. Vi tog det ansvaret i våras, och vi tar det i dag. Men jag konstaterar att ni kunde ha undgått arbetsgivaravgiften, om ni hade velat. Men ni ville inte. Och då skall ni inte komma och klaga nu. Ni skall inte beklaga er över arbetsgivaravgiften inför företagare och andra. Om det var förskräckligt att höja den avgiften och sänka skatten för löntagarna, så kunde ni ha undvikit arbetsgivaravgiften. Men det gjorde ni inte. Och klaga då inte så förskräckligt nu!

När jag är ute och reser förekommer det också att företagare frågar mig: Vad tog det åt "våra" partier? Det var ju de som ställde till så att vi fick denna arbetsgivaravgift!

Det har man ju delvis rätt i. Men klaga då inte nu, utan ta ansvaret för avgiften i någon mån. Vi tar vårt ansvar.

Sedan glömde jag i min förra replik att bemöta herr Fällidin, när han åberopade ett regeringsprogram, som han kallade det, nämligen skriften Samordnad näringspolitik. Men det var inget regeringsprogram utan en bok, utgiven av LO-ekonomerna. Det skall man ha klart för sig. Den boken utgavs varken av socialdemokratiska partiet eller av regeringen.

Herr Fällidin återgav också än en gång ett gammalt gulnat citat om den glädjande folkvandringen till städerna – det är något som man gjort många gånger på centerpartimöten. Det är ett gammalt och gulnat klipp som halas fram ur plånboken, ett klipp ur Aftonbladet 1961 och skrivet av Kurt Samuelsson, som ju numera – hm, säger att centern är någonting märkvärdigt . . . Men har man ingenting annat än en ledare av Kurt Samuelsson från 1961, en ledare som jag har hört åberopas kanske hundra gånger – ja, då har man verkligen inte mycket på fötterna.

Men det väsentliga är, och nu frågar jag: Står ni fast vid riksplanen? Jo visst, det gör vi, svarar herr Fällidin. Det skall bo 100 000 fler människor i skogslänen. Varför är det så motbjudande? frågade herr Fällidin. Det är inte motbjudande i och för sig. Men en politiker har som uppgift att tala om för människorna vad som realistiskt går att genomföra. Därför bör man försöka undvika att lova mer än man har en chans att uppfylla. Vi har inga centralistiska medel, säger herr Fällidin. Ja, men det är just därför som ni inte är trovärdiga! Om vi skulle öka befolkningen med 100 000 människor i de län som nu har det svårt, så skulle det fordras centralstyrningsmedel av en art som aldrig funnits i vårt samhället och som inte finns i någon demokrati. Det är bara ett sakligt konstaterande.

Nu åker ni runt i Norrland och lovar att här skall det bo 100 000

människor till men ni anvisar inga medel. Det är detta som gör att centerns politik inte är trovärdig. Man har alltid ett ansvar mot medborgarna. Man kan säga att visst kan vi ta fel som politiker. Man kan förklara att här var jag för optimistisk. Men man skall inte förespegla människor saker och ting, om man inte har någonting att visa på och kan säga att på det här sättet skall vi uppnå det och det.

Likadant är det med människorna i storstäderna. I Stockholms län tror jag födelseöverskottet är omkring 7 500. Så många fler födda har man där än de som går bort på grund av dödsfall. Det är de siffrorna som här kommer in i bilden. Det är födelseöverskottet som gör att befolkningen ökar – man vill väl ändå inte att det normala antalet födda barn skall minska. Då blir det också fler människor – och det behövs för servicen! Man kan inte plötsligt drastiskt reducera tillväxten av befolkningen i storstadsområdena. Jag har inte påstått att man skall minska antalet människor i storstäderna, utan jag har sagt att med er politik blir det försämringar för människorna som bor där, och det är väsentligt.

Den andra frågan gäller centerns kamp mot länscentra eller primära centra. Ni har talat om att ni är emot sådana centra, de som skall utgöra ett alternativ med en differentierad arbetsmarknad och vara en bastion och en tyngdpunkt i varje län. Är ni för dem eller är ni emot dem? Det är en grundpelare i all regionalpolitik att göra denna satsning, annars får ni sprida ut allt inom länen inbegripet er egen föreningsrörelse.

Problemet med centern är att man går ut och förespeglar människorna fasta befolkningstal – varenda människa har uppfattat det så – och ökningstal i de sämst ställda länen i landet som man icke redovisar medel för hur man skall förverkliga. Samtidigt avvisar man de primära centra som är en grundval för hela regionalpolitiken.

Utan att säga ett ont ord om framstående författare undrar jag om inte centerns riksplan börjar att påminna om Andréés ballongfärd: Ju mer den utsätts för verklighetens kalla och klara ljus desto mera skrumpnar den läckande ballongen.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Till att börja med hoppas jag att herr Hermansson och jag kan vara överens om att tre minuter inte är tillräckligt för vår diskussion, utan vi får återkomma till detta vid ett senare tillfälle när vi diskuterar regionalpolitiken.

I sin beskrivning av vad som hände för ett år sedan sade statsministern att det var i november centern lade fram sina förslag. Jag hoppas verkligen att det inte är medvetet som statsministern lämnar sådana uppgifter. Det kan inte ha undgått statsministern att höstrikdagen i fjol startade i mitten av oktober och att vi lade fram motionen på riksdagens första dag. Jag upprepar att jag hoppas det inte är medvetet som statsministern gång efter annan i historieskrivningen kommer med sådana här påståenden.

Vi kunde ha undgått löneskatten, säger statsministern. På vilket annat sätt än genom att rösta emot den kan vi undgå den? Vill statsministern förklara det? Rekommenderar statsministern några utomparlamentariska metoder eller vilken metod skall vi använda oss av?

Nr 111

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

Vidare sades det att vi lånar till skattesänkningar. I går lade regeringen fram en proposition enligt vilken det skulle behövas 1 500 miljoner kronor. På tilläggsstat begärde regeringen då 1 200 miljoner kronor. Det anmälades i propositionen att regeringen skulle komma tillbaka och begära mera pengar på tilläggsstat. Tror jag det. Man måste ju fortsätta med dessa åtgärder för att hjälpa människor som är olyckliga nog att bli arbetslösa osv. Finansministern lånar pengar och ökar gapet mellan inkomster och utgifter. Om vi kan beskyllas för att låna till skattesänkningar så kan ju samma beskyllning riktas mot finansministern.

När det gäller länsplaneringen säger statsministern att vi avvisar primära centra. Ja, vi tycker att länsborna klarar det här bra. De har pekat ut primära centra, men nu frågar jag: Vågar statsministern stå upp här i talarstolen och säga – som han var inne på i ett tidigare anförande – att regeringen har följt länsstyrelsernas förslag angående vilka orter som skall vara tillväxtcentra? Jag skulle vara okunnig och inte veta hur det här går till, och därför frågar jag: Vågar statsministern gå upp och deklarerat att regeringen har följt länsstyrelsernas förslag om vilka orter som skall vara tillväxtcentra?

Så detta tal om gulnade dokument och det här programmet. Om statsministern hänvisar till tidningar kanske jag kan få hänvisa till en doktorsavhandling av docenten Leif Levin, som väl dessutom skall vara socialdemokrat. Han säger att det där var regeringsprogrammet, för det fanns inget annat. Ja, det var ju LO-ekonomernas, men det fanns alltså inget annat. Sedan är det väl så att hela politiken den här tiden visat att det måste ha varit socialdemokratins program.

Herr HELÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern leker demonregissör i dag: Var snäll nu, var glad nu, var ledsn nu! Jag är glad, herr statsminister, över att regeringen åtminstone i efterhand har tagit upp några av våra viktiga förslag för att åstadkomma ökad lönsamhet inom näringslivet. Men detta kan man ju inte kalla för samverkan, utan det innebär bara att ni har insett att ni var tvungna att göra de eftergifterna.

Sedan begär statsministern att jag skall stå här och recensera centrens och moderaternas politik. Jag har inte yttrat mig om den. Jag sade att herrar Fälldin och Bohman är hyggliga personer, men jag har ingen anledning att ta upp tiden med att recensera centrens och moderaternas politik. De har inte angripit eller attackerat oss och inte förtalat oss som statsministern gör. Därför riktar jag mig till statsministern – det är rätt naturligt.

Jag har också – något som statsministern otaliga gånger begärt – redogjort för vår politik och talat om på vilka punkter den lett till praktiska resultat. Jag är övertygad om att vi innan detta år har gått kommer att få ytterligare genomslag för kraven på att näringslivet måste få en förbättrad lönsamhet.

Men till våra krav hör också yrkandet om en stabiliseringskonferens. Nu viftar statsministern bort det igen och säger: Goda kontakter skall man ha, men inte mer än så. Men detta är ju inte ett godtagbart läge. Månad efter månad går, det ena företaget efter det andra lägger åt sidan

planerade investeringar, därför att man inte vågar ta tillräckliga risker för framtiden. Man tar inte fram de nya produkter som man har uppslag och idéer till, därför att kalkylen visar att man inte får en tillfredsställande lönsamhet.

Det är detta som gör att Sverige riskerar att tappa sin ställning som ledande industrination. Då kan man inte bara vifta bort detta förslag om en konferens och då kan man inte nonchalera frågan om vi skall få ett ytterligare höjt kostnadsläge på lönsamhetens bekostnad, utan då är det nödvändigt att regeringen accepterar sin plikt att ta kontakt med näringslivets och arbetsmarknadens organisationer. Jag har sagt att ni behöver inte ta oss i oppositionen med, om ni tycker att det är så förskräckligt obehagligt. Men ta de kontakterna rejält; bryt upp dödläget mellan stat och näringsliv — annars kommer det svenska samhället att i årtal få lida av edra försummelse.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Nu befinner sig herr Bohman "på reträtt", sade statsministern. Det är ett debattknep som jag trodde att Olof Palme var för gammal att använda. Vad jag gjorde var att upplysa statsministern om vad jag verkligen sagt i dag och tidigare och vad vi har gjort. Uppenbarligen lyssnade inte statsministern, om man får döma av hans kritik. Eller också använde han den gamla vanliga konfrontationsmetoden: man målar en skräckskildring av vad motståndaren sagt och så angriper man den.

Sedan upprepar Olof Palme på nytt att vi inte lagt fram konkreta förslag. Kritisera gärna, sade statsministern, men lägg i så fall fram konkreta förslag till lösning. Snälla söta Olof Palme! Får man som statsminister vara så okunnig att man inte känner till vilka förslag ett oppositionsparti framfört på de olika punkter jag tog upp?

Arbetslösheten - ja, Olof Palme har ju ägnat större delen av sin tid i dag åt att göra ned de förslag som vi och de andra oppositionspartierna har framlagt. Vi vill genom en ordentlig generell stimulansåtgärd få fart på den svenska ekonomin. Som stöd för sin tro att det inte skulle lyckas återoppar sedan Olof Palme det engelska exemplet, när Olof Palme borde veta att liknande stimulansåtgärder tidigare har vidtagits i Frankrike, Västtyskland och Förenta Staterna och där lett till den eftersträfvade återhämtningen i den allmänna ekonomin.

Har vi inte lagt fram förslag för att förbättra familjeekonomin? Har vi inte vartenda år lagt fram förslag till skattesänkningar och blivit vederbörligen avhånade av regeringen för det? Har vi inte ständigt kritiserat inflationspolitiken och talat om hur vi menar att man skulle kunna få en bättre och lugnare utveckling av priserna? Har vi inte kritiserat det sätt på vilket regeringen har svarat för rättsskyddet? Har vi inte i våra kriminalpolitiska motioner varje år lagt fram konkreta förslag för att vända utvecklingen och för att åstadkomma en bättre narkomanvård? Vad har inte Astrid Kristensson gjort under alla de år hon har slagits för detta? Vi har som vanligt blivit avhånade för att vi bara ropar på flera poliser. Det har vi också gjort, för när samhället inte kan klara sina kriminalvårdsproblem får man se till att man skaffar flera poliser för

Nr 111

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder*

att skapa trygghet på gator och torg främst för gamla och svaga människor.

Vill verkligen Olof Palme påstå att moderaterna inte har haft något alternativ till bostadspolitiken, när vi sedan 1940-talet vartenda år ständigt kritiserat den socialdemokratiska bostadspolitiken? Vi har blivit vederbörligen avhyvlade för det också av er därför att ni har tyckt att er politik har varit bättre. Men vad tycker de människor som i dag bor i dessa miljöer och inte kan klara sina hyror?

Har vi inte kritiserat bristen på rättssäkerhet t. ex. på jordägenderätens område, där vi förra året i december hade en lång debatt? Vi hade våra egna förslag, i vilka vi vände oss mot den upprörande konfiskation som vi menade att det var fråga om.

Har vi inte framfört våra synpunkter och drivit en hård linje då det gäller försvaret?

Har vi inte gjort det också när det gäller företagsamheten?

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade i mitt första inlägg att jag ansåg att regeringen skönmålade sysselsättningsläget. Jag vill litet grand belysa detta.

Både i regeringspropositionen och i interpellationssvaret sägs att den ökade arbetslösheten beror på en ökning av antalet arbetssökande. Det är den enda förklaring som ges. Såsom underlag härför pekar man på att antalet sysselsatta har ökat mellan de tre första kvartalen 1970 och motsvarande tid 1972. Men denna ökning är en statistisk fiktion. Det är riktigt att antalet sysselsatta stigit med ungefär 15 000 i genomsnitt mellan de tre första kvartalen dessa år, men mellan dessa bägge mätperioder har antalet deltidssysselsatta ökat med inte mindre än 28 500, vilket således betyder att antalet heltidsarbetande starkt har minskat.

Om man slår ut dessa siffror på heltidsarbetsplatser, har sysselsättningen närmast varit konstant. Däremot har folkmängden i arbetsför ålder mellan dessa bägge mätperioder ökat med nära 50 000 och det är alltså ingen förbättring av sysselsättningsläget, vilket regeringen vill ge sken av.

Tränger man in ytterligare i detta siffermaterial, finner man att det är inom stat och kommun som sysselsättningen har ökat, medan den har minskat i den privatkapitalistiska sektorn och framför allt inom den direkta produktionen. Siffrorna beror också på valet av mätperiod. Tar man andra perioder får man en direkt minskning av sysselsättningen.

Slutsatsen tycker jag bara kan bli den att det siffermaterial som regeringen har presenterat ger en skönmålning av det faktiska läget. Kapitalismen kan inte trygga rätten till arbete. Det har skapats en reservarmé av arbetslösa. Lappverks- och julklappspolitiken gentemot storföretagen från regeringens sida har inte kunnat ändra detta förhållande.

Statsministern sade, litet skämtsamt naturligtvis, att skattenedsättningarna var en kompensation till företagen för att de har så tossiga vapendragare i riksdagen. Om man skall ha det som utgångspunkt kan man ge ut hur många miljarder som helst. Det tycker jag är en litet farlig linje från regeringens sida.

Men skall vi tala allvar, är följande saker obestriddiga. De stora skattesubventionerna och gåvorna till företagen får för det första ingen större effekt på sysselsättningen. För det andra skapar de ännu större skillnader i inkomst- och förmögenhetsfördelningen än som finns för närvarande. Jag vill påpeka – det kanske kommer fram ytterligare senare under debatten – att även socialdemokratiska tidningar kritiserar regeringen på den här punkten, och jag tycker dessa tidningar har rätt.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Först i korthet litet historia – herr Fällin var ju upprörd.

I fjol vidtog regeringen en lång rad åtgärder redan på sommaren. Den 14 oktober lade vi fram ett stort sysselsättningspaket. Samma dag väckte oppositionspartierna en rad motioner, varav centerns var ganska klok. Det var då herr Fällin sade: Någon sänkning av momsen med 4 procent kan vi inte tänka oss. Centerns motion låg på samma nivå som vår. Den 2 november kom så denna picture show, det gemensamma utspelet av de borgerliga partierna. Detta är enkla historiska fakta.

Hur skulle man ha undvikit arbetsgivaravgiften annat än genom att rösta emot den? Jo, genom att tala med andra. Ni var ju alldeles säkra på att vi ville genomföra denna skattesänkning för de svenska löntagarna, och den måste finansieras. Vi ville inte låna till denna skattesänkning för löntagarna. Det ville då inte ni heller. Vi var öppna när det gällde finansieringsmetoden, men ni röstade emot först den ena och sedan den andra metoden, och då blev det en höjning av arbetsgivaravgiften.

Om man har den begränsade synen på ett oppositionspartis uppgifter, att det bara skall rösta nej, eller bara rösta för sina egna förslag och inte träda i dialog med andra, då har man små möjligheter att påverka politiken. Detta bör åtminstone en av er här inse.

Herr Helén talade mycket om lönsamhet, vilket enkelt uttryckt är en mindre andel för löntagarna och en större andel för kapitalägarna. Jag har ingenting emot en rimlig lönsamhet för företagsamheten. Det är nog riktigt att vi kan räkna med att lönsamheten för företagen kraftigt går upp under 1972, och jag tror den kommer att fortsätta att stiga under 1973 för huvuddelen av företagen. Jag tror att lönsamheten blir hygglig. Den omtalade stabiliseringskonferensen blir i herr Heléns tappning riktad väl mycket mot löntagarna. Det skall, som han sade här, vara en konferens som skall handla om lönsamheten, och man skall tillhålla löntagarna att icke ge sig på denna lönsamhet genom att begära högre löner. Det tror jag emellertid vore psykologiskt felaktigt.

Visst skall vi ha kontakt också med näringslivet! Jag har ägnat mycken tid under det senaste året åt att ta kontakt med näringslivet på olika sätt. Uppfattningarna varierar, må jag säga, men jag träffar många företagare som säger -- en sade det i TV häromkvällen -- att Sverige är ett bra land att driva industri i, med expansiva och lönsamma företag, ett bra land att arbeta i. Allt fler bland dem jag möter anser att de inte längre vill ställa upp bakom det onyanserade gnället som förs av deras egna organisationer och av deras politiska bröder i riksdagen. Jag tror att det är en klok reaktion på herr Bohmans enständiga konfrontationspolitik.

Han driver en konfrontationspolitik mot samhället, mot de grundläggande idéer som arbetarrörelsen står för. Jag tror att det är oklokt av herr Bohman att driva denna konfrontationspolitik mot löntagarintressena i Sverige.

Till sist vill jag säga till herr Fälldin att centerns stackars riksplan är en ballong som läcker mer och mer. Det är riktigt att vi i huvudsak men med vissa modifikationer har gått på länen. Man kan ha ändrat när det gäller tillväxtcentra, men i huvudsak bygger vårt förslag på länens egna prioriteringar. Det finns såvitt jag vet inget län som inte önskar ett länscentrum, att man skall koncentrera krafterna på att skapa en bastion för regionalpolitiken där det finns en differentierad arbetsmarknad, möjligheter till högre utbildning och annat. Men centern går emot denna tanke, och det slår enligt min mening centerns riksplan i spillror.

Det andra är att man lovar 100 000 flera människor i skogslänen utan att på något sätt tala om hur det skall klaras. Jönköpings-Posten skrev: Det blir bara de fagraste av löften, och för borgerlighetens skull måste vi på något sätt bereda centern en hedersam reträtt. Men man sitter så hårt i det, skrev Jönköpings-Posten, att man inte kan hoppa av planen utan att tilltron skall svikta.

Detta är vad som har hänt. Alla människor är inte vänner av regionalpolitik. Jag tror att det är oklokt av centern att hela tiden använda denna fråga som ett politiskt slagträ mot socialdemokratin, att försöka inbilla människorna att man tillsammans med moderaterna skall bedriva en effektiv regionalpolitik. Hela tiden har man utmätat socialdemokratin som huvudmotståndare, hela tiden har man sagt att man tillsammans med moderaterna i främsta linjen skall driva en utjämning för bygderna ute i landet. Så många är inte regionalpolitikens vänner. Men för att kunna fortsätta detta angrepp på socialdemokratin har man lockat sig själv ut i sådana orealistiska planer, sådana löften till människorna när det gäller dessa fasta befolkningstal, att man ramlar i den trovärdighetsklyfta man själv har grävt. På sätt och vis kan jag beklaga det, för i och för sig behöver regionalpolitiken en samling av krafterna i landet.

Vi har nu genomkämpat den traditionella generaldebatten. För att sluta med ett försonligt tonfall vill jag erinra om att jag började med att säga att jag hoppades på en bred uppslutning i Sveriges riksdag kring de förslag som regeringen i höst har framlagt. Jag vill gärna avsluta med att uttrycka samma varma förhoppning att så skall ske – trots eller tack vare denna debatt.

Fru andre vice talmannen, som under detta anförande övertog ledningen av kammarens förhandlingar, anmälde att herr Helén anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr ANTONSSON (c):

Fru talman! Får jag säga till statsministern medan han ännu är kvar i kammaren, att centern ingalunda råkat in i en förtroendeklyfta. Det fatala misstaget gör statsministern själv när han hänger upp hela sin

argumentation på att inte ta hänsyn till den befolkningsökning i landet som vi alla räknar med. Vi har som målsättning satt upp att skogslänen skulle få, om möjligt, ta igen ungefär 100 000 av vad de förlorade under 1950- och 1960-talen. Vi räknar vidare med någon dämpning i storstäderna i förhållande till regeringens förslag. Den återstående ökningen i befolkningen skall spridas på övriga län.

Det har talats mycket om den snö som föll i fjol när det gäller konjunkturpolitiken. Hade statsministern haft en verklig önskan om en bred samling kring två stora ting som har varit aktuella, nämligen konjunkturpaketet och skattepaketet i fjol, då tror jag det hade funnits möjligheter till en sådan bred samling, om man hade inlett förhandlingar i ett tidigt skede. Men så skedde inte. Därför är det fel i dag att säga som statsministern gjorde, att man skulle ha lyssnat och talat med andra.

Jag tror att den breda samlingen kring konjunkturpolitiken i fjol – då arbetslösheten var hart när lika svår som nu – och den breda samlingen kring ett skattepaket – som regeringen försökte chockera riksdagen med, och där vi inte hade några möjligheter att räkna ordentligt på hur det slog – den breda samlingen hade vi för vår del ingenting att invända emot. Men initiativet låg i regeringens händer. Det är inte oppositionen – i varje fall inte centerpartiet – som missat någonting här.

Det glädde mig att statsministern inledde sitt huvudanförande med att tala om situationen i Vietnam. Jag delar hans uppfattning och vill säga att det är naturligt att det står en mycket bred, samlad svensk folkopinion, för att inte säga en bred världsopinion, bakom förhoppningarna på ett så snart slut som möjligt på detta låt mig säga ett av historiens mest tragiska krig.

Jag vill tillägga att den dag då fred råder i Vietnam, stundar ett gigantiskt återuppbyggnadsarbete efter den oerhörda förstöring som kriget orsakat. Det är uppenbart att det vietnamesiska folket inte kan klara denna enorma uppgift av egen kraft. Det fordras insatser av helt andra mått. Därför framstår det för mig som en internationell solidaritetsförpliktelse att så många nationer som möjligt här lämnar sitt bidrag.

Därför vill jag uppmana regeringen – jag har gjort det i tidigare sammanhang – att i Förenta nationerna ta initiativ till en internationell återuppbyggnadsplan som skall gälla hela Vietnam så snart fred råder. En sådan internationell återuppbyggnadsplan, initierad genom Förenta nationerna, är inte bara en moralisk förpliktelse. Den skulle också, tror jag, för det vietnamesiska folket bevisa att man i världens demokratiska stater vill vara med och bygga upp deras söndertrasade land till en stat som får chansen att satsa på en utveckling i linje med de demokratiska idealen.

Jag skall, fru talman, inte närmare beröra de utrikespolitiska spörsmålen. Men det har sagts mig att det grundfördrag som Öst- och Västtyskland har förhandlat om, i dag har lett till resultat och skall paraferas om ungefär en halv timme, alltså kl. 16.00. I det sammanhanget vill jag säga att sedan detta avtal kommit till stånd och efter det att förbundsdagsvalet i Västtyskland om några dagar har ägt rum, så hoppas jag att den svenska regeringen skall vara beredd att diplomatiskt erkänna DDR.

De två tyska staterna är sedan mer än 20 år en realitet. Den

avspänning som i dag kännetecknar relationerna mellan staterna i Europa gör det naturligt att vi drar konsekvenserna av de politiska realiteterna och erkänner DDR. Det skulle, fru talman, bl. a. öppna vägen till medlemskap i Förenta nationerna för de båda tyska staterna.

Jag vill tillägga att det skulle vara en styrka om man i denna viktiga erkännandefråga kunde nå fram till ett gemensamt nordiskt uppträdande.

Sedan vill jag, fru talman, gå över till en kort principdeklaration om den framtida regionalpolitiken, som har diskuterats så mycket här i dag. Regionalpolitiken måste vidareutvecklas till en välfärdspolitik för alla delar av landet. Hela samhällsverksamheten måste engageras i strävandena att åstadkomma större jämlikhet mellan människorna i olika regioner i fråga om både sysselsättning och service.

En lugnare tillväxt i storstadsregionerna ökar inte bara utrymmet för ekonomisk tillväxt i andra delar av landet. Den gör det också lättare för storstäderna att klara utbyggnaden av samhällsfunktionerna och – vilket inte är minst viktigt – bemästra miljöproblemen.

När det gäller kraven på service bör målen utformas med särskild hänsyn till de behov och önskemål som glesbygdsbefolkningen har, eftersom denna befolkning har de svåraste problemen. Målsättningen bör vara att människorna även i glesbygder skall ha tillgång till god dagligservice utan stort besvär och inom rimligt avstånd.

Fru talman! Om man skulle testa svenska folket på dessa teser som jag nu föredrog, är jag övertygad om att en stor majoritet skulle svara att detta är ju principer som centerpartiet har hävdad under årtionden. Och det är alldeles riktigt. Men nu råkar det vara så att vad jag nyss har sagt är ordagrant citerat ur statsministerns anförande till proposition nr 111.

Jag kan alltså konstatera att här har skett en viktig principiell reträtt från regeringens sida. Man accepterar i detta fall och i en rad andra frågor grundlinjer som man tycker sig känna igen och som centerpartiet hittills relativt ensamt fått hävda i samhällsdebatten. Man söker med andra ord sätta sig själv i centerpartiets ställe. Samtidigt riktar man stark kritik mot centern för dessa och närstående uppfattningar.

Jag satt i min bänk och funderade över orsaken till dessa försök att misstänkliggöra våra strävanden i det här fallet. Jag kunde inte hitta något annat svar än att man sent omsider har upptäckt att centerns målsättning om grundlinjerna i den framtida samhällsreformeringen vinner anslutning från allt starkare medborgaropinioner här i landet.

Centern har i sin riksplan, som diskuterats så mycket, angivit befolkningsramar – jag betonar befolkningsramar – som målsättningar och riktmärken. Vår målsättning är tvåfaldig. Vi har sagt att inget län skall behöva minska i folkmängd fram till 1980 – inget län bör göra det – och vidare att avfolkningslänen bör få en chans att återhämta något av den befolkningsminskning som skedde under 1950- och 1960-talen.

Sedan man väl har uppställt ramvärden för länens befolkningstal, ser vi det så att det är naturligt att fördelningen av samhällsresurserna sker på ett sådant sätt att man om möjligt når målsättningen befolkningsmässigt 1980. Detta är alltså, fru talman, ett uttryck för den politiska viljeinriktning som vi har när det gäller den framtida orts- och bebyggelsestrukturen i landet.

Lokaliseringspolitiken har ju varit en politisk huvudfråga sedan 1940-talet. Då väcktes från vårt håll motioner om en aktiv lokaliseringspolitik som skulle motverka den häftiga befolkningskoncentrationen till storstadsområdena och den däremot svarande avfolkning som skedde i andra landsdelar.

Jag erinrar mig att regeringspolitiken under koalitionsperioden på 1950-talet hade en markerad strävan att motverka befolkningskoncentrationen. Det hette exempelvis i propositionen år 1956 om byggnadsregleringen att vissa tätortsområden fått en sådan storlek att det fanns risk för ett mindre effektivt utnyttjande av våra totala produktiva resurser.

Men 1960-talet markerade ett annat skede, då befolkningsomflyttningen tilltog mycket starkt. 1960-talet var ett centralistiskt årtionde. De tre storstadsområdena fick närmare två tredjedelar av landets folkökning. De ökade från 33,6 till 36,0 procent av landets folkmängd. Skogslänen minskade från 24,0 till 21,5 procent av folkmängden. Genom utflyttning förlorade de nära 120 000 personer.

Det är ett faktum att denna utveckling forcerades starkt av en centralistisk regeringspolitik. Lokaliseringspolitiken utvecklades inte tillräckligt under 1960-talet. Man fick först genom 1964 års lokaliseringreform en försöksverksamhet med någon grad av stadga, men ingalunda vad vi hade behövt införa.

Jag tillåter mig att dra den slutsatsen att lokaliseringpolitiken under detta viktiga årtionde aldrig blev någon huvudsak för regeringen. Det viktigaste för regeringen var nämligen den geografiska rörlighetspolitiken, dvs. flyttningspolitiken. Regeringen inriktade sig väsentligt mer på att flytta arbetskraft från skogslänen och andra liknande områden i vårt land till i första hand storstadsområdena än på att genom lokaliseringspolitik skapa nya arbetstillfällen i de sysselsättningssvaga områdena.

Jag minns att det var en strid i andra kammaren år 1964 om lokaliseringreformen, där jag själv deltog i debatten. Vi krävde att en aktiv lokaliseringspolitik skulle sättas i främsta rummet – före flyttningspolitiken.

Vår tes var att man så långt möjligt borde skapa nya arbetstillfällen där arbetskraften fanns. Det gällde, framhöll vi, att skapa och upprätthålla ett nät av livskraftiga tätorter och regioner över hela landet, att skapa utvecklingsmöjligheter över hela landet.

År efter år kom vi igen med förslag där vi begärde att riksdagen skulle fastställa som mål för regionalpolitiken ett så långt möjligt decentraliserat samhälle. Men regeringen och riksdagsmajoriteten sade nej till våra krav. Man fortsatte med att satsa mer på flyttning av människor till storstadsområdena än på att skapa nya arbetstillfällen där arbetskraften fanns.

Det är i dagens läge särskilt betydelsefullt att erinra sig att man då formade samhällets struktur och funktioner för en allt större centralisering av näringsliv och bebyggelse. Den s. k. infrastrukturen, t. ex. vägar, flygförbindelser och andra kommunikationsanordningar, post, elkraftförsörjning, skolor och vårdinrättningar, fördelades över landet så att det bidrog till allt större centralisering och koncentration av näringsliv och bebyggelse.

Vår partiordförande herr Fälldin har tidigare i dag bl. a. erinrat om vad finansminister Sträng sade 1964, nämligen att man inte skulle hindra "den stora strömmen till stora centra" – man skulle bara se till att det fanns "en rännil åt andra hållet". Så blev det också. Lokaliseringspolitiken fick faktiskt bli rännen som gick motströms i den stora centraliseringsfloden.

Statsministern talade nyss om gulnande dokument när det gällde den glädjande folkvandringen. Men vi har andra dokument i så fall. Regeringen sade att storstadsområdena var "synnerligen lämpliga" som lokaliseringorter, och det hette exempelvis i riksdagsbeslutet 1964 om lokaliseringsreformen att befolkningskoncentrationen i allt väsentligt var ett uttryck för "vårt lands ekonomiska framåtskridande".

Men utvecklingen har visat att den politiken var felaktig. Centraliseringen har medfört – ingen vill förneka det i dag – alltför stora regionala skillnader både i fråga om möjlighet till sysselsättning och inkomster och när det gäller tillgång till service. Det finns skillnader som är oacceptabla från jämlikhetsaspekter och i fråga om att effektivt utnyttja vårt produktionskapital.

Det är inget tvivel om att skall en jämlikhetsmålsättning tillgodoses så måste näringsliv och bebyggelse decentraliseras så långt det är möjligt. Utvecklingen har också visat att det var mycket svårt och i vissa fall kanske omöjligt att skapa tillfredsställande livsmiljöer i trånga storstadskoncentrationer. Skärholmen och Tensta tycker jag för min del är bevis för en misslyckad bebyggelseplanering, och det skulle inte förvåna mig, om dessa betongkolosser efter ett par decennier står som monument över en felaktig bebyggelseplanering -- tomma monument.

Det är de mänskliga aspekterna. Men vi har också andra aspekter. Det finns ekonomiska skäl som talar för ett decentraliserat samhälle därför att samhällsbyggnads- och socialkostnaderna blir väsentligt högre i storstäderna än i mindre orter. Det är i dag klarlagt. När industrin nu alltmer flyr bort från storstadskommunerna är det naturligtvis ett bevis för att sådana bebyggelsekoncentrationer inte heller företagsekonomiskt är de bästa.

Det måste alltså vara ekonomiskt fel att uttunna glesbygderna så att det blir otillräckligt underlag för nödvändig service, t. ex. kommunikationer, detaljhandel och verkstäder. Det har blivit allt tydligare att regeringspolitiken i det här fallet inte stämmer, och det är intressant att iaktta. Planeringen stämmer inte, regeringspolitiken stämmer inte mot de önskemål som människorna själva har.

Jag behöver bara hänvisa till en som jag tycker mycket intressant SIFO-undersökning – låt vara att man skall ta enstaka undersökningar för vad de är värda. Förra året genomfördes en sådan undersökning, som visar att inte mindre än 83 procent av ungdomen i Stockholm upp till 24 år inte vill bo i storstaden. Bara 14 procent föredrog storstaden. Två tredjedelar av storstadsungdomen ville alltså bort från storstadsmiljön. Där ligger ju inte – herr statsminister som nu inte är inne -- en nedvärdering av människorna, utan här försöker vi fånga in människornas egna primära önskemål i fråga om miljö och livsform.

I år har det också gjorts en SIFO-undersökning som gäller bebyggelse-

strukturen. Av den framgår att 85 procent av det svenska folket vill bo i småhus och inte i höghus. I storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö var det ungefär 80 procent som föredrog villa eller annan småhustyp framför höghus. Nu finns det 15 000 à 20 000 tomma lägenheter i höghus i de trånga bebyggelsekoncentrationerna, och därför måste man säga att här har förts en politik som inte stämmer men människornas egna önskemål. Det är högt på tiden att vi lyssnar inte minst till vad ungdomen önskar sig för framtiden i det fallet.

Nu heter det i proposition nr 111 att regionalpolitiken bör syfta till en sådan geografisk spridning av resurserna att människorna i olika regioner kan nå för det första likvärdiga sysselsättningsmöjligheter, för det andra likvärdig service och för det tredje en god miljö.

Jag noterar faktiskt med tillfredsställelse att de jämlikhetspolitiska, och kanske framför allt de miljöpolitiska, utgångspunkterna nu fått en plats i regeringens regionalpolitik. Det är ett stort framsteg. Men så var det, som jag sade, inte under 1960-talet, utan de regionala bristfenomenen – bristande balans osv. – betraktades då närmast som något som mera normalt hörde till utvecklingen.

Nu medges det också i propositionen att goda bomiljöer, fritidsmiljöer och rekreativsmöjligheter kan tryggas bättre i mindre orter än i storstäder. Det är en senkommen men mycket värdefull inställning hos regeringen som jag noterar – inte alls med någon satirisk avsikt.

Jag tycker därtill att det är ett stort framsteg att regeringen nu också haft klokheten -- vågar jag säga -- att sortera bort de s. k. storstadsalternativen, som man enligt propositionen år 1970 i första hand skulle satsa på. Det var en omöjlig idé, tycker jag, från såväl miljö- och jämlikhetspolitiska synpunkter som från ekonomiska. Men i propositionen år 1970 talade man mycket starkt för ett litet antal storstadsalternativ, som skulle vara orter som redan i utgångsläget hade ca 100 000 invånare. I den proposition som nu har lagts fram anför inrikesministern att en sådan satsning på storstadsalternativ skulle leda till "en olämplig geografisk fördelning". Det är ganska intressant att konstatera att inrikesministern i de två propositionerna av år 1970 och år 1972 för en mycket intressant diskussion med sig själv. Jag anser för min del att det är herr Holmqvist av årgång 1972 som har rätt åsikt.

Det heter -- såsom inrikesminister Holmqvist nu har uttryckt det -- att man måste konstatera "att insatserna hittills inte i önskvärd utsträckning har åstadkommit bättre regional balans". Det är helt korrekt uttryckt. Men tillsamt kan man kanske göra den kommentaren att situationen hade varit annorlunda om regeringen gått med på de kraftfullare insatser för bl. a. regionalpolitiken som vi från vårt håll har krävt och som var en ständig stridsfråga under 1960-talet.

Den regionalpolitiska målsättning som har diskuterats så mycket innebär bl. a. -- om jag har fattat propositionen rätt -- att de län som nu har sysselsättningsvärigheter på grund av regional obalans skulle ges möjlighet till i stort sett oförändrat befolkningstal 1980.

Det är naturligtvis ett framsteg i jämförelse med regeringens tidigare politik -- och också något i jämförelse med Länsprogram 1970. Men det betyder ändå, fru talman, en fortsatt centralisering av bebyggelse och

näringsliv. Man vill nämligen centralt peka ut länscentra – därför att man vill satsa mer när det gäller befolkningstillströmningen till storstäderna än vad vi ansett vara rimligt från vårt håll. Jag behöver inte upprepa det som vår partiordförande har sagt, att vi principiellt anser att det – sedan man har gjort en ramfördelning av tillgängliga resurser – är länsinvånarna själva som skall styra utvecklingen.

Vi har klart för oss att det tar tid att rätta till följderna av den politik som förts så länge – därför att, som jag antydde, samhällets funktioner och struktur har utformats för ett alltmer centraliserat samhälle. Jag erkänner också villigt att från de här utgångspunkterna, när vi står i en reell situation, en viss ytterligare storstadstillväxt är oundgänglig under 1970-talet på grund av de investeringar som redan har påbörjats i bl. a. näringsliv, bostadsbyggande och samhällsservice. Men vad som är viktigt är att man nu lägger grunden för en utveckling till ett mera decentraliserat samhälle, att det sker en riktningsförändring när vi nu har att ta ställning till dessa viktiga frågor.

De tre storstadslänen har för närvarande ca 36 procent av befolkningen. I tre län bor alltså mer än en tredjedel av landets befolkning. I skogslänen bor 21,5 procent. Centerns riksplan är inriktad på samma siffror som för 1980, dvs. en oförändrad befolkningsfördelning, och där hänvisar jag till vad jag sade att herr Palme hade missat, när det gällde befolkningens tänkta ökning och dess fördelning enligt vår riksplan. Vi tror att man skall nå denna målsättning bl. a. genom en ändrad regionalpolitik och en förstärkt lokaliseringpolitik.

Det är fel att säga att vi inte har något program. Vi har i ett program på 44 punkter, som jag av tidsskäl inte kan räkna upp, preciserat hur vi önskar att utvecklingen skall länkas i dessa banor. Och det är ingen centralstyrning, utan det är i första hand fråga om stimulansåtgärder. Men vi har sagt att om det inte sker en förändring – och jag tillägger gärna en förbättring – inom företagarvärlden så att man tillägnar sig en social grundsyn på bebyggelsestrukturen här i landet, måste vi pröva sådana åtgärder som kontroll, när det gäller förläggningsen av nya industrier.

Regeringens riksplan skulle – och det har man förbigått i debatten i dag – om man räknar efter medeltalet i dess befolkningsramar innebära att de tre storstadslänen 1980 skulle ha ökat till ca 37,5 procent av folkmängden och skogslänen skulle ha minskat till 20,1 procent, vilket skall jämföras med våra siffror 36 procent respektive 21,5 procent. Det är alltså ett minus för skogslänen och andra liknande län med ca 100 000 invånare jämfört med centerplanen och innebär alltså en ytterligare koncentration till storstadsområdena med ca 120 000, om man fortfarande utgår från en befolkningssiffra på 8,5 miljoner.

Därmed anser jag att jag har försökt bemöta talet om att vår riksplan inte skulle vara realistisk och trovärdig och att den skulle medföra en långtgående detaljreglering. Så är inte alls fallet. Om tiden det medger är jag beredd att redovisa våra 44 punkter som om möjligt skall leda fram till denna målsättning. Det är klart att ingen människa i detta land kan säga att på 2 000 eller 3 000 människor när skall varje län ha den och den befolkningen. Men man skall ha en målsättning och en resursfördelning

efter den målsättningen.

Vi har använt dessa undersökningar som underlag för att få reda på folkets egna önsknings, och jag tror det är realistiskt att säga att vår plan är mer trovärdig än regeringens fortsatta väg till ytterligare centralisering, som inte svarar mot speciellt ungdomens önskemål.

Om man som ju tänkt är överlåter åt länsstyrelserna att i mycket stor utsträckning ha hand om denna resursfördelning när man inte fram till det som vi anser önskvärt, nämligen att folket självt via en utbyggd länsdemokrati får möjlighet att forma sina regioner. De statliga länsstyrelserna representerar i dag inte folket i den mening som vi syftar på. Visserligen har vi fått lekmannastyrelser, men de avspeglar inte den politiska opinionen i länen; regeringen har även i icke-socialistiska län utnämnt en länsstyrelse som ger socialistisk majoritet. Det är ur alla synpunkter bättre om landstingen som företrädare för folket i länen får ha hand om vissa planeringsuppgifter och vissa resursfördelningsuppgifter på det här området.

Jag slutar med att säga, fru talman, att centern i varje fall så länge jag kan minnas arbetat efter den linjen, att vi vill föra fram vår politik och vår ideologi — som man ofta har påstått att vi inte har — och därefter låta människorna ta ställning. Jag tror att vår situation i dag är sådan, att vi har ett särskilt ansvar inför vad människorna önskar. Låt mig konstatera att de politiska skiljelinjerna i dag inte går mellan de gamla klassiska ideologierna. De går heller inte mellan olika intressegrupper eller klasser i samhället. Skiljelinjerna går icke, som statsministern sade här, mellan land och stad. De verkliga skiljelinjerna, fru talman, går enligt min mening mellan centralism och decentralism.

Fru andre vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr DAHLÉN (fp):

Fru talman! De allmänpolitiska debatterna är framför allt ett tillfälle för regering och opposition att utbyta meningar, att diskutera, att överväga sina olika, alternativa förslag. Det är hedrande att statsrådet Norling har uppfattat den situationen och sitter i statsrådsbänken; jag har också en fråga till honom så småningom.

Herr Palme slog i sina inlägg en del av sina egna rekord beträffande förvrängning av motståndarnas argument — och det är inte så lätt när det gäller herr Palme att slå sina egna rekord. Han påstod t. ex. att vårt krav på en stabiliseringskonferens skulle rikta sig mot löntagarna. Alla vet ju att vi kräver detta för att just löntagarna skall få största möjliga reella inkomstökningar, löneökningar som inte snabbt äts upp av kraftigt stigande priser och skatter. Alla vet ju det, även herr Palme, men det passar honom att förneka det.

Det jag skall tala om är just detta: hur vi skall få en stabil inkomstutveckling i vårt land, en utveckling inom vårt samhälle som verkligen har förutsättning att ge välbefinnande åt alla.

Den ekonomiska debatten har under senare år, inte minst i ekonomiskretsar, kommit att kretsa kring problemet hur vi skall utnyttja våra

samlade resurser för att skapa en stark ekonomi, inte bara för stat och kommun utan också för företag och därmed för de enskilda. I det sammanhanget har behovet av ekonomisk långsiktplanering alltmer kommit i förgrunden. Inom kanslihuset, och särskilt inom finansdepartementet, uppskattas dessa synpunkter alldeles för litet. Självfallet har den statsfinansiella utvecklingen en mycket stor betydelse när det gäller att skapa en god grundval för vår ekonomi i stort och för att bygga upp en god reell inkomstutveckling för alla medborgare.

Den första frågan blir då: Hur ser de statsfinansiella utsikterna ut på litet längre sikt? Det är en fråga som i hög grad borde intressera alla. Om den socialdemokratiska regeringen har ett stort intresse för det här, så lyckas den mycket väl dölja det. Inte heller tar man konsekvensen av den eventuella oro man har inför framtiden.

Med utgångspunkt i långtidsbudgeten, som den presenterades i våras, har jag gjort en del beräkningar av hur statsfinanserna för budgetåret 1976/77 skulle bli. Utgångspunkten har alltså varit långtidsbudgeten med alla de reservationer som författarna till den har fört in.

Statsinkomsterna skulle enligt långtidsbudgeten fram till budgetåret 1976/77 öka med i genomsnitt 7,8 procent årligen. För att inte överdriva utgiftsökningarna har jag antagit att fr. o. m. budgetåret efter nästa skulle utgiftstegringen bli något lägre än för genomsnittet av de senaste fem åren. Då har stegringen varit i genomsnitt 9,7 procent i löpande priser.

Med långtidsbudgetens beräkningar av statens inkomster och med min försiktiga beräkning av utgiftstegringen skulle den statsfinansiella situationen 1976/77 vara ganska förfärande. Det året skulle utgifterna på totalbudgeten överstiga de i långtidsbudgeten angivna inkomsterna med över 6,6 miljarder kronor. För att få en siffra att jämföra med kan jag nämna att den statliga upplåningen de senaste fem åren varit i genomsnitt 2,6 miljarder per år – lägst 1,6 och högst 3,8. Innevarande budgetår med extra stor arbetslöshet lär det bli över 6 miljarder. Men det är alltså i ett helt onormalt läge.

Det finns ingen möjlighet att nu säga hur konjunktursituationen kommer att vara 1976/77. Man vet alltså inte hur stor upplåning som kan behövas ur konjunktursynpunkt. Men det är helt orimligt att i en långsiktplanering behöva räkna med att ett normalt läge om fyra år skulle innebära en upplåning av 6,6 miljarder. Även om kreditmarknadsvolymen ökar, skulle det innebära att staten ett normalt år tog hand om en tredjedel av utrymmet för alla krediter.

Nå, säger en del, det går kanske inte att normalt låna så mycket för statens del, men då får man väl höja skatten. Riktigt så enkelt är det ju dock inte. Det är ingen fri fantasi att det svenska folket är ganska skattetrött. T. o. m. finansminister Sträng har ju antytt att det ligger något riktigt i det påståendet. Konsekvenser för egen del och för sitt eget fögderi har han dock aktat sig för att dra av det förhållandet.

Det är svårt att ha en riktigt klar uppfattning om skatteutvecklingen i vårt eget land, men man kan få en litet bättre uppfattning om man jämför med internationella förhållanden. Man måste vara väldigt försiktig vid sådana jämförelser därför att skatter, avgifter och förmåner är grundade på olika system, men en viss vägledning ger ändå sådana

internationella jämförelser.

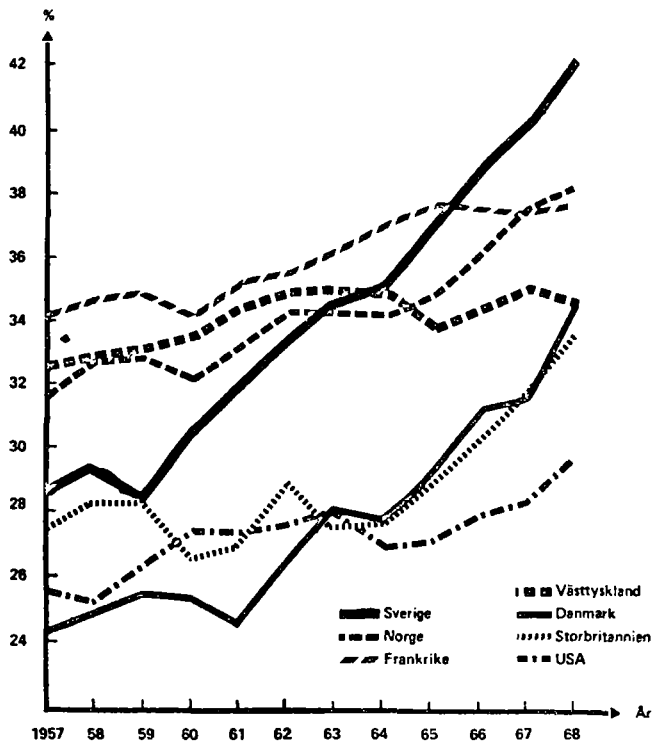
TCO tycker i varje fall det, och TCO redovisade i en intressant skrift i höstas hur utvecklingen av skatter och socialförsäkringsavgifter i andel av bruttonationalprodukten stigit under åren 1957–1968. Jag skall visa på bildskärmen (bild 1) hur utvecklingen varit i Sverige, Norge, Frankrike, Västtyskland, Danmark, Storbritannien och USA. Danmark startar lägst 1957 men marscherar snabbt upp. Norge startar högst, men där har stegringen inte varit lika kraftig. De andra länderna ligger där emellan. Hur är det då i Sverige? Den heldragna linjen visar att vi startar i mitten men att vi nu ligger väsentligt över varje annat land i fråga om andelen av vad vi tjänar ihop som går till skatter och avgifter.

Jag betonade att man skall vara försiktig med internationella jämförelser. Jag skall därför visa ett annat diagram (bild 2) som bygger på OECD:s för någon månad sedan publicerade undersökning. Det gäller skatteutvecklingen för enskilda personer i ett antal OECD-länder, dvs. i de industriländer som vi närmast kan jämföra oss med. Det är fråga om de direkta skatternas andel av de enskildas inkomster av anställning, hyror och räntor, före skatter och avgifter – alltså en något ovanlig beräkningsgrund.

Det är inte de enskilda länderna som här är intressanta, utan det är helhetsintrycket. På bilden ser vi utvecklingslinjerna under dessa år för en

Bild 1

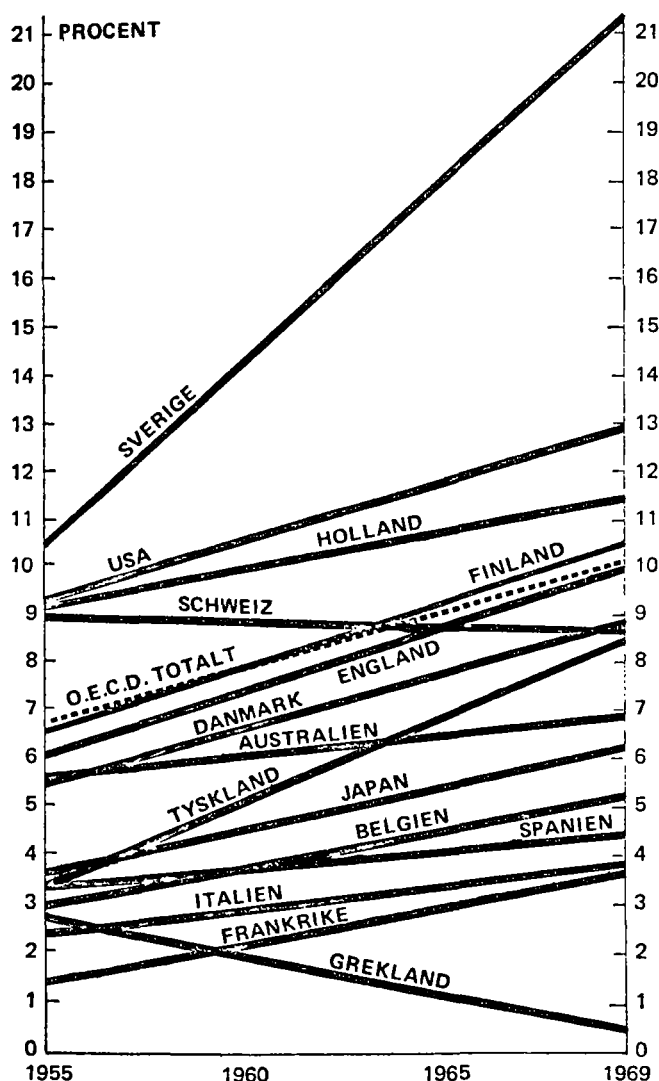
Andelen skatter och socialförsäkringsavgifter av bruttonationalprodukten (BNP) 1957–1968

rad länder. I stort sett har det varit en stegring av skattetrycket för de enskilda. Genomsnittet för industriländerna framgår av den prickade linjen, vilken visar på en stegring från 6,5 procent till 10 procent. Nu kommer det verkligt intressanta i denna bild, nämligen hur utvecklingen har varit i Sverige. Det visas av linjen högst upp. Sverige startade alltså redan 1955 en bit ovanför de andra länderna och slutade 1969 skyhögt över alla andra länder – en fördubbling av skattetrycket mätt på detta sätt.

Självfallet kan inte en sådan här utveckling fortsätta utan att den påverkar arbetsförutsättningarna i vårt land. Även om vi till behövande

Bild 2

Utvecklingen för skatter och avgifter på enskilda personers "privata" inkomster i ett antal OECD-länder (OECD:s definitioner).

grupper genom vårt socialförsäkringssystem överför stora summor uppstår problem, om ökningstakten hos skattetrycket skulle fortsätta på samma sätt som hittills. Och min kommentar är att det går inte att fortsätta med denna utveckling.

Hur skall man då få bukt med det här? Jag skall i mycket stor korthet skissera fyra punkter som bl. a. måste ingå i ett program för att vrida utvecklingen rätt.

För det första gäller det att skapa ett bättre ekonomiskt underlag för enskilda, för företag, för kommunala organ och för staten, och det åstadkommer man genom en ökad växtkraft i samhällsekonomin. Herr Helén har redan utförligt uppehållit sig vid den frågan i dag, och därför behöver jag bara instämma i vad han har sagt. Jag var väldigt förvånad över att herr Palme påstod att vi inte har ägnat dessa frågor något intresse. Det borde verkligen inte vara en nyhet för herr Palme att detta är en av de saker som har diskuterats oerhört intensivt under inte minst det senaste årtiondet. Och visste han det inte förut, så hörde han ju herr Helén i dag. Men han hörde med slutna öron — det är ingen som är så döv som den som inte vill höra.

Det var den första punkten.

Det är impopulärt att vara sparsam, men punkt 2 i ett ekonomiskt saneringsprogram måste innebära det. Att vara sparsam betyder inte bara att skära bort förslag som framförs till nya utgifter. Det innebär också att man måste se över de gamla utgifterna och se vad som behöver vara kvar, se om det finns något som kan plockas bort, se om det finns något som kan skäras ner. Människornas behov av insatser från statens sida förändras ju oupphörligt, och det är inte självklart att det i minsta detalj kommer att leda till krav på lika stora statliga insatser på varje enskild punkt.

Vi vet att det är stora svårigheter att spara, att skära ner och reformera så att saker blir billigare. Det stöter ofta på politiskt motstånd, även i det här huset. Därför vore det önskvärt att partierna satte sig ner och tillsammans gjorde en bedömning av vad man skulle kunna spara på. Den arbetsmetoden har vi ju inte i våra riksdagsutskott. Det är defaultism att säga att det inte skulle kunna gå att åstadkomma resultat. En parlamentarisk besparingsutredning har aldrig varit så nödvändig som nu.

Min tredje punkt är: Att vara sparsam måste innebära att man skall hushålla på sikt, planera över längre tidsperioder. Punktinsatser i fråga om sparsamhet ger givetvis resultat, men de kan aldrig i betydelse komma upp till det noggranna övervägandet av hur vi skall ha det i det här landet under den framtid som vi har möjlighet överblicka. Att se till att man hushåller och sparar på pengarna så att det går ihop på lång sikt, det tvingar till en mycket hårdare och därför också mer realistisk bedömning av både gamla och nya utgiftsbehov.

Statsmakterna liksom landsting och kommuner måste på ett helt annat sätt sätta in sina krafter på en ekonomisk långsiktplanering. Det duger inte att bara planera för de närmaste tolv månaderna. Det är en helt föråldrad metod, som ändå har en förvånansvärd styrka i sig. Visst talar man allmänt om att det behövs längre planer, men verkliga resultat ser man alldeles för litet av. Regeringen borde för riksdagen presentera långsiktiga ekonomiska planer för t. ex. en femårsperiod. De skulle få

formen av en rambudget. Den skulle innehålla vad man kunde vänta sig i fråga om statens inkomster under den närmaste femårsperioden. Inkomsterna skulle vägas mot utgifter som man vet under alla omständigheter måste komma till. Vidare skulle redovisas vilka reformplaner som kan väntas komma fram under perioden och vad de skulle kosta.

Regeringen borde inför riksdagen deklarerat vilka av dessa reformplaner som det skulle vara möjligt att få rum med inom femårsperioden.

Någon absolut bindning kan man inte åstadkomma på fem års sikt – det vet vi – men det här systemet skulle tvinga fram en hårdare angelägenhetsgradering. Det skulle också tvinga fram en mer öppen politisk debatt, där allmänheten skulle få alternativ att röra sig med. Det är inte minst viktigt att väljarna genom öppen redovisning av olika reformplaner får en bättre chans att påverka oss politiker. Väljarna skulle få en större möjlighet att ge uttryck åt *sina* värderingar.

Det är klart att en finansminister kan se med olust på en sådan utveckling, men det besväret får såväl finansministrar som andra statsråd och vi vanliga riksdagsledamöter ta på oss.

I bl. a. Norge har man sedan flera år gjort aktningvärda försök att bedöma den ekonomiska utvecklingen på längre sikt. Vart tredje år presenterar man i stortinget ett flerårsprogram. Man arbetar med femårsplaner och med perspektivplaner på ända upp till 15–20 år. Självfallet blir sådana bedömningar behäftade med stora felmarginaler, men de ger ändå något underlag för slutsatser om vad som är möjligt att göra.

När man gör upp sådana här planer måste det ske i god samverkan med näringsliv och arbetsmarknadsorganisationer. Den centrala ekonomiska planeringen måste också ske under medverkan av de regionala och lokala organen. I ett planeringsmaskineri som det jag skisserat måste därför en intim medverkan från primärkommuner och länsorgan äga rum. Det planeringsarbetet som redan utförts i ett litet antal kommuner kan visa sig vara av betydelse också för planeringen i stort i landet. Det skulle också innebära en stimulans till de regionala och kommunala myndigheterna, om staten gjorde mer. Då skulle vi få större möjligheter att ta oss an dessa problem tillsammans.

En biprodukt av en bättre ekonomisk långsiktplanering skulle vara att det blev en större realism i prognoserna om de framtida ekonomiska förutsättningarna för reformverksamheten. Tron att reformpolitiken i stort sett är ett avslutat kapitel är givetvis fel. Det finns stora och betydelsefulla reformer som måste genomföras. Men vi har kommit till ett läge, där det är nödvändigt att mera omsorgsfullt än hittills se efter vilket utrymme som finns. De tendenser till att tänja förhoppningar till det yttersta, som alla partier då och då gör sig skyldiga till, skulle få svårigheter att frodas om man hade långtidsplaner – och det är ingen dålig biprodukt.

För det fjärde skulle jag vilja ge exempel på några områden, där en bättre långsiktig planering är nödvändig. Jag börjar med ett som inte har omedelbar anknytning till statsbudgeten. Jag tänker på hela forskningsområdet, som är så outnyttjat när det gäller att skapa bättre grundval för beslut i riksdag och i regering. Forskning utnyttjas alldeles för litet för att

ge underlag för bedömning av vilka resurser vi kan väntas ha, vilka nya resurser som kan ställas till förfogande och hur människornas vanor med en viss sannolikhet kommer att förändras. Där duger inte framtidsforskning i största allmänhet, utan det måste göras konkreta undersökningar på särskilda avsnitt.

Ett praktexempel på försummelser av detta slag är frågan om energiförsörjningen. Den statliga energiutredningen blev klar med sitt arbete för över två år sedan. Det var mycket intressanta slutsatser som utredningen kom fram till. En av dem var ganska överraskande för de flesta. Utredningen påvisade att förlusterna under distribution, omvandling och konsumtion av olika former av energi — el, olja osv. — är så stora som 40 procent. Så mycket försvinner på vägen från källan till förbrukaren. Man bedömer också som sannolikt att förlusterna vid användande av kärnkraft kommer att bli än större.

Om vi skulle fortsätta att importera bränsle i samma omfattning som nu, så skulle bränsleimporten om 30 år kosta 11 à 12 miljarder kronor i dagens priser. Det är lika mycket som en tredjedel av 1970 års export. Det säger allt om att vi inte får komma i den situationen. För att kunna göra något åt denna hotande utveckling föreslog energiutredningen att man skulle tillsätta ett särskilt organ, som skulle upprätta s. k. energibalanser samt ta initiativ till forsknings- och försöksverksamhet. Förslaget lades fram under industriminister Wickmans tid, men han gjorde ingenting särskilt åt det. Och industriminister Rune Johansson har också låtit tiden gå utan att ta några krafttag. Höstriksdagen 1971 behandlade ett motionsförslag om inrättande av en parlamentarisk nämnd som skulle ägna sig åt energiområdet, och enligt näringsutskottet skulle man då också se till de miljömässiga problemen.

Man tycker att industriminister Johansson, när han fick denna körare från riksdagen sedan han själv inte hade gjort någonting, nu skulle ha satt i gång med denna stora sak som är avgörande för den framtida utvecklingen, men det gör han inte utan i stället tillsätter han en ny utredning, där parlamentariker skall ingå som experter, utan rösträtt. Riksdagen hade ju enhälligt hävdade att situationen krävde att riksdagsledamöterna nu verkligen fick ta sig an den här frågan. Den tillhör inte de frågor som är lätta att behandla. Herr Johansson gör tvärtom. Nu får dock riksdagen en chans att i höst igen vara mera realistisk än regeringen. Det finns ett fp-förslag om upprättande av ett energiinstitut för beredning av denna för folkhushållet stora fråga.

Ett annat område där en mycket bättre planering måste komma till stånd är vårdområdet. Här har som alla vet skett en kostnadsexplosion. Landstingens ekonomiska resurser har ansträngts till det yttersta. Det råder inga delade meningar om angelägenheten av en förbättrad vård. Det råder heller inga delade meningar om att de försök till en bättre planering av vårdsektorn som har gjorts givetvis är bra, men det allvarliga är att dessa försök har gett alldeles för små resultat. Man har t. ex. inte i tillräckning utsträckning tagit till vara de resurser som finns för att behandla patienterna så snabbt som möjligt på våra sjukhus. Vårdkostnaderna per dag och patient var i genomsnitt för samtliga lasarett för akut vård för två år sedan 278 kronor. Nu är kostnaderna säkert betydligt över

300 kronor. Man förstår att om man med en bättre organisation skulle kunna minska det antal dagar en patient ligger inne med endast en dag skulle det betyda stora besparingar. Men om en patient skall behandlas på olika specialavdelningar så blir väntetiden ofta lång, och då förloras mycket tid och pengar både för den enskilde, landstingen och staten.

Ett annat bevis för den bristande planeringen är att det inte finns gemensamma organ för den förebyggande vården och den direkta sjukvården. Man kan troligen inte göra en större insats för att hålla vårdkostnaderna nere än att just sätta in reformer som gör det möjligt att förebygga att människor över huvud taget behöver så ofta komma i kontakt med vårdapparaten i egentlig mening. Den förebyggande vården kommer alltid att vara mycket billigare än institutionsvården. Här har den socialdemokratiska regeringen gjort en av sina största försummelse. Man har inte insett nödvändigheten av att samordna förebyggande vård och akut vård. Det är regeringen som bär ansvaret.

Vi tycker alla att när trafikolyckorna med stor sannolikhet nu kostar samhället uppemot 3 miljarder kronor per år så är detta ett fantastiskt belopp. Samtidigt vet vi att de enskilda människorna ofta lider skador som aldrig kan värderas i pengar. Rikspolisstyrelsen och trafiksäkerhetsverket har visat på att det finns förutsättningar att på ett radikalt sätt nedbringa olycksfrekvensen, och de summor som behövs för det är förhållandevis små i jämförelse med de miljardbelopp som trafikolyckorna kostar. År efter år har vi från folkpartiets sida understrukt nödvändigheten av att man gör någonting utöver vad vi hittills har åstadkommit. Men socialdemokraterna har visat en förvånansvärd ovilja att inse detta problems stora mänskliga och ekonomiska betydelse. Riksdagen begärde i våras av regeringen att den skulle tillsätta en arbetsgrupp för att utreda olika frågor i samband med trafiksäkerheten, för att undersöka metoder och mål för att uppnå ett bättre resultat. Det vore intressant om kommunikationsministern, som nu är närvarande, kunde tala om när denna arbetsgrupp kommer att tillsättas. Blir det som i en rad andra fall att regeringen tycker att riksdagen inte har tillräckliga skäl och därför bara låter bli det hela. Det vore mycket allvarligt om regeringens bristande känsla för vad som sker på trafikområdet skulle leda till att man inte gör någonting. Men kommunikationsministern har en chans att svara nu.

Ett annat exempel. Det är inte god planering att staten beslutar om bidrag till kommunala organ och inte samtidigt söker stimulera dessa till sparsamhet. Om kommunerna t. ex. fick möjlighet att se att det lönade sig att bygga billigare genom att utnyttjade statsbidrag till någon del ställdes till kommunernas förfogande – för andra ändamål eller inom samma sektor – skulle intresset för sparsamhet bli mycket större. En reform av statsbidragsbestämmelserna måste ingå som en väsentlig del i en bättre ekonomisk långsiktplanering.

Med dessa punkter och exempel har jag sökt visa hur det borde vara möjligt för staten att planera på lång sikt och vilka vinster som detta skulle kunna ge. Finansministern har uppenbarligen inte fattat detta – i varje fall har han inte vidtagit några åtgärder som skulle leda till en bättre långsiktplanering. Hur det är med de övriga statsråden vet jag inte. Men

en sak vet vi, och det är att de verkliga resultaten låter vänta på sig, även om det skulle finnas statsråd som påstår att man tagit upp dessa frågor. Det är de svenska skattebetalarna som får betala för den slappa socialdemokratiska politiken.

I dag har vi återigen i början av den allmänpolitiska debatten fått fastslaget – jag vet inte för vilken gång i ordningen – att finansministern har kommit för sent både när det gäller att dämpa överhettningen i ekonomin och i fråga om att stimulera konjunkturerna. Lika uppenbart är nu att han kommer för sent när det gäller att planera samhällsekonomin på lång sikt. Utvecklingen har passerat den socialdemokratiska politiken – denna är förlegad. Regeringen har inte insett detta, och det blir folket som får betala för de misstagen.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Fru talman! Hur mycket man har råd med i ett land beror på hur mycket de totala resurserna ökar. Det är därför oroande att den ökningen i Sverige under senare år gått långsammare än i jämförbara länder. Det har varit orsaken till att vi i Sverige till slut fått ett reformstopp. Om vi under de senaste två åren hade haft samma tillväxt som i andra jämförbara länder, hade det svenska folkhushållet haft ungefär tio miljarder mer att röra sig med. Det hade räckt till både det ena och det andra. En viktig sak som det hade räckt till är en sänkning av de enorma skattesatser som vi för närvarande har, och det hade ändå blivit en hel del pengar kvar som hade kunnat användas för angelägna ändamål.

Det har alltså i vårt land sedan mitten av 1960-talet varit en försämring i detta avseende jämfört med andra länder. Det märkvärdiga är att motsvarande försämringar inträffade även på en del andra områden. Sverige har t. ex. alltid haft en jämfört med andra länder ganska hög prisstegringstakt. Men sedan 1965 har denna tendens blivit ytterligare markerad. Under föregående år var vi det land som hade den näst högsta kostnadsstegringen och inflationen i världen. Det märkvärdiga, fru talman, är att de priser som stigit speciellt snabbt faktiskt är de över vilka staten haft ett avgörande inflytande. Det gäller t. ex. järnvägsbiljetter, porto, teleavgifter, apoteksvaror och naturligtvis framför allt hyrorna. På områden där staten haft någonting att beställa har inflationen gått snabbare. Det kan möjligen ge en ledtråd om vilket recept man skulle vilja föreslå för en lugnare utveckling på prissidan. Receptet är naturligtvis att man skall akta sig för att lägga för mycket aktiviteter i statens regi. En annan betydelsefull åtgärd är att se till att det ute i näringslivet finns pengar för att köpa olika maskiner och bygga ut fabriker, så att företagen utan att höja priserna kan klara de löneökningar och kostnadsstegringar som inträffar. Jag tror att dessa två recept är betydelsefulla och att regeringen under senare år inte har kommit att fästa tillräckligt avseende vid dem.

Sedan mitten av 1960-talet har utvecklingen försämrats vad gäller sysselsättningen i Sverige i förhållande till andra länder. Det brukade vara bra i Sverige på sysselsättningsidan. Vi brukade ha det bättre än andra länder. Det var väl bra det, och jag antar att socialdemokraterna har en stor del av förtjänsten för det. Men det anmärkningsvärda är då att herr

Nr 111

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

Palmer socialdemokrati inte har förmått uppehålla denna goda linje, utan även i detta stycke har det blivit en försämring sedan mitten av 1960-talet.

Det enkla receptet här tycker jag är att inte höja löneskatten. Det är ju den mest vidunderliga ekonomiska politik man kan tänka sig att klämma till med en sådan skatt som just kommer att drabba de företag som vacklar och har svårt att hålla i gång. Att sätta åt dem på detta sätt måste vara en mycket märkvärdig politik.

Någonting har gått på sned i landet under senare år. Sverige är ett förträffligt land, men någonting har ändå gått i fel riktning under senare år. Antalet konkurser ligger väldigt högt. En hel del stora företag både på den privata och statliga sidan har vacklat. Vi vet också – som professor Ramström i Umeå och Industrins utredningsinstitut har konstaterat – att några nya företag inte längre startas i Sverige. När det gäller att klara sysselsättningen är det allvarligt, om det inte nybildas några företag. Vi kan inte låta alla bli anställda av den offentliga sektorn.

Anledningen till dessa svårigheter kan man ha olika uppfattningar om. Men min slutsats är att socialdemokraterna har kommit att inte tycka om det enskilda näringslivet utan att ha något egentligt annat att sätta i stället. De har bränt upp några hundra miljoner kronor på en del misslyckade satsningar när det gäller statlig företagsamhet, så det är de inte riktigt beredda att fortsätta med, även om vi av den socialdemokratiska kongressen nästan kan ana oss till att det, om socialdemokraterna vinner ett val till, kommer att bli banksocialisering och att stora serier av andra branscher kommer att plockas in under det statliga styret. Socialdemokraterna har inte gillat det enskilda näringslivet men har inte haft någonting annat att sätta i stället. Då måste det bli sådana svårigheter som råder för närvarande. De svårigheterna gäller inte enbart det ena eller andra året utan gäller även på lång sikt.

Socialdemokraterna har varit så rädda för lönsamhet och vinster ute i företagen att de faktiskt hellre accepterat stagnation och arbetslöshet. Jag tycker att det är ett dåligt val, fru talman, och jag har också ett förslag till hur man skall lösa den motsättning som onekligen existerar, motsättningen mellan att å ena sidan ge så goda arbetsvillkor för de olika företagen att det kan bli en förmögenhetsökning på en del händer och å andra sidan verkligen se till att gynnsamma utvecklings- och sysselsättningsmöjligheter skapas.

Den motsättningen skulle jag vilja lösa på det viset, fru talman, att vi gav bättre förutsättningar till de många människor med genomsnittliga eller låga inkomster, vilka inte har haft någon möjlighet att bygga upp egna tillgångar, att kunna göra det och på det viset bli delaktiga av de olika tillgångar som ett land har, vare sig det nu är företag, skogar eller hus. Detta menar vi med ägardemokrati. Man kan ju tycka att begreppet ägardemokrati är mer eller mindre invecklat, men det är en bra tanke som finns i det, nämligen att man vill lösa upp motsättningen mellan att å ena sidan vilja ge sysselsättning och å andra sidan inte vilja möjliggöra stora förmögenhetsökningar på ett fåtal händer. Vi vill lösa upp den motsättningen genom att skapa vad vi kallar för en ägardemokrati.

Vad socialdemokraterna gör när de vill öka det enskilda sparandet en

del – riksdagen har ju beslutat om det nya löntagarsparandet – är att införa ett lotteri med 100 000 kronor i skattefria lotterivinster, vilket jag tycker är en dålig politik. Man skall göra det lönande att arbeta och inte lönande att vinna på lotteri. Man skall göra det lönande för de många människor som har en strävan efter att bygga upp egna tillgångar i det egna landet.

Svårigheterna för ekonomin som helhet avspeglar sig naturligtvis också i påfrestningar för de många enskilda människorna. De inkomstökningar som enligt statistiken har inträffat här i landet under senare år har de enskilda människorna sett mycket litet av, eftersom de väsentligen i form av skatter har gått till stat och kommun. Prishöjningarna har ätit upp resten av löneökningarna. I den utsträckning som man har blivit delaktig av de ökade tillgångar som enligt statistiken har kommit till stånd här i landet har det varit i form av bidrag av olika slag. Vad som däremot har frodats i Sverige under senare år är AMS och kraven på de många sociala inrättningarna att i efterhand försöka rätta till de svårigheter som familjerna har åsamkats genom den skyhöga beskattningen.

Företag och enskilda har under de senare åren blivit i växande grad beroende av olika bidrag. Stödet till företagen – man kan nästan säga socialhjälpen till företagen för att hålla dem i gång när de har fått svårigheter på grund av de villkor som regeringen erbjudit – har blivit så mångskiftande att det nästan inte är någon överdrift att påstå att det knappast längre görs en investering i landet utan att något bidrag är med i spelet. Kommunernas kostnader för socialhjälp till de enskilda människorna har under några år tre- eller fyrdubblats, och kostnaderna för bostadstillägg, som man har måst införa för att dölja de bostadspolitiska misslyckandena med de höga hyrorna, är också en utgift som har stigit från 1966 till 1972 från 750 miljoner kronor till över 2 miljarder.

Det behövs ett omfattande stöd till dem som har det svårt, men det stöd som har utformats genom bidrags- och skattesystemet lider av allvarliga svagheter.

För det första har bidragsfloran blivit så invecklad – det är så krångligt att läsa de sammanställningar som finns över bidrag som man kan få – att det icke är de svaga som hittar rätt, utan det är de sluga. Häromdagen skickade någon en sådan sammanställning till mig. Jag läste igenom den ordentligt, men jag fann den så invecklad att inte ens jag, som ändå sysslar en hel del med sådana saker, riktigt begrep de olika bestämmelser som gäller i mångfalden av bidrag. Tyvärr har det alltså blivit så att det är de sluga som tjänar på bidragen i högre grad än som vore rimligt, och icke så mycket de svaga.

För det andra är det en mycket stor nackdel med skatte- och bidragssystemet att det för många människor inte längre lönar sig att arbeta. Det blir inte någonting kvar av inkomstökningarna – det har sagts tidigare i dag från denna talarstol, men jag tycker ändå det är så viktigt att det tål att sägas en gång till. Och det tål att understrykas att det är de genomsnittliga inkomsttagarna som drabbas. Det är för dem som belastningen ökar i form av skatter på inkomstökningar och bortfall av olika bidrag, när inkomsten ökar, det är just i de inkomstskikten som belastningen är som mest utpräglad. Detta tål verkligen att understrykas,

därför att det sannolikt kommer att visa sig, om man har kvar det här systemet, att lusten att arbeta, lusten att satsa, lusten att ta initiativ kommer att förstöras. Om det lönar sig att vara sjukskriven – det gör det faktiskt för många i dag – då tror jag att man mycket snart kommer att få sjukskriva hela ekonomin.

Det är mot den bakgrunden som vi har velat att förutsättningar skall skapas för en skattesänkning. Det går att göra det. Det går att spara. Vi har sett att kommunerna lyckats nu, när man i änden på repet har varit tvungen till det. De årliga inkomstökningar som stat och kommun får genom att det ju ändå förekommer en viss ekonomisk tillväxt i landet skulle det allmänna kunna låta bli att helt och hållet göra av med. Man skulle kunna avsätta en del till att kunna sänka skattesatserna.

Det vore rimligt att man här i riksdagen i högre grad tänker igenom inför olika beslut och olika förslag, vilka konsekvenser de egentligen får på kostnaderna. Hade man tänkt igenom, innan man tvångsvis genomförde kommunsammanläggningen, vad den skulle komma att innebära för skattebetalarna? Har man i tillräckligt hög grad tänkt igenom vad de ständiga ändringarna i skolsystemet har inneburit? Jag tror att det har uppstått höga extra kostnader genom att de olika kommunerna knappast har hunnit få en skolbyggnad färdig förrän de varit tvungna att flytta väggar och ändra om och köpa ny utrustning därför att någon socialdemokratisk utbildningsminister fått den idén i huvudet att det som beslutades för två år sedan icke längre duger.

Har man tänkt igenom vilka kostnader den bostadspolitik som bedrivs kommer att innebära för skattebetalarna och de enskilda människorna? Man behöver för närvarande dölja de höga hyrorna genom bidrag som kostar mycket i skatter. Har man tänkt igenom vad det kommer att kosta skattebetalarna att framför allt de allmännyttiga företagen nu också skall ha ersättning från det allmänna för de kostnader som förorsakats av en dålig planering?

Man behöver alltså på dessa olika punkter noga tänka igenom vilka kostnadsverkningar det blir av de beslut som fattas. Om man gör detta bättre kommer man att kunna skapa utrymme för den sänkning av skattesatserna som är nödvändig.

Det finns en tredje nackdel med det system av skatter och bidrag som vi har och som jag finner mycket allvarlig. Det har kommit att bli i hög grad diskriminerande mot äktenskapet och det drabbar särskilt barnfamiljer. Det finns mängder av sådana exempel i skatte- och sociallagstiftningen. Man finner att det blivit mycket dyrt att gifta sig. Att antalet äktenskap under senare år minskat kraftigt kan till en del, tror jag, bero på att människor fått ny uppfattning om i vilken form man skall sammanleva. Men jag är också övertygad om att många unga människor i Sverige tyvärr säger: Vi skulle ha velat gifta oss men vi är medvetna om att det är dyrt att göra så på grund av det ena eller andra. Det är förklaringen till att äktenskapsfrekvensen i Sverige till skillnad från våra nordiska grannländer har sjunkit i hög grad under de senaste fem åren. I de andra nordiska länderna har det gått i andra riktningen. Jag tror inte att denna förändring så mycket har att göra med nya moraliska värderingar av något slag, så att man inte längre vill formellt gifta sig, utan

att det beror på att skatte- och bidragssystemet fått denna utformning. Vi anser att man bör noga fundera igenom hur diskrimineringen mot äktenskapet skall tas bort.

År 1966 ingicks 60 000 och 1971 40 000 äktenskap, och siffrorna kommer att sjunka även under 1972. Antalet skilsmässor har under samma period ökat från 10 000 till 14 000, antalet aborter har ökat från 7 000 till 20 000, och det halva självmord som knarkandet utgör har spritt sig i hög grad. Brottsligheten ökar. När man ser på sådana siffror, fru talman, förefaller det mig som om villkoren att leva har kommit att bli hårdare under senare år. "Det starka samhället" – som det ibland heter från socialdemokratin sida – har för många människor uppenbarligen visat sig vara mycket påfrestande. Det visar sådana siffror som jag just angav.

En svaghet i den socialdemokratiska politiken är den önskan som finns att styra allting centralt. Den är också en förklaring till vad som håller på att hända med vårt mycket bra land. Det är olyckligt ur många synvinklar att alltmer lita till central auktoritet.

Ordet "auktoritet" tål att noga fundera på. Det är en källa till styrning, en sorts roder. Det finns två olika sorters roder. Man kan dela in dem i två grupper, dem som är människonära och dem som är människofjärran. Vad är egentligen då de människonära auktoriteterna?

De främsta av dem är de ideal som var och en bär på i sitt inre genom uppfostran eller genom utbildning. Min uppfattning är t. ex. att religionen ger en sådan styrning och att samvetet är vår innersta auktoritet. Föräldrar och skola är människonära auktoriteter för barn.

Auktoritet har under de senaste åren för många kommit att bli ett fullt ord. Man tror att man klarar sig utan. Man raserar, men när man väl gjort det märker man att man inte klarar sig med den nya oordning som då griper omkring sig. Då kommer de människonära auktoriteterna att bli ersatta med sådana som är människofjärran. Avrustar man individernas ansvarskänsla blir det den beklagliga följden.

Den avlägsna överheten med byråkratisk centralstyrning är en människofjärran auktoritet. Barnavårdsnämnd och ungdomsvårdsanstalt i stället för föräldrar. Lagar och paragrafer i stället för religion och samvete. Myndigheter och centrala dataregister i stället för kvarterspolis.

Människofjärran auktoriteter behövs, de också, eftersom de människonära, som är den första försvarslinjen, ibland sviktar, men vad som är tragiskt i mycket av den nuvarande politiken och i de värden som tycks ligga till grund för denna är att man inte bara i oförstånd utan även medvetet strävar efter att riva ned människonära auktoriteter och ersätta dem med sådana som är människofjärran. Man kommer att tvingas att i efterhand tillgripa överhet och anonymt tvång, och det tycker jag är ett dåligt samhälle. Det är en försämring. På många punkter förefaller det mig som om man med öppna ögon strävar efter att ersätta det personliga med det opersonliga. Den innebörden har det numera populära argumentet att de centrala politiska instanserna skall fatta allt större del av alla beslut som gäller människorna. Den enskilde individen tillåts i allt mindre grad – trots allt vackert tal om medbestämmande – att fatta beslut i

egen regi om den egna tillvaron.

På inget område, herr talman, har den här tendensen blivit mer utpräglad än på bygg- och bostadssidan. Byggnormerna omfattar för närvarande enligt uppgift 17 000 sidor. Antalet olika normsamlingar var 783 år 1968. På fyra år har de ökat till 1 225. Myndigheterna har för närvarande så många rattar att skruva på att de inte egentligen vet vad som händer när man skruvar på den ena eller den andra ratten. Man har tappat överblicken över verkningarna av de olika ingrepp som man gör från centralt håll. För att bota den förvirring som på det viset har uppstått vill det förefalla som om socialdemokraterna icke hade något annat recept än att ständigt försöka öka antalet rattar för central styrning.

I en nyutkommen bok har en vetenskapsman som heter Richard Normann dragit den slutsatsen efter att grundligt ha studerat systemet för bostadskvotering – vad som skall byggas var – att det inte kan kallas effektiv samhällsplanering utan ”kontrollerad slump”. Det är hans hårda omdöme efter vad jag uppfattar som en grundlig genomgång.

Det är t. ex. mycket allvarligt om man betraktar det ur de regionalpolitiska synvinklar som har diskuterats här i dag, att uppenbarligen detta speciella instrument, byggkvotering, kommit att innebära att man placerat mycket av glesbygden och avfolkningsområden på mellansits genom att byggkvoterna verkat mot deras intressen.

Vi har i Sverige haft ett omfattande nybyggande, men nytillskottet av lägenheter har tyvärr inte varit så stort, därför att det varit en våldsam avgång i form av rivning och i form av att man inte underhållit gamla fastigheter. På det viset har mängder av bostäder försvunnit. Jag tror inte jag är orättvis om jag säger att de offentliga fastighetsägarna har varit bland de sämsta när det gäller att underhålla det gamla fastighetsbeståndet. Det förefaller i alla fall så i Stockholm.

Genom rivningar har man kommit att plocka bort de bostäder som har de lägsta hyrorna, och allt fler människor har blivit hänvisade till de orimliga hyrorna i de nybyggda bostäderna.

Jag tror att en viktig anledning till att hyrorna har stigit så kraftigt är att man i alla de här 17 000 normsidorna, de 1 225 olika normsamlingarna, icke har tagit tillräcklig hänsyn till verkningarna på kostnaderna av de olika beslut som har fattats. Normerna har satt konkurrensen ur spel, och bland fackfolk talas det nu mera alltmer om ”lånetaksakrobatik” och ”lånetaksarkitektur”. Om sådan akrobatik och arkitektur är allmän kan var och en tänka sig vilka verkningar det kommer att få på hyrorna i landet. Hyrorna har också rakat i höjden. Det är svårt att hyra ut. Socialhjälp måste tillgripas både för att hjälpa de enskilda som inte klarar hyran och för att hjälpa de olika företagen som inte klarar ekonomin med outhyrda lägenheter. Det är då framför allt de allmännyttiga företagen som skall få den där socialhjälp. Bostadstilläggen skall uppenbarligen, efter det beslut som den socialdemokratiska kongressen fattade, icke längre betalas till hyresgästerna utan de skall betalas direkt till hyresvärdarna. Tanken bakom det är att man skall kunna dölja för allmänheten hur höga de socialistiska hyrorna är. Vi har också under de senaste dagarna sett att de allmännyttiga företagen, kommunägda och

liknande, skall få extra pengar från staten för att klara sina reparationer. Jag finner att allt det här är en dålig bostadspolitik, herr talman.

Vi menar från moderat sida att man skulle komma betydligt längre om man hade lika konkurrens mellan olika parter som försöker bygga hus, att det då gjordes mera ansträngningar att få lika villkor mellan olika företag i branschen. Vi menar att det skulle vara bra att ha mindre centralstyrning än vad vi för närvarande har.

Vi har också sagt att hyresregleringen, som bl. a. just har fått till följd att det inte har lönat sig att underhålla gamla fastigheter, är anledningen till de omfattande rivningar som gör att Stockholm ser ut som en bombad stad och som har gjort att man har rivit på många andra håll.

I det senaste numret av HSB:s tidning Att bo finner man till sin synnerligen stora belåtenhet att där uttrycks utomordentligt kloka tankar. Det har såvitt jag förstår skett ett uppvaknande på den kanten. "Behövs sjutton tusen sidor byggnormer?" frågar HSB:s tidning. "Föreskrifterna får inte bli en förlamande tvångströja." "Över huvud taget tycks staten, kommunerna samt andra ansvariga myndigheter och organ inte ha lämnat någon möjlighet oprövad, att genom olika bestämmelser och rekommendationer försöka initiera och framtvinga en för medborgaren i gemen förnuftig samhällsbyggnad" men "hur har då den allt ymnigare 'lag och normfloran' påverkat vårt byggande?" Man svarar: "Det finns t. o. m. skäl att tvärtom misstänka att normeringen i många fall indirekt bidragit till utarmning och tristess. — — under den senaste 10-årsperioden har graverade misstag begåtts i vårt bostadsbyggande — — ." På ett ställe säger man så här: "Kommunalmännen antar att den statliga expertisen kan sin sak" — det är alltså den som har hittat på alla de här normerna — "att den har välgrundat underlag. Men stämmer denna bild av verkligheten? Knappast. Enligt en enkät som den statliga byggnadsutredningen gjorde för ett par år sedan, tillkommer olika normer på högst varierande grunder och med mycket olikartat underlagsmaterial." Man drar en slutsats, en slutsats som vi kom fram till innan detta bostadselände — som man faktiskt får kalla det — hade blivit verklighet, och den slutsatsen är: "Tankar som en gång var skapade till konsumentens bästa, kan få motsatt verkan."

Jag avser inte att anklaga socialdemokraterna för att medvetet ha skapat denna tristess och denna utarmning och att ha gjort de graverande misstag som har begåtts. Jag är säker på att ni har goda avsikter, men jag tror att man åtminstone enligt vårt sätt att se på världen redan från början kunde räkna ut att vi skulle få precis den utveckling som vi har fått, med den oerhörda centralstyrning som har tillämpats.

Bostadspolitiken är, herr talman, ett förfärande misslyckande, och det vore någon sorts brist på politisk rättvisa om svenska folket icke hade allvarliga erinringar att göra mot socialdemokratin på den punkten.

Ett annat område där man enligt min och moderata samlingspartiets uppfattning har litat för mycket till centralstyrning är regionalpolitiken. Det är betydelsefullt ur mänskliga och ekonomiska synpunkter att man ser till att människor kan få arbete i hemorten eller inom rimligt avstånd från den. Det måste vara tragiskt med stora befolkningsomflyttningar. Men för att nå detta mål kan man inte sätta sin främsta tillit till en serie

punktinsatser. Det har varit för mycket av "helikopterpolitik", dvs. någon överhetsperson, t. ex. ett statsråd, har svävat ner på något ställe och släppt ned ett par miljoner här och ett par miljoner där, men för litet av allmänna åtgärder, som hade kunnat verka på ett effektivt sätt. Man har genom en sådan "helikopterpolitik" icke skapat den bästa grunden för sysselsättning. Bl. a. har det på den vägen icke varit möjligt att ge rimligt stöd till olika småföretag.

Jag tror att det är mycket viktigt att komma ihåg att en decentraliserad ekonomisk politik i hög grad måste bygga på det förhållandet att det finns många småföretag. Det är allvarligt att regeringens ekonomiska politik i så hög grad har kommit att missgynna småföretag. Det blir nämligen fallet vid en selektiv politik. Alla de som skall göra dessa punktinsatser hinner inte träffa alla småföretagare. Det är enklare att ringa upp en storföretagare. Det är på det sättet man får precis en sådan negativ utveckling som också ägt rum.

Vi tycker t. ex. att en allmän och självklar åtgärd vore att helt ta bort löneskatten i stödområdet. Socialdemokraterna säger ibland att man måste ha en "neutral skattepolitik". Men det är fullständigt groteskt att först använda argumentet att vi skall ha en neutral skattepolitik och att sedan sätta in i mer än motsvarande grad snedvridande bidrag av olika slag till speciella företag i en byråkratisk process.

Om man i stället tog bort löneskatten, skulle följden bli just det man vill åstadkomma, nämligen ett stöd till näringar som använder mycket arbetskraft. Man skulle på det sättet skapa mer av sysselsättningstillfällen än genom alla olika punktinsatser med en miljon här och en miljon där. I det senare fallet stöder man snarare kapital än arbetskraft, och det är en dålig metod om det gäller att skapa sysselsättning. Ofta snedvrider man i hög grad konkurrensen genom sådana åtgärder. Om man hjälper ett företag, vacklar i stället i närheten ett annat företag, som icke hade förmånen att få ett punktstöd.

Andra exempel på en mera allmän satsning i regionalpolitiken är att göra Sverige rundare. Det finns inget egentligt motiv att upprätthålla så stora skillnader i teleavgifter över riket som vi nu har. Det är en synpunkt som vi har framfört länge.

Jag kan egentligen inte heller förstå att man skall hålla så höga biljettpriser för flyg- och tågresor att det faktiskt är billigare att fara i väg till en vistelse på Mallorca en vecka och återvända till Stockholm än att resa fram och tillbaka mellan Stockholm och Luleå. Det måste vara något fel i detta. Jag tror att felet är att om man gör biljettpriserna tillräckligt höga har inga människor råd att använda transportmedlet i fråga, som då får ett sviktande trafikunderlag. Vi tycker att man skulle ändra på detta.

Jag tycker också, som jag tror att herr Fälldin var inne på under eftermiddagen, att vad som behövs är en större satsning på vägar för att få till stånd goda transporter. Vi har ett förslag om hur det skall gå till. Om det är ont om pengar i statskassan – och det är det ju ibland – varför inte då i större utsträckning bygga ut motorleder i södra Sverige med hjälp av avgiftsfinansiering? Under sådana förhållanden kan man dels bygga ut motorlederna snabbare, vilket är bra ur herr Dahléns synvinkel att trafikolyckorna bör hållas nere, dels få mera pengar över på de vanliga

vägnslagen för satsningar på länsvägnätet.

Jag vill också upprepa i detta sammanhang att bostadskvoteringen icke har varit bra ur lokaliseringsspolitisk synvinkel.

Jag vill avslutningsvis säga, att om man vill styra allting uppifrån, kommer man inte att bli i stånd att styra allt till det bästa. Då kommer det att visa sig i efterhand att genom att man ville styra *allt* blev, om inte allt, så dock bra mycket, till det sämre. Det är nödvändigt att ge de enskilda människorna ansvar, delegera uppgifter och införa medbestämmande. Det är den insikten som är grunden för moderat politik, och det är det som t. ex. gör att vi vänder oss emot socialisering av näringslivet.

Har ni tänkt på vad som skulle bli en följd, om man socialiserade bankväsendet och mycket annat, vilket bra många av socialdemokraternas riksdagsmän gärna vill, liksom också uppenbarligen en majoritet på kongressen skulle ha önskat, om inte herr Palme och herr Sträng hade varit i farten? Vad finns det då för någonting i änden på repet i den socialistiska ekonomin? Jo, det finns en enda arbetsgivare. Den fråga som jag ställer mig är: Hur blir det då med det medbestämmande som herr Palme har talat om t. ex. i dag? Hur blir det med medbestämmandet för anställda i så fall? Hur går det med fackföreningarnas ställning, om man har en enda arbetsgivare?

Jag tror att jag har svaret på den frågan, och jag undrar om inte en hel del av de socialdemokratiska riksdagsledamöterna också skulle ha det svaret vid ett privat samtal. Jag tror att svaret på den frågan också är förklaringen till att det i alla länder som prövat det socialistiska systemet har blivit förtryckarregimer. Även om man har haft goda avsikter när man infört ett socialistiskt system, så har den maktanhopning som exemplifieras av att det bara finns en enda arbetsgivare lett till att det gått på det viset. Det är en anledning till att vi finner en så stor betydelse i våra förslag om ett decentraliserat ägande, en form av ägardemokrati, herr talman.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! Det tillkommer knappast mig att försvara regeringens politik. Låt mig bara ge uttryck för den olust jag rent spontant har känt när jag har lyssnat på det senaste anförandet, eftersom det i långa stycken har präglats av en mycket reaktionär syn, som faktiskt har varit borta från riksdagen under rätt många år.

Fyra frågor – fyra grundläggande rättigheter – står i förgrunden bland de problem som de svenska löntagarna brottas med och som de dagligen konfronteras med. Dessa fyra grundläggande rättigheter kan sammanfattas i följande:

Rätt till ett meningsfullt arbete.

Rätt att bestämma över egna arbetsvillkor.

Rätt till en hälsosam arbets-, bostads- och fritidsmiljö.

Rätt till en växande levnadsstandard.

C.-H. Hermansson har tidigare här i dag utförligt tagit upp några av

dessa frågor. Jag skall därför begränsa mig till de frågor jag sist nämnde.

När vi ställer kravet om rätt till en växande levnadsstandard, gör vi det mot bakgrund av den försvarskamp som flertalet löntagare, särskilt de låglönlönde och barnfamiljerna, i dag tvingas föra. Man kämpar mot prisstegringar, skattehöjningar och hyreshöjningar samtidigt som hetsen och stressen i arbetet ökar, samtidigt som arbetslösheten ligger kvar på samma höga nivå som tidigare och väntas bli ännu högre till vintern. Arbetslösheten var länge bara marginella problem för regeringen, samtidigt som man sade sig ha hela batterier av åtgärder att sätta in, om det skulle vara nödvändigt.

Men hur har det blivit? Åtgärderna har varit otillräckliga. Löftena om "arbete åt alla" har inte kunnat infrias. Samtidigt ökar koncentrationen inom näringslivet – företag läggs ned eller köps upp av andra. Exemplet med Electrolux köp av Facit är det senaste i den utveckling mot ökad koncentration och makt hos den svenska storfinansen som ständigt pågår. Efter denna affär arbetar över 300 000 arbetare inom huset Wallenbergs intressesfär. Aftonbladets kommentar till detta är helt riktig: "Tryggheten för de anställda har fått köpas till priset av ökad maktkoncentration. Regeringen har spelat rollen av passiv åskådare." Man hade kunnat tillägga: Sådan är kapitalismen.

Tidigare sades det alltid att man hade att välja mellan full sysselsättning och stigande priser. De kapitalistiska kriserna kännetecknades av att priserna föll då arbetslösheten ökade, men på grund av monopolens makt över prissättningen, stora statliga ingripanden och de höga militärutgifter-na uppträder nu stigande priser och ökande arbetslöshet parallellt.

Den krissituation vi befinner oss i har sitt ursprung i det ekonomiska system vi lever i, på dess nuvarande utvecklingsstadium, samtidigt som den till en viss del återspeglar en internationell nedgång. Men den nedgången har förvärrats av den ekonomiska politik som regeringen fört – en politik som bl. a. inneburit att man med höjd moms angripit löner och privat konsumtion. Det är alltså monopolkapitalet och staten som delar huvudansvaret för den ekonomiska kris vi befinner oss i. Utvecklingen har samtidigt inneburit att fördelningen av inkomster har blivit ännu mer ojämn, samtidigt som kapitalets andel har ökat och storfinansens makt har växt.

Man har hela tiden hävdat att målsättningen har varit att förbättra betalningsbalansen med utlandet. Låt mig i sammanhanget citera vad LO:s utredningsavdelning anförde i sin höstrapport för ett par veckor sedan om konjunkturläget: "Problem i den svenska ekonomin har ju tidigare alltid varit utlandsgenererade, men denna gång är det inhemska krafter som varit i rörelse. Den i och för sig glädjande utvecklingen av handelsbalansen har blivit mycket dyr. Med en sådan produktionsutveckling blir resurserna för ökad standard och för fortsatt samhällsbyggande praktiskt taget obefintliga, vilket vi också erfarit mycket påtagligt under dessa båda år." – Jag tror att LO:s karakteristik är helt riktig.

Från vårt partis sida har vi erbjudit alternativ till den politik som förts. Vi har ställt förslag både på kort och lång sikt. Vi har ställt förslag om skapandet av basindustrier i avfolkningsområdena i form av verkstadsindustri, elektronisk industri, kemisk och petrokemisk industri. Finansie-

ringen av dessa industrier bör ske genom användande av medel ur AP-fonderna.

I nuläget har vi ställt krav på åtgärder för att stärka löntagarnas köpkraft. Vi kräver prisstopp och borttagande av momsen på livsmedel. Förslaget har emellertid avvisats av regeringen och de borgerliga partierna.

De borgerliga partierna för en dubbeltungad politik. Man är överens med regeringen om huvudlinjerna i dess ekonomiska politik, samtidigt som man under trycket av den opinion som utvecklas bl. a. för momsens borttagande tvingas agera och ställa halvhjärtade förslag, såsom tillfällig sänkning av momsen för att stimulera julhandeln, kombinerat med en sänkning av arbetsgivaravgiften, som man gjorde förra hösten.

Nu när man från borgerligt håll fått klart för sig att detta dubbelspel med slopande av matmomsen inte går att använda i taktiskt syfte avstår man från den delen av förslaget och samlas i stället kring förslaget att riksdagen skall ta tillbaka sitt beslut från i våras om att höja arbetsgivaravgiften med 2 procent från den 1 januari nästa år.

Det förslaget är avslöjande, eftersom ett sådant beslut skulle rycka undan förutsättningarna för den sänkning av den direkta statsskatten som samtidigt beslutades. Man vill vidare att statskassan i konkurrens med det privata näringslivet skall låna pengar för att kompensera denna sänkning.

De borgerliga partierna framträder nu öppet som representanter för Industriförbundet och Arbetsgivareföreningen när de förordar lägre skatter för bolagen och högre skatter för löntagarna. Det är verkligen inte företagen som behöver ytterligare lättnader i subventioner, som i sista hand löntagarna får betala!

Vårt parti har på nytt väckt förslag om införande av prisstopp och slopande av moms på livsmedel därför att de åtgärderna på ett verksamt sätt skulle bidra till lägre matpriser – den post där utvecklingen är mest negativ för löntagarna.

Vi vet nu att de allmänna prisstegringarna i år blir avsevärt större än de 4,5 procent som finansministern räknade med i våras. Både konjunkturinstitutet och LO:s utredningsavdelning redovisade beräkningar som visar på en ökning av omkring 6 procent. Det är fortfarande matpriserna som stiger mest, vilket hårdast drabbar de lågavlönade och barnfamiljerna. Livsmedelspriserna har ökat med 10 procent under ett år, och enbart sedan den 1 januari uppgår prisstegringen på dagligvaror till 7 procent. Samtidigt visar uppgifterna från statens pris- och kartellnämnd på en fortsatt stegring – i dag har ju t. o. m. folkpartiledaren herr Helén börjat uppläcka en reaktion mot de höjda livsmedelspriserna.

Trots rapporterna om fortsatta prisstegringar – prisstegringar som på senare tid inte har berott på lönehöjningar eller yttre faktorer som skatter eller dyrare råvaruimport utan i stället på att handeln har ökat sina vinstmarginaler – säger handelsminister Feldt att det inte är aktuellt med något nytt prisstopp. Han nöjer sig med att räkka ut ett varnande pekfinger till handeln och näringslivet och säga: "Det får inte bli särskilt stora prishöjningar under resten av året. Omotiverade prishöjningar kan medföra retroaktivt prisstopp."

Vad handelsministern säger är ingenting nytt. Samma sak sade han i

Nr 111

Onsdagen den
8 november 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

våras när han också fann anledning att varna handeln och mellanleden för att gå för långt med vad han kallade marginalhöjningarna. Han varnade dem och sade att om de ville undvika nya ingripanden skulle de hålla igen på prishöjningarna. Det var efter det första kvartalets starka prisstegringar, där handelns marginaler på livsmedel ökade med 6–7 procent, vilket innebar en större höjning än motsvarande leverantörsprishöjning som i genomsnitt uppgick till 3,5–4 procent. De varningar som handelsministern riktade till handeln har uppenbarligen inte haft någon effekt, eftersom man fortsatt att öka sina vinstmarginaler. Jag tycker därför att det finns anledning att fråga regeringen och handelsministern: Hur stora skall prishöjningarna bli innan ni tänker göra någonting? Eller tänker ni fortsätta att förlita er på det privata näringslivet?

Trots att pris- och kartellnämnden funnit att prishöjningarna till betydande del beror på höjda handelsmarginaler har regeringen hittills vägrat att göra någonting.

Vi har i och för sig ingen övertro på en statlig prisreglering, men vi anser att man måste utnyttja de möjligheter som finns, och erfarenheterna från den tid då regeringen tvingades att införa prisstopp visar att det går att göra någonting. Det är sämre med ingen priskontroll alls som ger stora prishöjningar än med en dålig priskontroll som ger mindre prishöjningar.

Vårt förslag om införande av prisstopp med priserna den 15 oktober som stoppriser, följt av slopande av momsens på livsmedel, skulle stoppa den nuvarande utvecklingen och innebära stora lättnader för de befolkningsgrupper som i dag drabbas hårdast av den nuvarande prisutvecklingen. Ett slopande av momsens skulle också ha den skattepolitiska effekten att den på ett rättvisare sätt skulle fördela skattebördorna efter bärkraft. Det måste vara riktigare att ta ut mera skatt av stora förmögenhetsägare, av arv och gåvor, av bolagsvinsterna, genom hårdare beskattning av reklamen, genom att man begränsar den nuvarande avdragsrätten för skuldräntor osv.

De motargument som anförs anser vi inte särskilt hållbara. Det handlar hela tiden om den politiska viljan och vilken politisk inriktning man vill ha. Vi har valt linjen att hårdare beskatta kapitalet i stället för de grupper i samhället som har det sämst ställt och som drabbas hårdast av den orättvisa indirekta beskattningen. Det är deras levnadsstandard som måste förbättras.

Det är emellertid inte bara matpriserna som stiger och som väntas stiga ytterligare. Vi har från vårt partis sida i brev till regeringen riktat uppmärksamheten på den oroande utvecklingen av hyresstegringarna. Vi har i brevet framställt förslag om prisregleringslagens utsträckande till att omfatta även hyresområdet, varigenom ett hyresstopp skulle kunna utfärdas.

Statistiska centralbyrån har gjort en undersökning som visar att hyrorna i flerfamiljshus under de senaste åren stigit med 118 procent. Bland alla varor och tjänster steg hyrorna, inräknat hela bostadsbeståndet, mest under perioden 1960–1968, nämligen enligt konsumentprisindex med 46 procent. Trots den enorma hyreshöjningen fram till i fjol talar mycket för att 1972 kommer att bli det verkliga rekordåret för

hyreshöjningar. Hyreshöjningar är begärda över hela hyresområdet. I nyproduktionen fortsätter den okontrollerade hyresstegringen. I de kommunala och allmännyttiga bostäderna har stora höjningar genomförts eller begärts. I privatägda hus byggda före 1958 har hyreshöjningar på upp till 10 kronor per kvadratmeter genomförts. I de elva årgångar privathus som sedan den 1 oktober undandragits hyresregleringen har hyreshöjningarna ofta varit större än 10 kronor per kvadratmeter. De privata fastighetsägarna berikas samtidigt som servicen försämras genom utslagning av småbutiker och hantverkare.

Den här utvecklingen är ett resultat av den medvetna politik som syftar till att de s. k. marknadsekonomiska — dvs. kapitalistiska — krafterna skall styra bostadsförsörjningen. Bostadspolitiken har gått snett. Tusentals lägenheter står tomma. 475 000 hushåll är fortfarande trångboddade. Enbart i Storstockholms bostadskö trängs 90 000 sökande som saknar egen bostad. Vi hävdar att allt detta är följder av en politik där spekulation och profitjakt tillåts i olika led av byggandet.

För att komma till rätta med de här problemen har vi sedan länge ställt krav på snabbt genomförande av bl. a. en statlig bostads- eller samhällsbyggnadsbank som skall tillhandahålla kapital till låg och fast ränta samtidigt som man ingriper mot monopoliseringen inom byggnads-materialindustrin och vidtar åtgärder mot markspekulation. Situationen blir ju ännu mer absurd när vi ser att vi fortfarande dras med en stor och ökande arbetslöshet bland byggnadsarbetarna samtidigt som vi har bostadsbrist. Och byggnadsarbetarnas ökande arbetslöshet visar att regeringens åtgärder hittills har varit otillräckliga och att de projekt som har släppts fria har varit av alltför kortvarig karaktär. Byggnadsarbetarna har rätt att slippa gå och stämpla som arbetslösa så länge tusentals människor efterfrågar en bostad till rimliga kostnader.

Herr talman! Det här är några av de frågor vårt parti ställer i förgrunden. Det är frågor som hänger samman med kampen för försvaret av levnadsstandarden, en kamp som i dag har formen av kamp mot dyrtiden — mot ökade priser, skatter och hyror. Kampen för dessa dagskrav kommer vi att på allt sätt binda samman med krav på en annan samhällsordning, eftersom det nuvarande ekonomiska systemet — det kapitalistiska — för allt fler människor visat sig oförmöget att trygga grundläggande rättigheter, såsom rätt till arbete, rätt att bestämma över de egna arbetsvillkoren, rätt till en hälsosam arbets-, bostads- och fritidsmiljö och rätt till en växande levnadsstandard.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Werner i Tyresö sade att mitt anförande var det mest reaktionära han hört på länge i kammaren. Jag skulle vilja fråga honom:

Är det reaktionärt att inte vilja öka löneskatten för att på det viset få en högre sysselsättning?

Är det reaktionärt att säga att vi skall sträva efter att ha mindre prisökningar genom att ge mer resurser till en utbyggnad så att man kan hålla kostnaderna nere?

Är det reaktionärt att föreslå att det skall löna sig att arbeta?

Är det reaktionärt att säga att man inte skall ha ett system som gör att man diskriminerar gifta människor?

Är det reaktionärt att konstatera fakta? Är det då alltså reaktionärt att säga att aborterna har ökat kraftigt i landet, att uppenbarligen knarkmissbruket har ökat i landet, att brottsligheten synes ha ökat? När blev det reaktionärt att framföra sanningen? För detta är dock sanningen.

När blev det reaktionärt att som ett förslag till en bättre regionalpolitik säga att det vore bra att ha lägre teleavgifter och lägre biljettpriser på järnväg och flyg?

När blev det reaktionärt att säga att det antagligen inte skulle vara bra för medbestämmandet i landet, för fackföreningar och för enskilda löntagare, om vi hade ett system med endast en arbetsgivare, som man t. ex. har i östländerna?

När blev det reaktionärt att göra dessa konstateranden?

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det reaktionära hos herr Burenstam Linder var undertonen av angrepp mot de olika sociala reformer som genomförts och hela detta angrepp mot bostadspolitiken, där felet ju inte är att det har varit för litet socialistiska inslag utan i stället att regeringen har gett efter för just kraven från borgerligt håll, från näringslivets håll, från storfinansen, när man har fört sin bostadspolitik. När herr Burenstam Linder talar om mer konkurrens i byggandet osv., så vet han ju att den konkurrensen är praktiskt taget obefintlig i dag.

Det var hela denna underton av reaktionära angrepp som jag kände olust inför och som var det värsta jag har hört i riksdagen på flera år och som i stor utsträckning påminner om uttalanden av en i det här stycket känd finsk politiker.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Om det sociala konstaterade jag att det inte är så bra att vi här i landet på senare år har kommit att föra en sådan ekonomisk politik att det blivit ont om resurser och att det har blivit reformstopp. Är det en reaktionär synpunkt på den sociala politiken?

Och om en del uttalanden av kritiskt slag om de nya bostadsmiljöer vi har fått var det mest reaktionära som herr Werner i Tyresö har hört, så tag upp en diskussion med HSB, för det var ur deras tidning som jag citerade en hel del synpunkter! Är herr Werner beredd att gå på HSB:s möten och säga att de där är de mest reaktionära som finns, så blir de kanske förvånade, precis som jag blev.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! På detta stadium av debatten syns det mig föga meningsfullt att återropa konjunkturrapporter och den statistik som finns där. Bland de olika konjunkturrapporterna väljer oftast var och en ut den som bäst passar de syften han vill företräda. Men i alla dessa konjunkturrapporter är det vissa ting som man tycks vara överens om. Man konstaterar att det finns en betydande arbetslöshet och att denna

arbetslöshet på kort sikt inte påverkas i någon högre grad av en konjunkturuppgång som nu är på väg och som även för med sig ökning av industriproduktionen och industriinvesteringarna.

De problem som sammanhänger med arbetslösheten är allvarliga och måste ägnas den största uppmärksamhet. Men jag måste reagera mot det sätt på vilket arbetslöshetssiffrorna stundom använts i den politiska debatten.

Vi har i vårt land en betydligt större del av befolkningen i åldern 15–64 år i arbete än vad man har i jämförbara industriländer. Vi har 76,4 procent i Sverige mot 70 procent i Storbritannien, 70,9 i Frankrike, 64,3 procent i Västtyskland och 60–65 procent i USA, för att nämna några exempel. Följaktligen är antalet yrkesverksamma hos oss i dag högre än under den senaste högkonjunkturen. Men detta är en dålig tröst i det aktuella läget. Långtidsutredningen pekar på att sysselsättningen inom industrin kommer att minska under hela 1970-talet trots en ökande industriproduktion. Det är inom service-, tjänste- och den offentliga sektorn som ökningen av antalet arbetstillfällen väntas ske. Men skall dessa sektorer kunna expandera måste vår industriproduktion öka mycket kraftigt, och vår målsättning tycker jag bör vara att industriproduktionen skall öka så kraftigt att vi också inom industrin kan få nya sysselsättningstillfällen.

På borgerligt håll tycks det råda en övertro på att en bättre vinstutveckling inom industrin i och för sig omedelbart skulle leda till en kraftigt ökad sysselsättning. Den kraftiga ökningen av köpkraften i landet som kommer vid årsskiftet dels genom den stora skatteåterbäringen, dels genom den skattereform som då börjar verka får säkerligen en del att betyda, men jag tror inte att den kommer att betyda något väsentligt i vad det gäller att skapa en ny industrisysselsättning. Och ännu mindre tror jag att kraftigt ökade vinster, bättre självfinansieringsgrad och sådant hos industrin skulle betyda särskilt mycket för en snabb förbättring av sysselsättningen.

De akuta sysselsättningsproblemen söker regeringen lösa genom en mångfald av åtgärder, inriktade på speciella grupper som har kommit i kläm. Det är åtgärder som jag här inte behöver räkna upp igen – vi vet alla vilka det är – och som jag finner mycket riktiga. Men ut på arbetsmarknaden kommer nu varje år ständigt nya grupper som med all rätt kräver meningsfullt arbete och utkomst, och samtidigt konstaterar vi att industrin, även med en ökande produktion, inte skapar några nämnvärda nya arbeten. Vi är inne i en struktururomvandling av mycket större omfattning än vi har vant oss vid tidigare.

De här problemen – att skapa nya arbetstillfällen, öka vår produktion och skapa nya resurser kan endast lösas i en planmässig, solidarisk kraftansträngning från hela samhällets sida.

Näringslivet är inte bara företagen och aktieägarna. Till näringslivet hör också alla de anställda som satsar sin arbetskraft, sin yrkesskicklighet och sin vilja i produktionen. Med den definitionen gäller näringspolitiken inte bara aktievinster och självfinansieringsgrad utan i än högre grad arbetsmiljö, medinflytande och ekonomisk demokrati. Det gäller också krav på att företagen skall engagera sig i en meningsfull regionalpolitik

och många andra ting.

Det är två faktorer som är huvudförutsättningar för ökad tillväxt: människorna som skall medverka till en ökad produktion och kapitalet som skall skaffa fram verktygen till dessa människor som skall arbeta i industrin och skapa produkter. Det är naturligtvis en banalitet att konstatera detta. Den debatt som förs, särskilt i vissa kretsar inom näringslivet i ordets mera begränsade mening, tyder emellertid på att man där anser bristen på eget kapital vara det enda hindret för ökad tillväxt. Men är det verkligen så enkelt? Bruttonationalproduktens tillväxt - om vi skall använda den som mått - ser ut att ha väldigt litet att göra med denna självfinansieringsgrad. Enligt statistik från OECD för 1967 - jag har inte kunnat få tag i någon färskare - förefaller det ha saknats ett samband mellan dessa två faktorer. USA hade det året en självfinansieringsgrad på 108 procent men en tillväxt av bruttonationalprodukten på 4,5 procent. Storbritannien hade 96 procents självfinansieringsgrad och 3,3 procents tillväxt av bruttonationalprodukten. Frankrike hade en självfinansieringsgrad på 67 procent och en tillväxt av bruttonationalprodukten på 5,1 procent eller precis lika mycket som Sverige med 93 procents självfinansiering. Detta kan vara intressanta siffror, för de säger att det inte finns något logiskt samband här. Jag vill med det inte förneka att en hög självfinansieringsgrad kan ha andra fördelar för företagen och t. ex. göra dem mindre konjunkturkänsliga.

Självfallet skall vårt näringsliv vara lönsamt för att kunna betala bra löner och förränta arbetande kapital. Det tror jag vi alla kan vara överens om. Men de hundratusentals och åter hundratusentals anställda i industrin accepterar inte kraftigt ökade vinster för företagen och aktieägarna, när det samtidigt innebär att vi får en ännu skevare förmögenhetsfördelning i detta land, att 90 procent av vårt folk utan förmögenhet stillatigande skall åse hur de 10 procent som i dag har förmögenhet gör gapet mellan besuttna och obesuttna ännu större.

Det är viktigt att vi åstadkommer en snabbare kapitalbildning. Men frågan hur vi skapar den kapitalbildningen är minst lika viktig. Inom arbetarrörelsen menar vi att man bl. a. måste gå vidare på den väg som vi inledde när vi skapade AP-fonderna. Denna kapitalbildning utgör en växande del av det totala sparandet i landet, och de pengarna har hittills i stor utsträckning kanaliserats till den bostadsproduktion som har varit en förutsättning för den ökande produktionen i vårt land.

Från LO och från socialdemokratin framförs nu krav på att medel från AP-fonderna i fortsättningen skall kunna tillföras näringslivet också som riskkapital för att finansiera den utveckling som måste komma där. Fördelen med det anser vi vara att vi dels kommer ett stycke på väg när det gäller att lösa problemen med den mycket ojämna förmögenhetsfördelningen i vårt land, dels att ett kollektivt ägt kapital på ett helt annat sätt än ett företagsbundet kan styras in på utvecklingsbranscher och placeras inom den ram för tillväxt som jag hoppas att vi skall kunna komma överens om. Den vidare diskussionen om formerna för och omfattningen av AP-fondernas användning och engagemang får vi tillfälle att föra senare. Jag går förbi det här.

Svensk industri har länge haft förmånen att få utvecklas tack vare

inhemsk och mer eller mindre individuell innovationsverksamhet. Utvecklingen själv har gjort att denna sorts exploatering av individuella, geniala insatser nu är ett passerat stadium. Den måste ersättas med innovationer som är en frukt av en medveten, samlad forskningsinsats, något som är möjligt endast i våra dagars storindustrier. Givetvis kan det också vara frukten av en samverkan. I det näringspolitiska program som den socialdemokratiska partikongressen i höstas antog finns förslag om ett flertal åtgärder i detta syfte. Vi pekar bl. a. på forsknings- och utvecklingsinsatser, på behovet av en särskild forskningsfond för samordning av industrins forskningsinsatser, bl. a. i det som vi kallar för utvecklingsblock. Det gäller att ta till vara industrins och näringslivets tekniska, industriella och ekonomiska kompetens och övriga resurser samt att samordna dem med motsvarande och låt mig gärna säga successivt ökande offentliga resurser. Det är nödvändigt, om vi vill fortsätta som industrination.

Men alla dessa ansträngningar måste planeras och samordnas. Det måste bli en bättre samordning mellan samhällets och näringslivets investeringsplaner, mellan de olika branscherna inbördes och mellan de olika kommunala och statliga samhällsorganen inbördes. Den betydelsefulla proposition om regionalpolitiken och hushållningen med mark och vatten, som lades fram i förra veckan, visar på ett utmärkt sätt på behovet av och i flera fall också medlen för en bättre gemensam planering och styrning av samhällets och näringslivets aktiviteter. Denna bättre samordning måste byggas ut bl. a. genom det industriverk som det kommer att framläggas en proposition om, genom datainsamling hos industrin, genom branschutredningar, investeringsberedning m. m.

Man måste uttrycka sin stora förvåning över borgerlighetens och delar av näringslivets motstånd mot en bättre planerad ekonomi och näringspolitik. I det avseendet är såväl franska som italienska och japanska företagare och politiker mycket mera framsynta. När borgerliga tidningar och politiker hos oss diskuterar dessa problem sker det ofta i termer som centralstyrning, tvång, maktfullkomlighet och en mängd liknande värdeladdade ord. Är verkligen situationen sådan att näringslivet anser planering och samordning liktydigt med maktövertagande och tvång? Har inte samhället och dess organ anledning att medverka till en bättre samordning av resursutnyttjandet i vårt land? Och tror man att planering kan ske över huvudet på dagens och morgondagens anställda? Nej, här vet vi alla som vill se klart att effektivitet förutsätter samverkan och samarbete. Är det måhända inte en underskattning av människors vilja och förmåga att ta ansvar som ligger bakom svårigheterna att komma fram till en gemensam syn på näringspolitiken? Den tid är förbi när näringslivets problem var en angelägenhet exklusivt för aktieägare och företagsledare. En ekonomisk demokrati med medinflytande för alla, med planering och samverkan, med insyn och medbestämmande för samhälle, anställda och företagsledning, skapar ensamt möjligheterna för en expansion och utveckling av våra resurser och tillgångar som jag hoppas att vi alla eftersträvar.

Jag vill sedan, herr talman, säga några ord i anledning av vissa anföranden som har hållits tidigare.

Jag kan inte låta bli att något beröra herr Antonssons inlägg, där vi dels fick höra om allt det underbara som centern har velat göra under flera årtionden men inte förmått och dels också fick veta att nu först kommer det fram i en proposition. Att tala om allt vad centern har gjort under åren är väl en ganska meningslös sysselsättning, herr Antonsson. Vi har inte märkt mycket av detta centerns arbete i partimotioner, i utredningar och i andra sammanhang. Enskilda centerpartister har naturligtvis motionerat; bl. a. var det enskilda centerpartister liksom enskilda socialdemokrater som motionerade i slutet av 1950-talet om en utredning om lokaliseringspolitiken. Märkvärdigare var det inte.

När man skall konkretisera vad centern har gjort tar herr Antonsson mycket typiskt till två slagord: ett nät av tätorter över hela landet och ett decentraliserat samhälle. I dessa ord kan man lägga in precis vilken betydelse man vill. Det är ganska underligt att herr Antonsson vill ta upp en sådan här diskussion och framställa detta som centerns idéer som regeringen nu lägger fram. Jag vill bara säga att det är i och för sig tur för herr Antonsson att han har funnit en del saker i propositionen som han tycker är bra, för i det pekoral som centerpartiet lägger fram och kallar en riksplan finns minsann ingenting att ta på. Vi behöver inte citera alla de punkterna. Jag har läst dem och jag har mycket svårt att utöver det som har beslutats i riksdagen och utöver det som står i propositionen hitta något väsentligt annat än fromma önskemål. Kan vi inte vara överens om det? Ett typiskt exempel är att det sägs att länsinvånarna skall bestämma. Vad skall de då göra? Riksdag och regering skall fördela byggnadskvoter osv. länsvis och sedan skall man inom länen dela upp detta, och så långt kan det nog vara riktigt. Men hur skall dessa människor få sysselsättning, hur skall företag lokaliseras etc.? Det går man förbi, det skall landstingen åstadkomma. Jag tror att man måste se litet allvarigare på detta. Men i det här laget är vi vana vid att centern går omkring och säger att de har hittat på allt. Vi är för allt som är positivt, mot allt som är negativt och det andra har vi inte tagit ställning till, som en rolighetsminister har sagt om centerns program.

Men det verkligt intressanta kommer när herr Antonsson talar om att i dag finns inte de gamla partilinjerna, utan nu går skiljelinjerna mellan centralism och decentralism. Det var ett intressant uppslag. Herbert Tingsten som var en mycket god skribent sade en gång att ideologierna är döda. Utvecklingen under de senaste åren har väl visat hur fel Herbert Tingsten hade när han sade att ideologierna var döda. Men Tingsten skötte anfallet på de döda ideologierna med stor skicklighet och mycken ilska, och han var rolig att läsa ibland. Men jag tror inte att Herbert Tingsten skulle besvara sig med att ta upp det här försöket till ideologi om han hade varit redaktör fortfarande. Det här försöket att föra fram decentralism som en ideologi för centern är så rasande dödfött från första stund att det inte behöver avlivas.

Herr Burenstam Linder sade en del saker som var väldigt underliga. Han började på ett sätt och slutade på ett annat sätt. I början sade han bl. a. att socialdemokraterna har kommit att inte tycka om det privata näringslivet, men de har inget annat att sätta i stället, och därför har det blivit som det har blivit. Jag vet inte hur det går till när man inom

moderata samlingspartiet bestämmer sig för en linje i den eller den frågan. Är det då en fråga om att tycka om eller inte tycka om? Det är ganska förklenande för herr Burenstam Linder själv att lägga upp det på den bogen. Vi ser det som en praktisk angelägenhet, och att tro att vi på något sätt skulle handla utifrån tyckande på den här punkten är ganska ruskigt.

Herr Burenstam Linder sade vidare att skattesystemet är diskriminerande för äktenskapet. Hur var det när herr Burenstam Linders företrädare här i riksdagen i tidigare diskussioner krävde att sambeskattningen skulle bort? Gällde det bara dem som har höga inkomster? När regeringen nu föreslagit och riksdagen antagit en beskattning som är neutral -- som herr Burenstam Linder mycket riktigt sade -- när det gäller äktenskapet är det hela plötsligt tokigt och då diskriminerar man äktenskapet. Jag anser att den nuvarande skattelagstiftningen verkligen är neutral; varje människa behandlas som en enskild individ -- man frågar inte efter om vederbörande är man eller kvinna, gift eller ogift.

Men sedan hamnade herr Burenstam Linder i detta med aborter, knark och allt sådant. Han kom på slutet in på en filosofi om att det finns människonära auktoriteter och människofjärran auktoriteter. Det är en filosofisk spekulering som jag inte vill kommentera på annat sätt än genom att säga: Fortsätt som ekonom, herr Burenstam Linder, och ge sig inte in på filosofi. När han talar ekonomi har t. o. m. jag ibland möjlighet att förstå vad han menar, men när han talar filosofi blir han fullständigt obegriplig. Jag håller gärna med herr Werner i Tyresö och säger, att det enda jag upplevde under det här långa filosofiska inlägget var en förfärande ispust av rent medeltida reaktionär kvasifilosofi.

Herr ANTONSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Det fanns en del ting i början av herr Svanbergs anförande som jag föreställer mig att vi kan vara överens om. Samverkan och samarbete mellan företagsamheten och staten-samhället är en mycket viktig sak.

Jag kan också säga att vårt syfte inte är att företagsvinsterna skall hamna i aktieägarnas fickor, och det gör de inte i dag. Varje företag som vill överleva är tvingat att satsa på nyproduktion och investeringar.

Jag tycker, herr Svanberg, att vi även skulle kunna vara överens om att de befolkningsramar som diskuterats så mycket är en målsättning. Jag frågar herr Svanberg om det är fel att ge uttryck för en viljeinriktning och säga att resursfördelningen i samhället skall ske efter dessa ramar.

Herr Svanberg sade att han inte funnit någonting nytt i de 44 punkterna. Jag hinner inte på nytt räkna upp dem alla i en kort replik. Vi har emellertid sagt att det är väsentligt att förstärka regionalpolitiken. Vi har sagt att anslagen till länsvägar och enskilda vägar skall förstärkas. Vi har varit inne på frågan om -- och det borde intressera herr Svanberg som norrlänning -- en maximitaxa för resor med tåg och flyg på över 500 km. Vi har vidare föreslagit att teletaxorna skulle vara oberoende av avståndet.

Vi har också tagit upp frågan om ett effektivare kommunalskattutjämningsystem. Nu säger man på socialdemokratiskt håll att detta är en

av de största jämlikhetsreformerna. Men detta fick vi kämpa ensamma för i ett stort antal år innan vi fick igenom det.

I vårt program har vi också kravet på en väsentlig förstärkning av lokaliseringsslånen och lokaliseringsbidragen. Vi föreslår att ett särskilt lokaliseringsstöd skall utgå till små företag som vill etablera sig eller utvidga sin verksamhet i områden med svag etablering.

Jag tycker att bara denna lilla uppräknig av några punkter – detta är inte ting som är genomförda, herr Svanberg – ändå borde ge en anvisning om att vi här har en politisk viljeinriktning, och jag hoppas att vi skall få stöd från ert håll när det gäller att genomföra allt detta.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är bra att vi infört särbeskattning, men det är inte bra att vi inte samtidigt plockade bort en lång rad regler i övrigt i social- och skattelagstiftningen, som faktiskt innebär att man behandlar den gifta familjen som en ekonomiskt starkare enhet och diskriminerar den. Jag skall gärna gå in i debatt med herr Svanberg på den punkten. Jag tänker på fredag framställa en interpellation för att vi i riksdagen skall få tillfälle att diskutera igenom detta ordentligt. Det förefaller mig som om ett stort antal människor faktiskt inte är medvetna om att det är på detta sätt. Har herr Svanberg annars någon förklaring till att äktenskapsfrekvensen i Sverige har sjunkit från 60 000 till 40 000 och fortsätter att sjunka, fastän den i andra nordiska länder har gått åt andra hållet?

Filosofin skall vi helt lämna därhän. Om herr Svanberg har svårt att förstå skillnaden mellan människofjärran auktoriteter, en avlägsen överhet, och vad jag kallar för människonära auktoriteter, är det bara att beklaga.

Jag beklagar också att herr Svanberg utan att närmare utveckla sin uppfattning upprepat och förgrovat den anklagelse som herr Werner i Tyresö framfört. Herr Svanberg talar om mig såsom en medeltida reaktionär. Jag frågar då herr Svanberg precis som jag tidigare frågat herr Werner i Tyresö: Är det medeltida reaktionärt att inte vilja höja löneskatten för att på det viset skapa flera arbetstillfällen i landet? Är det medeltida reaktionärt att säga att vi skall möta de stora prisstegringar som drabbar alla människor genom att se till att man kan bygga ut med maskiner och fabriker så att de kostnader som medför att priserna stiger kan hållas nere? Är det medeltida reaktionärt att säga att man skall ha ett skattesystem, som gör att det lönar sig att arbeta? Är det medeltida reaktionärt att konstatera att antalet aborter starkt ökat under senare år liksom knarkmissbruket och brottsligheten?

Om detta är medeltida reaktionärt, är det också medeltida reaktionärt att säga sanningen. Det som jag här talat om är direkta sakliga uppgifter. När blev det medeltida reaktionärt att säga sanningen? Är det medeltida reaktionärt att säga att det vore bra för de regionalpolitiska strävandena att göra Sverige rundare genom lägre telefonavgifter och lägre biljettpriser? Är det medeltida reationärt att säga att det finns en allvarlig risk för medbestämmandet i ett ekonomiskt system med bara en enda arbetsgivare?

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till herr Antonsson att jag är väldigt glad för hans instämmande i att det finns saker och ting som är väsentliga här. Han tycker tydligen att saker och ting är väsentliga också i regeringens proposition om regionalpolitiken.

Herr Antonsson frågar om det är fel att ange en resursinriktning. Självklart inte. Det sägs även i regeringens proposition att vår strävan skall vara att arbeta för en spridning av företagsamheten i hela landet. Det är inte detta jag har angripit herr Antonsson för; det tror jag vi kan vara helt överens om. Jag hoppas också att vi vid voteringen i kammaren kan bli överens om att dessa saker är värdefulla att föra fram.

Herr Antonsson påstår att centern har slagits för allt detta i årtionden mot alla andra och nu äntligen fått gehör i den proposition som kungen lagt fram. Han gav själv det allra bästa exemplet på hur han argumenterar. Han tog fram den kommunala skatteutjämningen, som nu är uppe i 2 miljarder kronor, och säger att detta fick centern slåss för i årtal, innan centern fick igenom det. Vad är nu detta för prat?

När skatteutjämningen genomfördes slogs centern fortfarande för en höjning av den s. k. skattelindringen. För omkring tio år sedan, om jag inte minns fel, fanns ett förslag från centern om en höjning av skattelindringen till 30 miljoner kronor. Det var den djärvhet centern visade. Förslaget innebar en skattelindring för de allra värst drabbade kommunerna – i huvudsak Norrlandskommuner.

Sedan kom finansministern med ett förslag, som det året rörde sig om åtskilliga hundra miljoner kronor. Beloppet har växt undan för undan och är nu uppe i 2 miljarder kronor.

Jag tycker ändå att man kan vara så pass hederlig att man säger att detta inte är en centerpartistisk uppfinning. Det är en socialdemokratisk uppfinning eller närmast en uppfinning av Gunnar Sträng personligen. Jag tycker man skall hålla sig till sanningen i detta sammanhang.

Ur den riksplan som centern har räknade herr Antonsson upp flera saker. Han talade om regionalpolitik, maximijärnvägstaxor, telefonavgifter, vägförbättringar och sådana ting. Allt som finns av verklighet av centerns riksplaner är, som jag sade tidigare, sådana ting som antingen är genomförda, som står i propositionen eller som har föreslagits av den socialdemokratiska partikongressen. Men herr Antonsson ger mig rätt just genom att räkna upp de sakerna. Räkna också upp de andra, som inte finns med där, så får vi se sköna önskedrömmar utmålade! Det är detta som jag har försökt visa.

Jag hoppas som sagt att vi skall kunna komma överens på de här punkterna. Jag tror att herr Antonsson verkligen har en ärlig vilja att göra någonting för dessa bygder – jag har aldrig försökt ifrågasätta det – men försök inte att muta in dessa saker som någonting som centern speciellt skulle ha verkat för! Gör man det, kommer man ut på svag is. Jag tror att vi kommer bättre överens om vi håller oss till verkligheten och inte fantiserar.

Jag vet faktiskt inte om herr Burenstam Linder och jag har så mycket mer att diskutera. Det var bra att särbeskattningen infördes, men det finns andra saker kvar att göra, sade han. Därefter ställde han en fråga till

mig: Om det inte är sant som han säger, varför har då äktenskapsfrekvensen sjunkit i Sverige? Jag kan inte ge mig in på något försök här att förklara det, men antagligen finns det en hel mängd orsaker. Jag har inte specialstuderat problemet och vill följaktligen inte nu gå in i en debatt om det, men det finns förmodligen både livsåskådningsmässiga, moraliska, ekonomiska och andra skäl som ligger bakom. Ingen kan väl begära att jag skall svara på den frågan.

Beträffande det övriga som räknades upp sade jag att herr Burenstam Linder började på ett sätt och slutade på ett annat -- han slutade i det medeltida reaktionära.

Herr ANTONSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svanberg inledde sin replik med att tala om skatteutjämningsreformen. Om inte mitt minne sviker mig fick vi den efter ett förslag från skatteutjämningskommittén 1964. Den skatteutjämningskommittén tillkom efter centermotioner, som upprepades flera gånger under 1950-talet. Det är så, om jag inte minns fel, det har gått till.

Sedan vill jag gärna säga att lokaliseringpolitiken har tillkommit på vårt initiativ. Jag föreställer mig att herr Svanberg minns exempelvis att centerpartiet år 1960 yrkade på 100 miljoner kronor till lokaliseringstöd men att samtliga andra partier voterade ned det förslaget. Man frågade då, vad vi skulle använda så mycket pengar till. Vi begärde den gången fattiga 100 miljoner, men nu uppgår lokaliseringstödet till 1 850 miljoner kronor under en femårsperiod. Dessa 1 850 miljoner på fem år är inte mer än ungefär hälften av vad arbetsmarknadspolitikens kostar på drygt ett halvår -- därmed inte sagt att jag inte sluter upp kring arbetsmarknadspolitikens.

Hur var det med miljöpolitiken, herr Svanberg? När vi 1962 väckte vår stora partimotion mötte vi lindrigt sagt syrliga kommentarer, och motionen avslogs. I dag tio år efteråt, skriver statsministern i sitt anförande till proposition 111 mycket riktigt att hotet mot miljön väcker oro i hela världen. Det är en uppfattning som har blivit ekumenisk, men vi har fått kämpa ensamma för den, liksom med dyrortsfrågan.

Det kommer inte att lyckas för någon partigruppering i det här landet att hävda att man bör motarbeta decentralisering. Det är inget tvivel om att en jämnare näringslivsstruktur i samhället mellan olika orter är en sak som hör framtiden till, om vi eftersträvar jämlikhet och vill arbeta för en god miljö.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Det visade sig att herr Svanberg inte hade någon förklaring till den nedgång som förekommit i äktenskapsfrekvensen. Av den anledningen hade han heller inte någon lust att ta upp en debatt i den frågan. Då undrar jag varför herr Svanberg gjorde det. Det var ju herr Svanberg som i sitt första anförande påstod att det var något fel i vad jag hade sagt. På det viset har ju herr Svanberg tagit upp en debatt som han uppenbarligen inte kan fullfölja. Därför får vi väl återkomma vid den interpellationsdebatt i den här frågan som jag hoppas så småningom skall

äga rum.

Sedan detta med det medeltida reaktionära. Det enda jag fick höra, herr talman, var att jag började mitt anförande på ett sätt och slutade på ett sätt och att det var slutet som var det medeltida reaktionära.

Näväl, vad slutade jag med? Jo, jag slutade med att rikta en fråga till mina kamrater här i kammaren: Hur skulle det gå om man verkligen hade ett socialiserat näringsliv med banksocialisering och annat? Skulle vi inte i änden på det repet ha bara en enda arbetsgivare? Min nästa fråga var: Hur skulle det gå med medbestämmandet på arbetsplatsen för de enskilda människorna i det fallet? Hur skulle det gå med medbestämmandet för fackföreningarna?

Är det medeltida reaktionärt att ställa en sådan fråga, herr Svanberg?

Herr talman! Låt mig få rikta en anklagelse, vilket jag inte alls tycker om att göra, mot en kollega i riksdagen, därför att jag uppfattade det som en allvarlig anklagelse från hans sida när han här talade om medeltida reaktionära yttranden. Vad som verkligen är medeltida reaktionärt, herr Svanberg, är att rikta allvarliga anklagelser utan att ha några bevis och utan att under debatten kunna visa vad man egentligen menar. Det är, herr Svanberg, medeltida reaktionärt enligt historieboken och filosofiboken.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig bara säga att historieskrivningen inte blev bättre av att man upprepade den, herr Antonsson. Jag skulle föreslå att herr Antonsson läser den utredning, som han menar har legat i botten på förslaget om skattcutjämnning för kommunerna innan det lades av finansministern, och se hur långt centern följde med på den vägen. Jag vill notera att centern inte haft någonting emot skatteutjämnningen. Men försök inte ta åt er äran av att ni hittat på den. Det är bara mot detta jag reagerar.

Sedan skulle jag vilja fråga herr Antonsson om en sak till. Han säger att det inte kommer att lyckas någon att motarbeta en decentralisering av näringslivet. Vem har försökt att göra det? När herr Antonsson säger det slås han bara mot spöken. Har någon i vårt parti försökt att motarbeta en decentralisering av näringslivet? Det är sådana där allmänna uttalanden som jag tycker att vi kan slippa. Kan vi vara överens om att det vore vettigt att göra något med en decentralisering så låt oss tala om det i stället för att röra oss med brösttoner.

Sedan några ord till herr Burenstam Linder om äktenskapsfrekvensen. Det är väl ändå en något säregen diskussionsmetod att gå upp och säga att äktenskapsfrekvensens förändring beror på skattepolitiken. Jag höll på att säga att det gör den nog inte alls, men jag har inte studerat denna fråga så att jag kunnat sätta mig in i detta. Herr Burenstam Linder går här upp och säger att han har bevis för att det är skattelagstiftningen som är orsaken. Låt mig betvivla sakkunskapen hos herr Burenstam Linder i det avseendet.

Sedan tycker han att det var så fult av mig att säga att han är medeltida reaktionär. Herr Burenstam Linder får väl tycka det om han inte förstår vad som enligt min mening ligger bakom detta. Hela hans

anförande andades en uppfattning att alla de sociala reformer vi genomfört, alla förbättringar vi gjort i fråga om de bidrag som han talar så föraktligt om, den bostadspolitik vi fört osv. har lett till att vi fått ett samhälle som håller på att bli någonting alldeles förfärligt, som vi helst inte borde ha. Han frågar vad det skulle betyda för medbestämmarna ute på arbetsplatserna. Men snälla herr Burenstam Linder! Jag tror inte att någon människa här i riksdagen skulle uppfatta det som om herr Burenstam Linder hade den bästa omtanken om de anställda ute på arbetsplatserna. Varken han eller jag vill ha en enda arbetsgivare ute på arbetsplatserna. Jag är inte inställd på att vi i landet skall få en statskapitalism. Så långt går jag herr Burenstam Linder till mötes att jag kan säga att det vore mycket olyckligt. Men man skall väl inte måla hin på väggen för därigenom få möjlighet att piska honom.

Hela den ton herr Burenstam Linder använder, hela hans sätt att tala om samhället av i dag som något förfärligt måste peka på att han tycker att det gamla samhället var så mycket bättre. Det kallar jag att vara reaktionär. I vissa av sina uttalanden här var han rent medeltida. Han får förlåta mig om jag faktiskt tycker att det är på det sättet.

På förslag av herr tredje vice talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen skulle uppskjutas till kl. 19.30.

§ 6 Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 120 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370), m. m.

§ 7 Kammaren åtskildes kl. 17.54.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Herr statsministern Palmes svar på interpellationer av herrar Fälldin, Helén, Bohman och Hermansson om sysselsättningsfrämjande åtgärder

Herr Fälldin har frågat vilka åtgärder regeringen avser att vidtaga för att komma till rätta med den nuvarande mycket höga arbetslösheten samt för att säkerställa den behövliga expansionen inom industrin och övriga delar av näringslivet.

Herr Helén har frågat mig vilka stimulansåtgärder regeringen avser att sätta in för att öka näringslivets vilja och förmåga till nya investeringar som ger fler jobb på öppna marknaden, samt om jag är beredd att pröva av interpellanten redovisade åtgärder för att undvika ungdomsarbetslösheten.

Herr Bohman har frågat mig hur regeringen bedömer de långsiktiga balansrubbningsarna i den svenska samhällsekonomin och vilka åtgärder regeringen avser att vidtaga för att komma till rätta med dem samt vilka skyndsamma åtgärder – förutom rent arbetsmarknadspolitiska – regeringen avser att vidtaga för att vidga möjligheterna att ge produktiv och meningsfull sysselsättning åt det stora antalet arbetslösa.

Herr Hermansson har ställt följande frågor:

1. Hur bedömer regeringen nu arbetslöshetssituationen, ett och ett halvt år efter det den sagt sig ha "en hel arsenal av instrument för att klara sysselsättningen, om det behövs"?

2. Har regeringen utarbetade planer för att förverkliga målsättningen arbete åt alla?

3. Vilka speciella åtgärder ämnar regeringen vidta för att bekämpa den särskilt höga arbetslösheten bland kvinnor och ungdom?

4. Vad kommer regeringen att föreslå för att lösa den äldre arbetskraftens speciella problem?

1972 har präglats av en långsam förbättring av konjunkturen. Konjunkturuppgången väntas fortsätta i snabbare takt under 1973. Hittills har emellertid konjunkturuppgångens effekter ur sysselsättnings-synpunkt varit otillräckliga. Härtill bidrar en i och för sig glädjande ökning av utbudet på arbetskraft. Då emellertid arbetsmarknaden inte i tillräckligt snabb takt kunnat anpassas till denna ökade tillströmning har regeringen fortlöpande under hösten vidtagit en rad åtgärder, i flera fall i avvaktan på riksdagens slutliga godkännande, som syftar till att bereda ökad sysselsättning åt de grupper som drabbats av arbetslöshet.

Redan i slutet av maj beslutade sålunda regeringen att stimulera sysselsättningen under den kommande vintern inom byggnadsbranschen genom att efter ansökan släppa investeringsfonderna fria för byggnadsinvesteringar fram till utgången av april 1973. Vidare beslutades att tidigarelägga en del offentligt byggande, och byggnadstillstånd lämnades för s. k. oprioriterat byggande för en sammanlagd kostnad av drygt en halv miljard kronor.

Detta beslut fullföljdes i slutet av juni bl. a. genom att privatfinansie-

rade småhus släpptes fria utan rambegränsning under tiden september – december 1972 och ytterligare byggnadstillstånd för s. k. oprioriterat byggande för en kostnad av ca 230 miljoner kronor.

När det i augusti–september stod klart att konjunkturomsvängningen och därmed en förbättring av arbetsmarknadsläget skulle fördröjas beslutade regeringen vidta ytterligare en serie åtgärder.

Således skulle förslag föreläggas riksdagen om en höjning av anslaget till beredskapsarbeten och arkivarbeten.

Vidare skulle förhöjt statsbidrag utgå till såväl industrins som kommunernas miljövårdsanläggningar. Kostnaden härför beräknades till ca 200 miljoner kronor.

Förslag skulle föreläggas riksdagen om ett statligt utbildningsstöd till företag som utöver normal rekrytering anställer och utbildar personer som är arbetslösa på grund av otillräcklig utbildning och bristfällig förankring på hemmamarknaden. Statsbidrag skulle utgå med 5 kronor per timme.

Riksdagen skulle föreläggas förslag om ökat stöd för upprustning av nedslitna fastigheter med begränsad återstående användningstid.

Vidare beslöt regeringen om en rad sysselsättningsfrämjande åtgärder som inte erfordrade riksdagens medgivande.

Således beviljas ungdomar i åldrarna 18–19 år särskilt utbildningsbidrag med 100 kronor per vecka för genomgång av arbetsmarknadsverkets speciella kurs "arbetsmarknadsinformation med praktik".

Arbetsmarknadsstyrelsen bemyndigas att i vinter anställa särskild personal för att intensifiera förmedlingsverksamheten för ungdom.

Arbetsmarknadsutbildningen intensifieras och får en kapacitet på ca 60 000 platser.

Utnyttjandet av investeringsfonderna utvidgas till att avse även annat byggande än för industrin.

Ytterligare statligt byggande tidigareläggs. Sammantaget har härigenom byggen för ca 250 miljoner kronor tidigarelagts.

Ytterligare byggnadstillstånd för s. k. oprioriterat byggande lämnas för objekt till en kostnad av ca 175 miljoner kronor. Vidare bemyndigas arbetsmarknadsstyrelsen att lämna tillstånd för vissa större objekt som kan igångsättas före den 1 december 1972.

Låneramen för bostadsbyggandet år 1973 får tas i anspråk redan under hösten 1972 för småhus som beräknas bli påbörjade före årets slut.

Statsbidrag när vissa ombyggnads- och upprustningsarbeten på fastigheter i äldre bostadsområden utförs som beredskapsarbete får utgå med 40 procent av lönekostnaden.

Genom tidigareläggning av utbetalningen av statliga lån underlättas finansieringen av byggande av barnstugor som kan igångsättas före den 1 januari 1973.

Kommunerna bereds ett ökat utrymme med ca 500 miljoner kronor på kapitalmarknaden för att finansiera angelägna investeringar.

Den 7 november förelade regeringen riksdagen förslag om ytterligare åtgärder, inriktade på att främja näringslivets investeringar, stimulera arbetskraftens rörlighet och hjälpa de grupper som drabbas av arbetslöshet. Vissa av åtgärderna tar särskilt sikte på arbetslös ungdom.

Förslagen innebär i korthet följande:

Frisläppet av investeringsfonderna förlängs till utgången av juni 1973.

Det 20-procentiga skatteavdraget för företagens maskininvesteringar höjs till 30 procent och förlängs till att gälla för beställningar gjorda t. o. m. den 30 juni 1973.

Ett särskilt skatteavdrag på 10 procent för industribyggnader som sätts i gång under tiden 1 november 1972 – 30 juni 1973 införes. Det föreslås gälla även jordbrukets ekonomibygnader.

Kungl. Maj:ts rätt att medge tillfällig nedsättning av energiskatten förlängs att gälla även för 1973.

Förslag om ett generellt extra skatteavdrag och ett utökat direkt stöd till industrins forsknings- och utvecklingsarbete kommer att läggas fram för vårriksdagen.

Förslag utarbetas för närvarande om särskilda åtgärder för att öka företagens möjligheter att lämna exportkrediter i speciella fall.

ATP-avgifter bibehålls på oförändrad nivå, 10,5 procent, under 1973.

Särskilda insatser för utbildning inom vårdsektorn kommer att vidtas i samarbete med kommunförbunden.

Praktikarbete inrättas inom den statliga sektorn, speciellt för ungdomar.

Ytterligare beredskapsarbeten skapas i kommunerna med speciell inriktning på ungdom.

Vissa åtgärder för att förbättra arbetsmiljön på statliga arbetsplatser tidigareläggs.

Den allmänna konjunkturstimulans som hittills under året vidtagits och som nu föreslås är synnerligen omfattande. Den statliga upplåningen beräknas för innevarande budgetår till ca 6,5 miljarder kronor. Under 1973 förväntas landets konsumenter få en betydande ökning av sin standard genom den skattesänkning som träder i kraft den 1 januari 1973, den skatteåterbäring som kommer skattebetalarna till del i år och den i förhållande till föregående år kraftiga minskningen av kvarskatt som skall inbetalas under 1973.